

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

Prac. Pomorz
09050/50

09050/1996

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

50

1 I 1996 — 31 XII 1996

TNT

TORUŃ 1997

I- 10165

REDAKTOR NACZELNY WYDAWNICTW INT
SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

50

I DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA

Przemówienie prewsa Towarzystwa prof. dra Mariana Biskupa	5
Wykład prof. dra hab. Zygmunta Kruszeńskiego „Państwo Pomorza w sztuce 1800-1830. Problemy wybrane”	15
Protokół Dorocznego Walnego Zgromadzenia Członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu w dniu 24 II 1997 r.	26
Wystąpienie sekretarza generalnego Towarzystwa prof. dra hab. Mariana Kollata	29
Sprawozdanie z czynności Zarządu Naukowego w Toruniu za rok 1996	30
Sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa za rok 1996	39
Protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej w dniu 13 II 1997 r.	41
Zmiany w składzie Zarządu	42

II. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

TORUŃ 1997

REDAKTOR NACZELNY WYDAWNICTW TNT

Jerzy Zbigniew Maciejewski

Komitet Redakcyjny

Przewodniczący

Janusz Kryszak

Członkowie

Teresa Karwicka, Ludmila Roszko

Sekretarz Redakcji

Bożena Soltys

ISSN 0371-375x

09050

Cyf. Pomoran.

TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU

Wydanie I. Ark. wyd. 5,5.

Nakład 650 egz.

Druk i oprawa: ZP-W „Pozkał”, Inowrocław

E.460 / 98

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

Nr 50

1 I 1996 – 31 XII 1996

SPIS TREŚCI

I. DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA

Przemówienie prezesa Towarzystwa prof. dra Mariana Biskupa	5
Wykład prof. dra hab. Zygmunta Kruszelnickiego „Polskie Pomorze w sztuce 1900–1939. Problemy wybrane”	15
Protokół Dorocznego Walnego Zgromadzenia członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu w dniu 24 II 1997 r.	26
Wystąpienie sekretarza generalnego Towarzystwa prof. dra hab. Mariana Kallasa	29
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Naukowego w Toruniu za rok 1996	30
Sprawozdanie z gospodarki finansowej Towarzystwa za rok 1996 ..	39
Protokół z posiedzenia Komisji Rewizyjnej w dniu 18 II 1997 r. ...	41
Zmiany w składzie Towarzystwa	42

II. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

<i>Jóźwiak S.</i> , Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej zakonu krzyżackiego na Kujawach i w ziemi chełmińskiej w latach 1246–1343	44
--	----

<i>Nowak Z. H., Tandecki J., Księga rachunkowa urzędów rybackich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego 1440–1445</i>	44
<i>Oliński P., Cysterskie księgi zmarłych na Pomorzu Gdańskim (XIII–XVII w.)</i>	46

WYDZIAŁ II

Posiedzenia Komisji Filologicznej	52
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	52
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	56
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	56

WYDZIAŁ III

Posiedzenia Komisji Geograficzno–Geologicznej	58
Posiedzenia Komisji Nauk Medycznych	59

WYDZIAŁ IV

<i>Makilla D., Między Welawą a Królewcem. Geneza Królestwa w Prusach w świetle statusu prawno–politycznego Prus Książęcych w latach 1657–1701. Studium historycznoprawne</i>	60
Posiedzenia Komisji Ekonomicznej	60

III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

W y d z i a ł I

Czaja Roman	64
Dybaś Bogusław	66
Nowakowski Andrzej	71
Tondel Janusz	76
Zielińska–Melkowska Krystyna	79

W y d z i a ł II

Smulski Jerzy	83
Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu za rok 1997 ...	86

I

DOROCZNE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA

w dniu 24 lutego 1997 r.

PRZEMÓWIENIE PREZESA TOWARZYSTWA

PROF. DRA MARIANA BISKUPA

Otwieram doroczne Walne Zgromadzenie TNT, witając przybyłych członków Towarzystwa i gości. Spotykamy się w 122 roku istnienia naszego Towarzystwa założonego 16 grudnia 1875 r. Za 3 lata czeka nas jubileusz 125-lecia.

Rok sprawozdawczy 1996 mimo wielu trudności okazał się nadal owocny, zwłaszcza w dziedzinie wydawniczej oraz poszerzenia współpracy krajowej i zagranicznej.

Pod koniec 1996 r. Towarzystwo liczyło 485 członków: 212 członków wydziałów, dwóch członków honorowych, 274 zwyczajnych, a także jednego członka wspierającego. W poczet członków zwyczajnych przyjęto 9 osób oraz 1 instytucję jako członka wspierającego (Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej w Warszawie). Zmarło 6 członków wydziałów oraz 3 członków zwyczajnych. Skreślono jednak z listy członków zwyczajnych aż 47 osób, na mocy uchwały Zarządu spowodowanej wieloletnim nieuregulowaniem składek i brakiem zainteresowania sprawami Towarzystwa.

Zmarła Janina Gronowska, profesor, dr chemii, członek Wydziału III. Urodziła się 10 listopada 1922 r. w Barcicach w woj. krakowskim. Świadectwo dojrzałości uzyskała w czasie okupacji na tajnych kompletach w Liceum Matematyczno-Fizycznym w Nowym Sączu, a w lipcu 1945 r. zdała jeszcze egzamin maturalny w tamtejszym Liceum Pedagogicznym. Studia chemiczne odbyła na UMK, uzyskując w końcu 1950 r. stopień magistra filozofii w zakresie chemii. Była już od 1947 r. pomocniczym pracownikiem naukowym w Katedrze Chemii Organicznej UMK. W 1960 r.

uzyskała stopień doktora nauk chemicznych, a w 1965 r. – stopień docenta na podstawie pracy habilitacyjnej „Nowe barwniki ftaleinowe z gwajakolu”. Od 1967 r. była etatowym docentem Katedry Chemii Organicznej UMK, a w 1974 r. uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego, w 1989 r. – profesora zwyczajnego. Uczestniczyła w wielu sympozjach krajowych i zagranicznych, działała też aktywnie w Oddziale Pomorskim Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Ogłosiła wiele prac dotyczących zwłaszcza zależności między barwą a budową związków organicznych. W 1993 r. przeszła na emeryturę.

Od 1961 r. była członkiem TNT, a w 1970 r. została członkiem Wydziału III.

Zmarła w Toruniu 18 września 1996 r.

Zmarł także Leszek Janiszewski, profesor, dr fizjologii, członek Wydziału III. Urodził się 4 czerwca 1925 r. w Bydgoszczy. W czasie okupacji wywieziony został do Niemiec, a w latach 1944–1946 służył ochotniczo w Armii Polskiej na Zachodzie i kontynuował polską szkołę średnią w Szkocji. W 1947 r. powrócił do kraju i w następnym roku uzyskał maturę w Państwowym Liceum dla Dorosłych w Bydgoszczy. Studia wyższe odbył na kierunku biologii UMK, uzyskując w 1952 r. stopień magistra filozofii w zakresie biologii. Był następnie asystentem i adiunktem przy Katedrze Neurofizjologii Porównawczej UMK. Doktoryzował się w 1960 r., a po stażu na uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku habilitował się na UMK w 1965 r. na podstawie rozprawy „Porównawcza analiza elementarnych zjawisk bioelektrycznych u niektórych bezkręgowców”, uzyskując stopień docenta fizjologii porównawczej. Od 1966 r. pełnił nieprzerwanie funkcję kierownika Zakładu Fizjologii Zwierząt UMK aż do 1995 r. W 1971 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1979 r. – profesora zwyczajnego. W latach 1972–1975 był dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Zajmował się głównie fizjologią układu nerwowego i mięśniowego oraz fizjologią narządów zmysłów, publikując wiele prac w kraju i za granicą oraz cztery podręczniki. Był współtwórcą Toruńskiej Szkoły Fizjologii Zwierząt, znanym i cenionym dydaktykiem na Uczelni Toruńskiej. Należał do szeregu towarzystw naukowych w kraju i za granicą.

Członkiem TNT był już od 1955 r., a w 1966 r. został członkiem Wydziału III, któremu przewodniczył od 1979 r. do 1992 r. Członkiem Zarządu TNT był łącznie od 1972 do 1992 r.

Zmarł w Toruniu 28 lutego 1996 r.

Zmarł także Kazimierz Nowak, profesor, dr nauk prawnych, członek zamiejscowy Wydziału IV. Urodził się 15 stycznia 1915 r. w Żeliszewicach, powiat Zawiercie. Maturę uzyskał w Gimnazjum im. Stanisława Staszica

w Sosnowcu. Studia wyższe rozpoczął na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednak mógł je ukończyć dopiero po wojnie w 1946 r. W następnym roku został asystentem na Studium Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym UJ, na którym doktoryzował się w 1949 r. Pracował przy Katedrze Prawa Państwowego jako adiunkt. Habilitował się w 1958 r. W latach 1963–1969 był docentem na Wydziale Prawa UMK. Ogłosił kilka monografii dotyczących zagadnień ustrojowych RFN i NRD oraz USA obok szeregu artykułów dotyczących także zagadnień społecznych i politycznych II Rzeczypospolitej. W 1963 r. został członkiem TNT, a w 1970 r. – członkiem zamiejscowym Wydziału IV. Po opuszczeniu Torunia przeniósł się do Katowic, gdzie pracował na Uniwersytecie Śląskim, uzyskując w 1970 r. tytuł profesora nadzwyczajnego. Był tam wykładowcą prawa konstytucyjnego w latach 1968–1979, a następnie w krakowskiej Akademii Ekonomicznej. Zmarł w Katowicach 14 lutego 1996 r.

Zmarła także Krystyna Podlaszewska, docent, dr, historyk i bibliotekarz, członek Wydziału I. Urodziła się 19 listopada 1926 r. w Chojnicach. Świadectwo dojrzałości uzyskała w 1946 r. w II Liceum i Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Toruniu. Studia wyższe odbyła na Wydziale Humanistycznym UMK na kierunku historii, uzyskując w 1951 r. magisterium na seminarium średniowiecznym prof. Karola Górskiego. Po kilkuletniej pracy w toruńskiej Pracowni Instytutu Zachodniego oraz w szkolnictwie od 1956 do 1986 r. była zatrudniona w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu, zwłaszcza w Oddziale Starodruków i Rękopisów jako kustosz dyplomowany. W 1972 r. uzyskała doktorat na Uniwersytecie Wrocławskim za pracę o zainteresowaniach czytelniczych mieszczan gdańskich XVIII wieku współczesnymi wydarzeniami politycznymi w Polsce. Brała potem udział w dużych przedsięwzięciach biograficznych dotyczących pracowników książki polskiej oraz bibliograficznych (bibliografia Komisji Edukacji Narodowej). Ogłosiła szereg rozpraw poświęconych historii piśmiennictwa i księgarstwa pomorskiego, a także gimnazjum toruńskiego w początkach XX w. W latach 1986–1992 była docentem kontraktowym na Studium Bibliotecznym UMK, prowadząc aż do zgonu seminarium magisterskie.

Od 1972 r. była członkiem TNT, a w 1991 r. została członkiem Wydziału I. Pełniła też przez wiele lat funkcję członka Komisji Rewizyjnej naszego Towarzystwa. Ogłaszała część prac w wydawnictwach TNT, zwłaszcza zaś opracowała obszerne studium poświęcone ks. Alfonsowi Mańkowskiemu, wieloletniemu prezesowi Towarzystwa (1975 r.). Zmarła w Toruniu 2 listopada 1996 r.

Zmarł także Wacław Szyszkowski, profesor dr prawa międzynarodowego, członek Wydziału IV. Urodził się 17 sierpnia 1904 r. w Wielkich Łukach na Witebszczyźnie. Do szkół średnich uczęszczał w dawnych Polskich Inflantach w Rzeżycy, później w Smoleńsku i Newlu, ale maturę uzyskał w 1922 r. już w niepodległej Polsce w Warszawie w gimnazjum im. T. Czackiego. Brał wcześniej udział w wojnie polsko-rosyjskiej 1920 r. Studia prawnicze odbył na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując w 1927 r. dyplom magistra praw. Po odbyciu aplikacji sądowej oraz adwokackiej został wpisany w 1931 r. na listę adwokatów w Warszawie. Odbywał jeszcze uzupełniające studia prawnicze i filozoficzne w Wiedniu, Grenoble i Cambridge oraz Genewie i Hadze. Jako adwokat publikował już szereg artykułów dotyczących zwłaszcza prawa morskiego i międzynarodowego. Miał też otwarty przewód doktorski na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W okresie okupacji, związany z Armią Krajową i jego BIP-em został uwięziony w 1942 r. i przebywał dwa miesiące w obozie w Treblince. Uczestniczył potem w Powstaniu Warszawskim, a po jego upadku znalazł się w niewoli w Oflagu Murnau. W końcu kwietnia 1945 r. uwolniony przez aliantów przebywał przez 19 lat za granicą, najpierw w Niemczech i Francji. W 1947 r. doktoryzował się na paryskiej Sorbonie na podstawie rozprawy dotyczącej ubezpieczenia morskiego na wypadek wojny. Przeniósł się potem do Londynu, a następnie do Chicago, gdzie pracował w wielkim koncernie telefonicznym; ukończył też wieczorowe studia inżynierskie. Do kraju wrócił w 1963 r. i został adiunktem w Katedrze Prawa Państwowego Wydziału Prawa UMK, mając już niemal 60 lat. W 1964 r. habilitował się na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na podstawie rozprawy „Traktaty a prawo wewnętrzne w systemie prawnym Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej”. Od połowy 1965 r. był docentem etatowym w Katedrze Prawa Państwowego na Wydziale Prawa UMK, został też w 1969 r. kierownikiem tej Katedry (do 1974 r.). W latach 1967–1969 był prodziekanem, a w latach 1969–1971 dziekanem Wydziału Prawa UMK. Profesurę nadzwyczajną uzyskał w 1973 r. W okresie tym powstało kilka poważnych prac monograficznych poświęconych zagadnieniom społecznym i sądownictwa USA. Po przejściu na emeryturę w 1974 r. zajmował się nadal tematyką amerykańską, a także doktryną polityczną Beniamina Constanta, wreszcie historią Wenecji.

Prof. Szyszkowski działał aktywnie w TNT, a także w Oddziale Toruńskim Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, którego był współzałożycielem i pierwszym prezesem w latach 1966–1970. W TNT członkiem zwyczajnym był od 1964 r., członkiem Wydziału IV został w 1965 r. W latach 1971–1975 był jego przewodniczącym. Część jego prac

ukazała się w wydawnictwach naszego Towarzystwa, jak zwłaszcza obszerna historia Wenecji. Zmarł 30 grudnia 1996 r. w USA, pochowany został w Warszawie.

Zmarł także Jerzy Wojtowicz, profesor, dr historii gospodarczej i społecznej, członek Wydziału I. Urodził się 24 października 1924 r. we wsi Rumoka, powiat mławski. Większość programu szkoły średniej opanował w domu w czasie niemieckiej okupacji, działając zarazem w ruchu oporu w Batalionach Chłopskich. Już w 1946 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym w Ciechanowie. Studia wyższe z historii społecznej i gospodarczej odbył na UMK pod kierownictwem prof. Stanisława Hoszowskiego. W 1951 r. uzyskał magisterium i pełnił funkcję asystenta, a następnie przeszedł na aspiranturę, badając przemiany gospodarcze Torunia w XVIII wieku. W 1958 r. uzyskał stopień kandydata nauk, tj. doktora nauk historycznych na podstawie monografii „Studia nad kształtowaniem się układu kapitalistycznego w Toruniu. Stosunki przemysłowe Torunia w XVIII w.” (druk w 1960 r.). Habilitował się już w 1963 r. na podstawie monografii poświęconej przemianom w stosunkach wiejskich ziemi chełmińskiej u schyłku XVIII i w XIX w. W 1973 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1979 r. – zwyczajnym. W latach 1965–1991 kierował Katedrą bądź Zakładem Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII w. W latach 1969–1973 był dyrektorem Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. Rozwinał swoje zainteresowania badawcze poprzez prace dotyczące dziejów Szwajcarii i Francji. W ramach badań nad społeczną historią powszechną opracował zagadnienie miast europejskich w epoce Oświecenia i rewolucji francuskiej. Utrzymywał kontakty z szerokim kręgiem badaczy europejskich, uczestnicząc w licznych konferencjach i sympozjach międzynarodowych, zwłaszcza niemieckich i austriackich. Wykształcił na UMK grupę liczących się dziś badaczy, głównie epoki oświecenia.

Brał też żywy udział w życiu społecznym naszego środowiska, zwłaszcza w PTH. Od 1961 r. był członkiem TNT, a w 1965 r. wszedł do Wydziału I. W latach 1972–1978 pełnił funkcję członka Zarządu TNT obok dalszych funkcji, m.in. przewodniczącego Wydziału I w latach 1976–1978, a następnie przewodniczącego tego Wydziału od 1983 r. aż do zgonu. Publikował wiele rozpraw i recenzji w „Zapiskach Historycznych”, był jednym z autorów t. 2 „Historii Torunia”.

Zmarł nieoczekiwanie 7 kwietnia 1996 r. w Toruniu

Zmarło również trzech członków zwyczajnych TNT: prof. Władysław Sobociński, dr Konrad Ciechanowski i prof. Czesław Zgorzelski. Uprzej-

mie proszę prof. Artura Hutnikiewicza, przewodniczącego Wydziału II, o pożegnanie prof. Czesława Zgorzelskiego, związanego tak bardzo z naszym środowiskiem humanistycznym.

* * *

Wspomnienie Pana Prezesa o naszych zmarłych Kolegach pragnąłbym uzupełnić o jeszcze jedno nazwisko – zmarłego 26 sierpnia 1996 r. w Lublinie prof. Czesława Zgorzelskiego, wybranego przed kilku laty przez Wydział II naszego Towarzystwa na członka zamiejscowego. Prof. dr Czesław Zgorzelski urodził się 18 sierpnia 1908 r. w Boryczewie, koło Nowogródka. Był historykiem literatury polskiej, wychowankiem Uniwersytetu Stefana Batorego, m.in. uczonych tak wybitnych, jak profesorowie Stanisław Pigoń, Manfred Kridl i Marian Zdziechowski. Po ukończeniu studiów aż do roku 1939 był asystentem Katedry Literatury Polskiej USB. W czasie wojny, w najtrudniejszych warunkach zmieniających się okupacji: litewskiej, sowieckiej i niemieckiej, pracując jako robotnik był jednocześnie silnie zaangażowany w działalności konspiracyjnej jako żołnierz Armii Krajowej, redaktor i wydawca pism podziemnych „Jutro Polskie” i „Świt Polski”, kilkakrotnie więziony przez Litwinów i Rosjan. Jesienią 1945 r. dotarł samotnie do Torunia pod konspiracyjnym nazwiskiem, pozbawiony zupełnie osobistych dokumentów, które zdołał jednak wkrótce odtworzyć dzięki świadectwom profesorów wileńskich, którzy dobrze go znali. Został asystentem Katedry Historii Literatury Polskiej UMK, stając się u boku prof. Konrada Górskiego jednym z najbardziej oddanych sprawie budowania humanistyki toruńskiej pracowników naszego Uniwersytetu. W 1947 r. uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy o „Dumie – poprzedniczce ballady”, drugiej książki polonistycznej wydanej w serii Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego TNT. Kiedy na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych rozpoczęła się niszczycielska likwidacja humanistyki toruńskiej, dr Zgorzelski stał się jedną z pierwszych osób uznanych przez ówczesne czynniki polityczne za niespełniające warunków kwalifikujących do kształcenia i wychowywania młodzieży. Jego przymusowe odejście z Torunia stało się niepowetowaną stratą dla polonistyki toruńskiej, on sam czuł się silnie związany z naszym Uniwersytetem, w którym widział swoistą kontynuację swojej macierzystej Wszechnicy Batoriańskiej i do końca uważał odejście z Torunia za jedno z największych niepowodzeń swojego życia.

W latach późniejszych związał się na stałe z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, gdzie został profesorem i gdzie wychował licznych uczniów, w tym wielu badaczy literatury młodszego pokolenia, był członkiem czynnym

Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Rady Naukowej Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, członkiem Towarzystw Naukowych w Lublinie i Toruniu. Był też laureatem prestiżowych nagród Polskiego Pen-Clubu oraz Fundacji Alfreda Jurzykowskiego w Nowym Jorku. Jako historyk literatury był znakomitym znawcą epoki romantyzmu polskiego jako edytor dzieł Mickiewicza i Kazimierza Brodzińskiego, autor wybitnych książek i studiów poświęconych sztuce poetyckiej Mickiewicza i Słowackiego oraz licznych rozpraw dotyczących genologii literackiej i tekstologii naukowej.

Artur Hutnikiewicz

* * *

Proszę Państwa – 14 lutego br. zmarła emerytowana profesor UMK Izabella Mikulska, zoolog, wieloletni członek naszego Towarzystwa. Obszerniejsze omówienie Jej postaci znajdzie się w sprawozdaniu za 1997 r.

Obecnie uczcijmy pamięć wszystkich naszych zmarłych członków chwilą milczenia.

* * *

Towarzystwo nasze w 1996 r. nadal musiało podejmować kroki zmierzające do utrzymania osiągniętej pozycji wydawniczej i organizacyjnej. Szukało więc wsparcia finansowego u wypróbowanych sponsorów miejskich i wojewódzkich, do których dołączył Rektor UMK, zawierając z nami formalną umowę o wspólnym wydawaniu części pozycji przygotowanych do druku przez pracowników naukowych Uczelni. Umowa ta – korzystna dla obu stron – pozwoliła na podtrzymanie planu wydawniczego. Z pomocą przyszedł też Komitet Badań Naukowych, a także Wydawnictwo Sejmowe w Warszawie, na koniec Wydział I Nauk Społecznych PAN. Dzięki temu mógł zostać zrealizowany dość obszerny plan wydawniczy, który objął 14 pozycji o objętości 216 arkuszy wydawniczych.

Tak więc ukazał się periodyk „Zapiski Historyczne” t. 61, z. 1–4 (sponsorat KBN) oraz dwa tomy z serii „Fontes”: „Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego”, t. 3, cz. 2, oprac. przez Tadeusza Mencla i Mariana Kallasa, a wydany wspólnie z Wydawnictwem Sejmowym jako głównym sponsorem; „Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665” cz. 2 (wydawcy Zbigniew Górski, Jan Pakulski i Andrzej Tomczak – sponsorat KBN). W serii „Roczników” ukazała się przyjęta z dużym zadowoleniem kontynuacja „Bibliografii miasta Torunia” Henryka Baranowskiego, jako tom 2 za lata 1972–1993 (sponsorat Zarządu Miejskiego i UMK). Aktywny

Wydział III opublikował pracę Zbigniewa Podgórskiego „Antropogeniczne zmiany rzeźby terenu województwa toruńskiego” (Sectio C), a w Sekcji G (Physiologia) ukazały się materiały sympozjum „Fizjologia i ekotoksykologia owadów oraz mechanizmy adaptacyjne u kręgowców”, poświęcone pamięci profesora Leszka Janiszewskiego (obie pozycje ogłoszone przy sponsoracie UMK bądź Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej). Wreszcie w nowej Sectio H (Medicina) ukazał się nr 4 „*Helicobacter pylori* a choroba wrzodowa” pod redakcją prof. Waldemara Jędrzejczyka (sponsorat firmy Astra).

Znaczącą rolę odegrały dwie pozycje stanowiące pokłosia konferencji z 1995 r., współorganizowanych przez nasze Towarzystwo, które zostały wydane przy współudziale UMK, jak „Konrada Górskiego świat literatury, teatru i języka” pod redakcją Jerzego Speiny i Władysława Sawryckiego; następnie materiały z „Colloquium Charitativum Secundum” pod redakcją Kazimierza Maliszewskiego – wydane także przy współudziale Kurii Diecezjalnej w Toruniu i UMK. Wreszcie z pomocą finansową PAN ogłoszone zostały materiały międzynarodowej konferencji odbytej w Toruniu w 1995 r. „Ziemie północne Rzeczypospolitej Polsko-Litewskiej w dobie rozbiorowej 1772–1815” pod redakcją Mariana Biskupa. Poważną rolę zdaje się odgrywać wreszcie ogłoszenie obszernej, trzeciej części t. 2 zbiorowej „Historii Torunia” (lata 1660–1793) wraz z indeksami dla całości tomu 2; w ten sposób zamknięte zostało syntetyczne przedstawienie dziejów naszego miasta w dobie Pierwszej Rzeczypospolitej na przestrzeni 340 lat (1454–1793).

Całość wydawnictw zamyka nr 49 „Sprawozdań TNT” za rok 1995. Niektóre z wydawnictw toruńskich („Historia Torunia” i „Bibliografia miasta Torunia”) zostały zaprezentowane w czasie publicznej promocji 24 stycznia br.

Nie udało się nam uzyskać wszystkich zleceń z KBN na niektóre pozycje źródłowe – według zapewnień mają być przydzielone w roku bieżącym. Natomiast Wydawnictwo Sejmowe zgłosiło gotowość dalszego subsydiowania serii „Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego”. W toku przygotowań jest t. 1 „Historii Torunia” dla okresu średniowiecza oraz album Steinera z rycinami Torunia z połowy XVIII w. (w kooperacji z Muzeum Okręgowym w Toruniu), jak również zarys dziejów kościoła NMP w Toruniu.

Ponieważ dwa nasze wydawnictwa z ubiegłych lat, jak zwłaszcza „Bibliografia miasta Torunia” t. 1 i album trójjęzyczny „Toruń. Miasto i ludzie na dawnej fotografii” są wyczerpane, Zarząd będzie zabiegać o uzyskanie sponsorów w celu ich dodruku (reprintu).

Pragnę podziękować realizatorom wszystkich publikacji TNT z 1996 r.,

tj. Redakcji Naczelnej z drem hab. Jerzym Zbigniewem Maciejewskim i panią redaktor mgr Bożeną Sołtys na czele. Dziękuję także artyście grafikowi Zygfrydowi Gardzielewskiemu oraz Zakładowi Poligraficzno-Wydawniczemu „POZKAL” w Inowrocławiu za zapewnienie publikacjom naszym wysokiego poziomu graficznego.

Towarzystwo nasze brało w 1996 r. udział w kilku poważnych imprezach kulturalno-oświatowych na terenie miasta. Zorganizowało w maju kiermasz własnych wydawnictw naukowych i popularnonaukowych oraz archiwalnych, a w listopadzie wystawę „Literatura i język w wydawnictwach TNT”. Brało też udział w organizowaniu dwóch poważnych imprez „Rozmowy braterskie” pod auspicjami Komitetu Organizacyjnego Toruńskich Obchodów Colloquium Charitativum”, a więc w „Braterskiej Rozmowie Chrześcijan i Żydów” (I Spotkanie – 15–16 X 1996) oraz w Toruńskich Obchodach 400-lecia Unii Brzeskiej (II Spotkanie – 28–29 XI 1996); materiały obu tych spotkań mają zostać zgromadzone i wydrukowane przy udziale naszego Towarzystwa.

TNT uczestniczyło także poprzez Wydział II w organizacji sesji naukowej (23 XI 1996) w 75 rocznicę założenia przez prof. Tadeusza Lehra-Splawińskiego pierwszego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w Toruniu.

Poszerzyły się też zagraniczne kontakty TNT, zwłaszcza z historykami niemieckimi, zorganizowanymi w „Historische Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung”, założonej przed 73 laty w Królewcu (Königsberg). W dniach 7–9 VI 1996 r. TNT było wraz z Wydziałem Nauk Historycznych UMK współorganizatorem sesji naukowej, w czasie której niemieccy i polscy historycy toruńscy przedstawili w Sali Kolumnowej TNT istotne problemy z historii najnowszej Pomorza Nadwiślańskiego. Zorganizowano także wycieczkę autokarową do zachodniej strefy ziemi chełmińskiej. W czasie zgromadzenia członków „Historische Kommission” przyjętych zostało dwóch dalszych historyków z Torunia (razem jest 6).

TNT nawiązało także współpracę z odnowionym i zreformowanym „Herder-Institut” w Marburgu (Hesja) przez wspólne wydawanie rocznej bibliografii historycznej Pomorza Zachodniego i Wschodniego (tj. Pomorza Nadwiślańskiego i Prus Wschodnich) przygotowanej przez Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu, a ukazującej się na łamach „Zapisek Historycznych” bądź w osobnej serii bibliograficznej w Marburgu. Pierwsza wspólna bibliografia za rok 1994 ukazała się w zeszycie 2–3 „Zapisek Historycznych” z 1996 r., przygotowana ze strony polskiej przez mgr Urszulę Zaborską (Biblioteka Uniwersytecka, Toruń). Redaktor „Zapisek Historycznych” wraz z dwoma przedstawicielami Biblioteki Uniwersyteckiej wzięli udział w

początkach października 1996 r. w międzynarodowej konferencji w Instytucie Herdera w Marburgu, poświęconej problematyce bibliografii krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Delegacja polska przedstawiła tam referat o polskiej bibliografii do historii Pomorza i krajów bałtyckich, ogłaszanej od 1959 r. w „Zapiskach Historycznych”, oraz uczestniczyła w dyskusji nad założeniami przyszłej, pełnej bibliografii dotyczącej ziem pomorskich, planowanej przez Instytut Herdera w postaci książkowej przy współpracy TNT i Biblioteki Uniwersyteckiej.

Prace wydziałów i komisji Towarzystwa przebiegały w mniejszym rozmiarze, chociaż każdy z wydziałów odbył 1–2 posiedzenia poświęcone głównie sprawom wydawniczym i przyjmowaniu nowych członków. Szczególnie aktywnie działało kilka komisji, jak zwłaszcza Komisja Medyczna oraz Historii Sztuki i Konserwatorstwa.

Prace nad uporządkowaniem księgozbioru i archiwaliów prof. Konrada Górskiego zostały zaawansowane tak poważnie, że w dniu 13 III 1996 r. mogło nastąpić ich publiczne udostępnienie, także dla badaczy z wszystkich naukowych ośrodków naszego kraju. Gotowy jest katalog alfabetyczny dla 11 065 woluminów oraz inwentarz archiwalny. W opracowaniu jest jeszcze tylko katalog rzeczowy księgozbioru. W ten sposób, zgodnie z testamentem prof. Konrada Górskiego, całość jego księgozbioru i archiwalia nie uległy rozproszeniu i znajdują się w naszym gmachu jako przykład gabinetu pracy wybitnego uczonego. Pozostaje tylko problem dodatkowy: zabezpieczenia i ekspozycji obrazów i grafik, co jednak wymaga odpowiedniego pomieszczenia i konserwacji, a na co nie stać Towarzystwa. W sprawie tej zostały podjęte ostatnio rozmowy z władzami UMK.

W 1996 r. TNT wymieniało nadal swoje publikacje z 214 kontrahentami z 35 krajów oraz z 77 kontrahentami krajowymi. Za granicę wysłano 933 egz., a do krajowych partnerów – 348 egz. Od placówek zagranicznych otrzymaliśmy w ramach wymiany 1223 egz. i 27 egz. jako dary. Od placówek krajowych otrzymaliśmy 341 egz. w ramach wymiany, a drogą kupna 41 egz. Towarzystwo zyskało więc łącznie 1632 egz. dla swoich zbiorów.

Pracownia Mikrofilmowa wykonała ogółem 156 015 zdjęć negatywowych, 1268 fotokopii oraz 3734 przeźrocza (diapozytywy). Tak dużą liczbę mikrofilmów wykonano głównie dla Towarzystwa Genealogicznego Stauu Utah (USA) w oparciu o księgi parafialne diecezji wrocławskiej.

Biblioteka nasza, w trwałym depozycie Książnicy Miejskiej, liczyła pod koniec 1996 r. 85 768 woluminów. Biblioteka Podręczna TNT przy ul. Wysockiej liczy obecnie 2027 pozycji. Dla ułatwienia zadań Książnicy Miejskiej przedstawiciele Zarządu TNT weszli w skład powołanej u schyłku 1996 r.

Rady Naukowej Książnicy, która ma wpływać na wzmacnianie naukowego profilu tej niezbędnej w mieście placówki oświatowo-naukowej.

Zarząd w ciągu całego roku prowadził rozmowy z władzami wojewódzkimi, a także z miejskimi. W październiku odbyło się spotkanie z nowym Prezydentem Miasta inż. Zdzisławem Boćkiem, w czasie którego uzyskaliśmy zapewnienie dalszej pomocy nie tylko przez finansowanie przedmiotowe niektórych naszych wydawnictw w 1997 r. Otrzymaliśmy bowiem obietnicę zapewnienia środków na konserwatorski remont Sali Kolumnowej naszego gmachu (sprawa ta została już wprowadzona do budżetu Konserwatora Miejskiego). Pragnę Panu Prezydentowi złożyć wyrazy szczerzej podziękowań za te ważne dla nas decyzje.

Pragnę też podziękować Dyrektorowi Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego p. mgr Wandzie Kowalik za życzliwy stosunek do naszych potrzeb wydawniczych. Dziękuję też serdecznie władzom rektorskim UMK za pełne zrozumienie naszej trudnej sytuacji materialnej i pomoc finansową przy wydaniu części publikacji.

Dziękuję naszej administracji, jakże ofiarnej, za realizowanie przez nią codziennych zadań. Dziękuję przede wszystkim naszym Paniom za pełną poświęcenia i energii pracę, a także Panom z dyr. administracyjnym mgrem Janem Pronobisem na czele, który potrafi znaleźć wyjście z najtrudniejszej nieraz sytuacji.

Na koniec serdeczne słowa podziękowań dla całego Zarządu za harmonijną współpracę i pomoc w realizowaniu trudnych zadań Towarzystwa, a szczególnie dla Sekretarza Generalnego prof. Mariana Kallasa, nie szczędzącego czasu dla zapewnienia możliwości wykonania naszych zadań organizacyjnych i wydawniczych. Dziękuję także dalszym członkom, zwłaszcza prawnikom, którzy pomagali nam w zawiąływanych nieraz sprawach z materii prawno-finansowej, z profesorem Mirosławem Nesterowiczem na czele. Dzięki tej zbiorowej ofiarności Towarzystwu naszemu udaje się utrzymywać pozycję odpowiadającą jego tradycji i randze w świecie nauki i kultury.

WYKŁAD PROF. DRA HAB. ZYGMUNTA KRUSZELNICKIEGO

POLSKIE POMORZE W SZTUCE 1900-1939. PROBLEMY WYBRANE

W wydanej mniej więcej sześć lat temu przez Gdańskie Towarzystwo Naukowe popularnej monografii *Pomorze w dziejach Polski* znajdujemy m.in. nader interesujący artykuł gdańskiego profesora Romana Wapińskiego pt. *Pomorze w dziejach Polski XX wieku*.

Myśl autora dałaby się pokrótce ująć w następujący sposób. W ciągu XX w. narastała sukcesywnie myśl o „Polsce morskiej”, myśl skierowana na szeroko pojęte Pomorze. Myśl ta kulminowała pod każdym względem w okresie dwudziestolecia międzywojennego, by następnie nie tyle może zaniknąć – ile stracić swój wyraźny profil i „rozpląnąć się” w potoku różnych innych zjawisk.

Nasuwa się pytanie, czy analogiczne procesy świadomości polskiej miały miejsce w twórczości artystycznej – ściśle mówiąc: w plastycznej twórczości przedstawieniowej. Na pytanie to odpowiedzieć należy zdecydowanie potakująco.

W sztuce polskiej XX w. istniała i przejawiała się świadomość obecności różnorodnie pojętego Pomorza. Także i w tej dziedzinie kulminowała ona w okresie międzywojennym; również i na tym odcinku nastąpił wkrótce potem jej zanik.

Dochodziła ta idea do głosu w tak ulubionej, we wcześniejszych zwłaszcza latach XX w., tematyce prasłowiańskiej. Nasuwa się tu przede wszystkim nazwisko Stanisława Jakubowskiego, twórcy cyklów graficznych: „Teka prasłowiańskich motywów architektonicznych”, „Kraina słowiańskich baśni” czy „Bogowie Słowian”. Wszystkie one owiane są w znacznej mierze pomorską, nawiewaną od morza aurą. Swoistą kwintesencję tych – a także i innych związanych z Pomorzem wątków – stanowiła wydana krótko przed wojną, a od kilku laty jakby na świeżo spopularyzowana dzięki wyjątkowo starannemu reprintowi, publikacja Józefa Kisielewskiego *Ziemia gromadzi prochy*. W wystroju graficznym tej książki – oprócz wspomnianego już Stanisława Jakubowskiego – znajdujemy takie nazwiska artystów młodszej podówczas generacji, jak Wacław Boratyński czy Antoni Bryndza.

Osobny nurt stanowi tematyka krzyżacka, tak bogatą posiadająca tradycję w dawnej, XIX-wiecznej jeszcze, sztuce polskiej. Na samym początku omawianego okresu – w 1900 r. – a więc w roku ukończenia Sienkiewiczowskich *Krzyżaków* powstaje kompozycja Konstantego Górskiego „Jagiello z rycerstwem po bitwie pod Grunwaldem”.

Przedstawiona na tle letniego zmierzchu scena ukazuje wśród rozległego obszaru wyniosłą, zmonumentalizowaną konną grupę króla i jego świty. Po lewej stronie, niżej, z wyraźnym przestrzennym dystansem wobec grupy królewskiej pojawiają się ułożone w długim, biegnącym w głąb półkolu postaci leżących rycerzy krzyżackich; giną one w półmroku – w przeciwieństwie do oświetlonej blaskiem zachodzącego słońca grupy polskiej. Uszeregowane – oczywiście sztucznie po bitwie – zwłoki krzyżackich wojowników przypominają atmosferę panującą w ściętym przez drwali lesie.

Ma to niewątpliwie wymowę symboliczną: zrabanej mieczami polskich i litewskich wojowników ściany teutońskiego „parcia na Wschód”.

Swoistą dyskusję z Matejkowskim „Grunwaldem” otworzyła na szeroka skalę projektowana – ale w końcu nie zrealizowana – panorama Jana i Tadeusza Styków. Sześć zachowanych szkiców daje pewne wyobrażenie o zamierzonej całości. W każdej z przedstawionych scen – czy to będzie Witold wyruszający do boju, czy starcie z wielkim mistrzem, czy walka o sztandar polski, czy walka Żiżki, czy też będą to dwie sceny związane z miejscem dowodzenia króla Władysława Jagiełły – pobrzmiewa nuta z gruntu nam znajoma. Są to przecież wszystko wątki i motywy, które znalazły z górą ćwierć wieku wcześniej swoje miejsce w Matejkowskim „Grunwaldzie”.

Tak więc panorama Styków była jakby rozbudowaną i jednocześnie zmodernizowaną transpozycją Matejkowskiego obrazu. Jeśli w jakimś szerokim, metaforycznym sensie już sam „Grunwald” Matejki można było nazwać swego rodzaju panoramą – to Stykowie próbowali przetransponować go na rzeczywistą panoramę, a więc na to, co rozumiano przez to pojęcie na przełomie XIX i XX w.

Również szczególny stosunek do Matejkowskiego „Grunwaldu” odnajdujemy na obrazie Zygmunta Rozwadowskiego, o tym samym tytule. Oglądamy tutaj w najogólniejszym zarysie jakby tę samą Matejkowską bitwę, ukazaną jednakże z większego oddalenia i z odmiennej strony.

Ważnym zjawiskiem stał się zwrot ku interesującej nas tu tematyce ze strony Wojciecha Kossaka. Artysta ten, choć urodzony w 1857 r., przeżył apogeum swojego znaczenia już w wieku dwudziestym, a właściwie nawet w okresie międzywojennym. Pozostaje sprawą otwartą, w jakim stopniu zaważył na tym ukierunkowaniu postawy w pełni dojrzałego już wtedy artysty głośny rezonans poświęcenia odrestaurowanego Zamku Malborskiego w czerwcu 1902 r. oraz wynikłe stąd wyzwolenie się malarza spod mecenatu cesarza Wilhelma II. Rezultaty tego okazały się w parę lat później.

Na plan pierwszy wysuwa się tu zespół utworów częściowo wyprzedzających czasem swego powstania pierwszą wojnę światową, częściowo wkraczających już w okres międzywojenny. Z dzieł wcześniejszych wyszczególnić należy przede wszystkim tetraptyk Wojciecha Kossaka pod znamienym tytułem „Duch pruski”. Jest to pochodząca z 1909 r. – związana z nadchodzącymi obchodami Rocznicy Grunwaldzkiej – seria złożona z czterech członów, reprezentujących w sposób wyrazisty cztery okresy dziejowe.

Pierwsza scena, stanowiąca niejako prolog wydarzeń, przedstawia napad krzyżacki na bezbronną wieś. Owe wyczyny teutońskich rycerzy – będące jakby rozbudowaną transpozycją „Branki krzyżackiej” Wojciecha Gersona sprzed z górą trzydziestu lat – wmontowane tu zostały w szer-

szy ciąg historyczny. Sam fakt, iż rycerze zakonu krzyżackiego – którzy wszakże zwyciężali i podbijali także dawnych pogańskich Prusów – zostali umiejscowieni na wstępie tetraptyku pod nazwą „Duch pruski”, przemawia dostatecznie sam przez się.

Jest to wyraz ukształtowanej już wówczas w pełni swoistej koncepcji historiozoficznej, zarysowującej pełną ciągłość dziejową pomiędzy tradycją zakonu krzyżackiego a nowożytnym państwem pruskim, a co za tym idzie także i wilhelmowskim Cesarstwem Niemieckim. Tradycja Brandenburgii dołączała się tu jakby dodatkowo; stanowiła ona wraz z sekularyzowanym Księstwem Pruskim swoisty pomost ideowy i chronologiczny pomiędzy państwem wielkich mistrzów z jednej – a Fryderyków i Wilhelmów z drugiej strony.

Geneza takiej koncepcji – bardzo jednostronnie ukierunkowanej i przechodzącej do porządku dziennego nad całym szeregiem historycznych komplikacji, jak chociażby konflikty brandenbursko-krzyżackie w XIV w., czy wrogość pomiędzy Królestwem Pruskim a zakonem krzyżackim (ze stolicą w Mergentheim w XVIII w.) – jest nader długa i skomplikowana i nie tutaj miejsce, aby ją pobieżnie chociażby streszczać. Dość stwierdzić, iż cała merytoryczna zawartość tej koncepcji była – paradoksalnie – w istocie rzeczy analogiczna w ujęciu niemieckim i polskim, tyle tylko, że zaopatrzona z gruntu odwrotnym znakiem wartościującym.

Wszystkie owe krzyżacko-brandenbursko-pruskie cechy były w ujęciu niemieckim kwintesencją wszystkiego, co w duchu germańskim najlepsze. Oczywiście idee takie wysuwała nie cała historiografia niemiecka, lecz tylko pewna określona jej część, rozwijająca się żywo zwłaszcza od czasów Hakaty, poprzez Republikę Weimarską aż po Trzecią Rzeszę. Z kolei w ujęciu polskim – też zresztą związanym z niektórymi tylko ugrupowaniami światopoglądowymi – tenże sam „pracy na Wschód” duch pruski był ucieleśnieniem wszystkiego co w ogólnoniemieckim duchu było najgorsze.

Jest rzeczą oczywistą, że Wojciech Kossak włączył się swoim tetraptykiem w ten drugi, polski nurt rozumienia „ducha pruskiego”. Ciekawe, że nie wprowadził wówczas do swojego cyklu samej bitwy pod Grunwaldem. Temat ten zrealizował artysta dopiero w 1931 r., prezentując bardziej kameralną, a przy tym bardziej realistyczną odmianę wielkiej wizji Matejkowskiej z 1878 r.

Następny karton tetraptyku Kossaka – „Drapieżny lennik” – ukazuje hołd złożony przez księcia-elektora Fryderyka Wilhelma Władysławowi IV w 1641 r. Położono tu akcent na niektóre elementy strojów i architektury; wybija się wizualnie wysłane czerwonym suknem podium, w którym pobrzmiewają dalekie, zredukowane echa „Hołdu” Matejkowskiego.

Jedyną treścią, jaka dałaby się z tego przedstawienia wyczytać – to faktyczna dominacja strony pruskiej; jest ona mocno wyeksponowana poprzez sztandary, herby, uniformy, zbroje. Strona polska prezentuje się, w porównaniu z nią, stosunkowo skromnie. Nie wiemy wprawdzie, czy taki właśnie wydźwięk całej kompozycji przyświecał artyście w trakcie tworzenia. Wydźwięk taki byłby jednak w pełni zgodny z rzeczywistą sytuacją dziejową, jaka w niedalekich dziesięcioleciach po rozegraniu ukazanej sceny miała się ukształtować na północno-zachodnich rubieżach ówczesnej Rzeczypospolitej. Jednocześnie jest to obrazowy symbol stopienia się w jeden nurt tradycji pruskiej (a więc sekularyzowanego Krzyżactwa) z tradycją brandenburską; stopienie to z kolei uwarunkuje atmosferę historyczną, w jakiej rozgrywać się będą dwa dalsze kartony Kossakowskiej serii.

Następna z kolei scena tetraptyku rozgrywa się w przełomowym historycznie momencie, gdy owa doprowadzona już w międzyczasie do szczytu tradycja pruska, a więc krzyżacko-brandenburska, spłynęła w jedno koryto z odmienną od niej – w istocie – tradycją ogólnoniemiecką, zawierającą w sobie ideę Cesarstwa. „Jeszcze Polska nie zginęła – Gravelotte 1870” to przedstawienie pruskiej orkiestry wojskowej, przygrywającej Polakom w pruskich mundurach, atakującym pozycje francuskie. Ukazał tu Kossak pewien aspekt tych wszystkich sił i okoliczności, jakie Bismarck i jego krąg potrafili wykorzystać dla stworzenia nowego, „wilhelmowskiego” Cesarstwa.

Czwarty i ostatni człon tej serii „Precz – Rugi pruskie” rozgrywa się już w czasach stosunkowo bliskich chwili powstania Kossakowskiego tetraptyku. Chodzi tu niewątpliwie o znaną akcję wysiedlania z zaboru pruskiego osób nie posiadających pruskiego obywatelstwa – zwłaszcza w latach 1885–1887.

Scena to najbardziej ze wszystkich nastrojowa i ucieleśniająca w sposób wręcz doskonały ów tak znamieny dla malarstwa historycznego XIX i początku XX w. rys zaangażowania emocjonalnego. Zaciśnięte w bezsilnym, milczącym gniewie pięści polskiego chłopca, pełne bólu spojrzenie jego żony – to wszystko towarzyszy intensywnemu odczuciu słuszności, pozostającej po stronie pokrzywdzonych. Nastrojowy pejzaż słonecznego, upalnego dnia potęguje jeszcze tę emocjonalną aurę. W dawniejszych czasach chyba tylko niektóre – nie tyle historyczne, ile raczej sakralne – sceny prologu do biblijnej Rzezi Niewiątek odtwarzają coś z tej atmosfery zderzenia brutalnej siły i uciemiężonej bezsilności.

Nieprzypadkowo pruski żandarm na obrazie Kossaka posiada ową charakterystyczną fizjonomię – ruda broda, szerokie, lekko zadarte nozdrza – niemal identyczną z postaciami Krzyżaków w „Łowach na ludzi” oraz „Dwu mieczach” tegoż Wojciecha Kossaka. Chodziło o tym mocniejsze, a

tak znamienne dla nastrojów tamtej epoki, podkreślenie ciągłości pomiędzy dawnymi laty a aktualną rzeczywistością.

„Rugi pruskie” Kossaka, choć osnute na kanwie wydarzeń historycznych, właściwych raczej dla obszarów Wielkopolski aniżeli Pomorza, przynależą organicznie do całego szerokiego zespołu zjawisk, przygotowujących u progu pierwszej wojny światowej naturalny grunt dla owej szczególnej ekspansji ideowej, jaka miała nastąpić po odzyskaniu niepodległości.

Powrót Pomorza do Polski na początku 1920 r. wytworzył w zakresie interesującej nas tu problematyki sytuację zupełnie wyjątkową w swym zagęszczeniu; inna sprawa, że nasilenie to okazało się na dłuższą metę nietrwałe. Nastąpiła, rzecz można, istna eksplozja zainteresowań Pomorzem w całej Polsce; na ogół chodziło tu o Pomorze w takich granicach, jakie objęły utworzone w 1920 r. województwo pomorskie.

Tak więc odnotować należy fakt pobytu dwu znanych plastyków: Feliksa Szczęsnego Kowarskiego i Juliana Fałata – w Toruniu na początku lat dwudziestych – oraz związane z tym przejawy ich twórczości. W dziedzinie literatury odpowiednikami tych „odwiedzin” artystów było okresowe zamieszkanie w Toruniu Artura Górskiego, jak też i nigdy do końca nie sfinalizowane zamierzenia w tym kierunku Stanisława Przybyszewskiego.

Zresztą jeśli idzie o Kowarskiego i Fałata – motywy pomorskie w ogóle czy też toruńskie w szczególności – ograniczyły się do niewielu widoków architektury, niezbyt skądinąd typowych dla całokształtu działalności artystycznej tych malarzy. Daje się jednak uchwycić pewien ogólny wpływ tych artystów na charakter i atmosferę miejscowej twórczości plastycznej w Toruniu okresu międzywojennego. Inna sprawa, że – jak wiadomo – malarze ci przebywali na obszarze Pomorza dość krótko i już w połowie lat dwudziestych następuje w powyższej dziedzinie pewien regres.

Najważniejszą jednak rolę w omawianej tu problematyce odegrali twórcy personalnie powiązani raczej z Warszawą i innymi centralnymi ośrodkami kulturowymi o zasięgu ogólnokrajowym – których zainteresowania grawitowały ku Pomorzu. Artyści ci, w oparciu niejako o swój autorytet, prezentowali i udostępniali Pomorze opinii ogólnopolskiej. Rzecz jasna, iż w dziedzinie literatury najbardziej kluczowym zjawiskiem w tym zakresie była postać Stefana Żeromskiego – z lat dwudziestych – jako autora *Wiatru od morza*, *Międzymorza* i *Wisły*. Nie wymaga też specjalnego podkreślenia wyjątkowa rola pierwszej zwłaszcza z tych pozycji w nurcie kultury polskiej, zwracającym się na północ i ku wybrzeżu morskemu.

Na gruncie twórczości plastycznej trudno byłoby kusić się o odnalezienie zjawiska porównywalnego z *Wiatrem od morza* swą kondensacją ideową i artystyczną. W sferze bowiem sztuk przedstawiających, przede wszystkim

zaś malarstwa i grafiki, tendencja kultury polskiej do owego „wyjścia” na morze i Pomorze rozprawiona została niejako na szereg realizacji o mniejszej stosunkowo skali i ciężarze gatunkowym. Dopiero suma tych dokonań składa się na pewną określoną całość, zgodną ze znamienymi tendencjami ideowymi i artystycznymi dwudziestolecia międzywojennego.

Udział Wojciecha Kossaka znaczący jest także i w tym nowym nurcie, charakteryzującym okres po odzyskaniu niepodległości. W 1925 r. – a więc w tym samym czasie, kiedy w Toruniu ukazuje się „Tekę Myśliwska” Juliana Fałata – Kossak maluje kompozycję: „Stanisław Mielżyński wypędza Austriaków z Torunia”.

Przebieg tej wojennej rozgrywki polegał na tym, iż dokonywany zza Wisły od strony Kępy Bazarowej atak Austriaków w dniach 15 i 16 maja 1809 r. odparty został przez stacjonujące w Toruniu wojska Księstwa Warszawskiego. Stoczone wówczas walki rozegrały się nad Wisłą, wzdłuż znajdujących się tam – i w znacznej mierze zachowanych po dzień dzisiejszy – średniowiecznych murów miejskich.

Całą potyczkę przedstawił Kossak w ten sposób, iż na planie pierwszym ukazani zostali bezskutecznie nacierający i przechodzący stopniowo do rejterady Austriacy, na drugim planie broniący się na pozór – ale w istocie już atakujący – Polacy. Takie ujęcie walki zgodne było mniej więcej z historycznym przebiegiem ówczesnych wydarzeń.

Przypomnienie w Kossakowskiej kompozycji tego – mało w gruncie rzeczy znanego i spopularyzowanego – epizodu z dziejów Księstwa Warszawskiego mogłoby z pozoru wydać się dosyć przypadkowe. W istocie jednak jest ono zrozumiałe zarówno na tle naszkicowanego tu ówczesnego stosunku ideowego do Torunia i Pomorza, jak też w kontekście odnośnego etapu twórczości Wojciecha Kossaka. Gdyby w Toruniu rozegrały się jakieś wydarzenia świeżej daty, a więc np. z walk Legionów w czasie pierwszej wojny światowej czy też z jakiegoś powstania – analogicznego do wielkopolskiego – to one właśnie zostałyby na pewno w ówczesnej twórczości plastycznej wysunięte na plan pierwszy. Przy braku ich jednak, wydobyło wspomnienie owego starcia zbrojnego sprzed – podówczas – stu kilkunastu lat; było to nawiązanie do ostatnich czasów państwowości polskiej w Toruniu, która powróciła dopiero w 1920 r.

W 1931 r. – a więc już po przeminięciu owej pierwszej wielkiej fali zainteresowań Pomorzem – powstał najbardziej charakterystyczny, jednocześnie zaś najbardziej spopularyzowany spośród obrazów Kossaka, dotyczących dziejów Pomorza. Są to „Zaślubiny Polski z Morzem” – scena będąca w powszechnej świadomości niejako ekstraktem i ucieleśnieniem całego procesu historycznego: powrotu Pomorza do Polski w 1920 r.

Obraz ten ze szczególną łatwością mógł wrazić się w pamięć szerokiego ogółu. Tkwił zaś tak mocno w świadomości nie tylko dzięki swym treściom historycznym i patriotycznym, lecz również i na skutek tego, że jest to bodaj jedno z najlepiej wyważonych kompozycyjnie dzieł Wojciecha Kossaka. Przeciwstawienie dwu żywiołów: spienionego morza oraz szeregów konnego i pieszego wojska z powiewającymi proporcami – z zaakcentowaniem trąbiącego jeźdźca na pierwszym planie – składały się na tym mocniejsze wydobyte centralnej postaci generała Józefa Hallera. To zgranie głównej, najbardziej wyeksponowanej osobistości oraz mas ludzkich i elementów pejzażu, zgodne jest z przyjętymi od dawna „klasycznymi” regułami malarstwa akademickiego.

Okoliczności te złożyły się na fakt, iż – przynajmniej do końca okresu międzywojennego – w świadomości wielu odbiorców ta akurat wizja plastyczna ucieleśniała powrót Pomorza do Polski, nieraz nawet bez wiedzy, że jest to dzieło Wojciecha Kossaka. Dodajmy w tym miejscu, że omawiana kompozycja daleko odbiegała od utrwalonego na fotografiach rzeczywistego wyglądu Zaślubin. Bliższy już temu był np. obraz Edwarda Okunia; w powszechnej jednak recepcji szanse miała bardziej sugestywna, choć w szczegółach mniej prawdziwa koncepcja Wojciecha Kossaka.

Dalszym znamienym zjawiskiem w omawianym tu okresie było zainteresowanie pomorskimi zabytkami architektonicznymi, z położeniem szczególnego nacisku na budowle Torunia i Gdańska. Z jednej więc strony chodziło o aktualną stolicę województwa, z drugiej zaś o najważniejsze w regionie miasto – wciąż jeszcze podówczas pozostające częściowo za granicą. Znaczną rolę odegrał tu Leon Wyczółkowski, w dawniejszych czasach twórca „Teki Gdańskiej” z 1909 r. Artysta ten w 1931 r. na nowo włączył się w nurt twórczości poświęconej Pomorzu, realizując tym razem tekę „Wrażenia z Pomorza”. Te artystyczne zjawiska łączyły się z osobistym zamieszkaniem Leona Wyczółkowskiego wprawdzie nie na terenie ścisłego Pomorza, lecz pogranicza pomorskiego w okolicach Bydgoszczy.

Te dwa – oddalone czasem swego powstania o z górą 20 lat – zespoły litografii Wyczółkowskiego utworzyły jakby pewien model, do którego nawiązał pokaźny szereg różnych innych twórców. Na tematy pomorskie powstają obrazy olejne, akwarele, rysunki, jak też i wszystkie możliwe rodzaje grafik. Wystarczy, przykładowo tylko, przejrzeć pod tym kątem obfity Katalog Działu Sztuki Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu w 1929 r., ażeby zdać sobie z grubsza sprawę z ilościowego zasięgu tego zjawiska oraz stopnia nasycenia nim różnych ówczesnych przedsięwzięć i inicjatyw.

Najmocniejszym atutem tego nurtu twórczości była właśnie jego strona ilościowa. W pełnym tego słowa znaczeniu do historii sztuki polskiej

przeszły z całego owego zespołu – poza wspomnianymi utworami Leona Wyczółkowskiego i ewentualnie także Leona Dołżyckiego – właściwie tylko grafiki Tadeusza Cieślewskiego-syna. Jednakże spopularyzowanie także i wielu innych obiektów o tematyce pomorskiej miało niemałe znaczenie dla ówczesnej świadomości.

Wśród tego konglomeratu licznych utworów przejawiają się stale pewne charakterystyczne motywy. W Toruniu należy do nich przede wszystkim Ratusz (w różnych ujęciach), kościół św. Jana (oglądany zwłaszcza od strony Bramy Żeglarskiej), dalej: panorama centrum miasta od strony Kępy Bazarowej; niekiedy dochodzi do tego Krzywa Wieża. W Gdańsku występuje Żuraw (w różnych ujęciach), kościół NP Marii (także z różnych stron), następnie rozmaite fragmenty Długiego Targu. W Grudziądzu analogiczną rolę odgrywa centralny odcinek panoramy miasta ze spiętrzonymi spichrzami i wystrzelającą spoza nich wieżą fary; w Pucku ukazywano sylwetę tamtejszej fary, oglądanej najczęściej od strony Zatoki. W Chełmnie na plan pierwszy wysuwał się Ratusz, w Gniewie – zamek krzyżacki.

Wobec tego bogactwa ilościowego jakże skromnie wyglądają – bardzo ważne skądinąd – nieliczne litografie Napoleona Ordy, poświęcone ówczesnym „Prusom Zachodnim” w początku siedemdziesiątych lat XIX w.

Wzmiankowana już twórczość Tadeusza Cieślewskiego-syna – żyjącego w latach 1895–1944, poległego w Powstaniu Warszawskim – wydaje się z naszego punktu widzenia szczególnie interesująca i reprezentatywna. Z jednej bowiem strony, w przeciwieństwie do tak licznych przejawów działalności mniej lub więcej regionalnej, tu mamy do czynienia z artystą wmontowanym zdecydowanie w warszawskie stołeczne centrum i stamtąd niejako penetrującym m.in. tematykę pomorską. Z drugiej zaś strony – odmienne zwłaszcza od Wyczółkowskiego, którego twórczość, także i pomorska, wyrastała swymi korzeniami z dawniejszych tradycji impresjonizmu i neo-romantyzmu – twórczość Tadeusza Cieślewskiego-syna stanowi w pełnym tego słowa znaczeniu wykwit okresu międzywojennego, wraz z wszystkimi jego najbardziej znamienymi właściwościami.

Paradoksalnie, na pozór, zabrzmi twierdzenie, iż najbardziej z naszego punktu widzenia interesującym zjawiskiem w twórczości Cieślewskiego-syna nie są bynajmniej te jego dzieła, które w sposób bezpośredni i jednoznaczny ukazują fragmenty zabytkowej architektury z obszaru Pomorza. Jego przedstawienia z Gdańska, Torunia, Grudziądza, Pucka czy Gdyni przy wszystkich swoich walorach mieszczą się bez reszty w ramach całego owego szerokiego nurtu masowych przejawów zainteresowania Pomorzem, których tak wiele zanotować można w całym okresie międzywojennym.

Bardziej natomiast subtelny i skomplikowany jest wydźwięk ideowy innych utworów Cieśliewskiego, w których Pomorze niekoniecznie stanowi jedyną zawartość tematyczną, a niekiedy nawet w ogóle nie jest explicite eksponowane. Tak więc „Okręt symboliczny” z 1927 r., który płynie morzem, dźwigając na sobie fantastyczny fragment architektury – wywodzi się w ostatniej instancji z tego nurtu, jaki wydał z siebie niegdyś przed pierwszą wojną światową słynne „Nec mergitur” Ferdynanda Ruszczyca. Później jeszcze – w 1936 r. – wyrosła z tej tradycji znana i często reprodukowana „Korweta” Stanisława Ostoi-Chrostowskiego, będąca kontaminacją form, tak charakterystycznych dla swoistej atmosfery okresu międzywojennego.

U Ruszczyca czy Chrostowskiego występują, rzecz jasna, przejawy swoistej marynistyki. U Cieśliewskiego natomiast jest to jakby synteza marynistyki z tak ulubionymi przez niego motywami architektonicznymi. Ale jest w tym wszystkim pewien element, narzucający się usilnie świadomości odbiorców – tych zwłaszcza, którzy pamiętają z własnych przeżyć czasy międzywojenne. Jest to pęd ku morzu, marzenie o morzu, chęć wyjścia na morze – każde zaś takie wyjście na morze musiało w ówczesnej sytuacji ogarnąć swym zasięgiem również problematykę ziemi pomorskiej.

Gdy pod tym kątem patrzymy na tak typowe dla Cieśliewskiego „Fantazje” czy „Halucynacje staromiejskie” – gdzie pod zgrupowane, w sposób uduchowiony, warszawskie i inne motywy architektoniczne podpływa woda z kołyszącymi się na niej żaglówkami – narzuca się nam sugestywnie swoista myśl. Otóż, jak się zdaje, jest to woda nie tyle rzeczna, ile morska; to nie Wisła podpływa pod same staromiejskie mury Warszawy, ale czyni to morze! Żeby się o tym przekonać, wystarczy którakolwiek z tych kompozycji porównać z bardziej realistycznie potraktowaną przez Cieśliewskiego sylwetą Pucka, gdzie na pierwszym planie ukazano „autentyczną” Zatokę Bałtyku.

Jest to – by użyć dalej nieco posuniętej poetyckiej przenośni – Warszawa, która w nocnych marzeniach przeradza się w jakąś drugą Wenecję. Jednakże „prawdziwe” kanały weneckie bezpośrednio łączą się z morzem, owa zaś „warszawska Wenecja” musi bądź to dopłynąć do wybrzeży Bałtyku, bądź też Bałtyk dopłynąć musi pod same jej progi.

Ostateczną niejako kwintesencją owych marzeń i tendencji jest programowy – z racji samego już swego tytułu – drzeworyt Cieśliewskiego „Polska leży nad morzem”. Kontaminacja architektoniczna Krakowa, Gdańska i Warszawy, jaką tu widzimy, oznacza właśnie owo tylekroć już podkreślane zbiorowe „wyjście na morze”; ideę tę podkreśla, jeszcze bardziej, architektoniczna rama: rodzaj symbolicznej „bramy na morze”. Podobnie programowy charakter wykazuje dokonana przez Cieśliewskiego szczególna konta-

minacja architektoniczna, zatytułowana „Warszawa-Puck”; tuż obok akcesoriów pejzażu nadmorskiego widzimy tu warsztat grafika.

Tego rodzaju ujęcia treściowe, ukazujące w symboliczno-skrótowej formie ową grawitację międzywojennej Polski ku wybrzeżu morskiemu – zostały następnie rozmiennione niejako na drobniejszą monetę. Przybierały one postać różnorodnych grafik, zwłaszcza użytkowych – czasem o charakterze odświętno-patriotycznym, częściej o zabarwieniu reklamowo-turystyczno-krajoznawczym.

Nasuwa się pytanie, dlaczego omawiany tu nurt artystyczny nie miał swej kontynuacji po drugiej wojnie światowej?

Otóż w 1945 r. na powiększonym wielokrotnie polskim wybrzeżu znalazło się szereg większych i mniejszych miast o zabytkowym charakterze i wyrazistej sylwecie architektonicznej. Kiedy teraz w grafice czy innych dziedzinach twórczości artystycznej chciano wprowadzić tego rodzaju tematy, wystarczyło po prostu ukazywać je bezpośrednio, i to w formie realistycznej. Natomiast w okresie międzywojennym wielu takich miast jeszcze brakowało: Szczecina, Kołobrzegu, Elbląga, Fromborka, Braniewa... Nawet Gdańsk jako Wolne Miasto częściowo tylko pozostawał w orbicie państwowości polskiej.

Jedno tylko większe miasto, przynależne do Polski, a położone bezpośrednio nad morzem – to była wówczas Gdynia. Owo „budujące się” miasto nie miało jednak – przynajmniej w dawniejszych wyobrażeniach – wyraźniejszych walorów krajobrazowo-architektonicznych. Pragnąc podówczas ukazać architekturę polską, piętrzącą się nad brzegiem morskim – trzeba było na ów brzeg „wyprowadzić” niejako charakterystyczne budowle z samej głębi kraju. Powstawały w ten sposób nowe kreacje artystyczne o daleko posuniętym współczynniku przetwarzania rzeczywistości.

Jednakże właśnie owa tak zawikłana i skomplikowana geneza wizerunków o tematyce pomorskiej przyczyniła się do tego, że owe wyobrażenia z okresu międzywojennego są dla nas tak bardzo interesujące. Wypływa to z różnorodnych i bogatych korzeni kulturowych, które je wydały.

Stwierdzić trzeba z całym naciskiem – wynika to zresztą z poprzednich wywodów – iż omawiany tu nurt wyczerpał swą siłę i żywotność w ciągu okresu międzywojennego. Wszelkie próby ożywiania go i nawiązywania doń, podejmowane po drugiej wojnie światowej – a praktycznie właściwie tylko w latach 1945–1948 – były już, można rzec, „martwo urodzone” i nie odpowiadały swoją istotą oraz strukturą nowym, nadchodzącym czasom. Czasy te zaś wysuwały nowe problemy i układy nie tylko od strony politycznej, lecz także i czysto artystycznej.

P R O T O K Ó Ł
DOROCZNEGO WALNEGO ZGROMADZENIA CZŁONKÓW
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
W DNIU 24 LUTEGO 1997 R.

P o r z ą d e k o b r a d

Część I – publiczna

1. Zagajenie i omówienie działalności Towarzystwa w 1996 r. – prezes TNT prof. dr Marian Biskup. Prezes otworzył obrady, w imieniu Zarządu powitał zebranych członków Towarzystwa i przybyłych gości, przedstawił sylwetki członków Towarzystwa zmarłych w roku 1996, a następnie omówił działalność Towarzystwa w roku ubiegłym.
2. Publiczny wykład naukowy: „Polskie Pomorze w sztuce 1900–1939. Problemy wybrane” wygłosił prof. dr hab. Zygmunt Kruszelnicki.

Część II – administracyjna

1. Wybór Prezydium Zgromadzenia. Na wniosek prezesa Zarządu prof. dr. Mariana Biskupa na przewodniczącego Zgromadzenia wybrano jednogłośnie prof. dr. hab. Janusza Kryszaka, na sekretarza zaś dr. Krzysztofa Ćwiklińskiego. Po stwierdzeniu przez przewodniczącego braku statutowego quorum zebranie rozpoczęło się w drugim terminie. Przewodniczący zaproponował wprowadzenie zmiany w programie obrad i dodanie do niego punktu 7a, co w jawnym głosowaniu przyjęto jednomyślnie.
2. Przyjęcie protokołu z poprzedniego Walnego Zgromadzenia. Został on opublikowany w Sprawozdaniach TNT nr 49; nikt nie wniósł uwag i protokół został jednomyślnie przyjęty.
3. Sprawozdanie Zarządu za rok 1996. Sprawozdanie przedstawił Sekretarz Generalny TNT prof. dr hab. Marian Kallas, natomiast sprawozdanie finansowe skarbnik Towarzystwa prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz.
4. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej. Sprawozdanie z posiedzenia Komisji odbytego w dniu 18 lutego br. przedstawił jej przewodniczący prof. dr hab. Andrzej Borodo. Komisja stwierdziła, że wszystkie

- działania Zarządu były właściwe i zgodne ze statutem, w związku z czym wniosła o udzielenie Zarządowi absolutorium.
5. Dyskusja nad sprawozdaniami i podjęcie uchwały w sprawie absolutorium dla Zarządu. Dyskusji nie było. Walne Zgromadzenie w głosowaniu jawnym jednomyślnie udzieliło Zarządowi absolutorium.
 6. Poprawka do statutu. Prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz przedstawił projekt poprawki do statutu, w myśl której biegłego rewidenta spoza Towarzystwa, uprawnionego do dokonywania bilansu finansowego, miałby odąd powoływać Zarząd, a nie jak dotychczas Walne Zgromadzenie. Wniosek został poddany pod dyskusję. W głosowaniu jawnym wniosek przyjęto przy stosunku głosów: 62 za, 0 przeciw, 1 wstrzymujący się.
 7. Wybór nowych członków wydziałów i ogłoszenie nazwisk nowych członków zwyczajnych. Przed wyborem nowych członków wydziałów przeprowadzony został wybór Komisji Skrutacyjnej. Przewodniczący Zgromadzenia zaproponował do niej następujących kandydatów: przewodniczącego Komisji dr. hab. Jana Pakulskiego i członków: dr. hab. Władysława Sawryckiego i mgr Katarzynę Nowakowską. W jawnym głosowaniu jednomyślnie wybrano Komisję w zaproponowanym składzie.

Prof. dr hab. Stefan Cackowski zgłosił kandydatury na członków Wydziału I: prof. dr. hab. Andrzeja Nowakowskiego, dr. hab. Krystyny Zielińskiej-Melkowskiej, dr. hab. Janusza Tondela, dr. Romana Czai i dr. Bogusława Dybasia. Następnie prof. dr Artur Hutnikiewicz przedstawił kandydaturę dr. hab. Jerzego Smulskiego na członka Wydziału II. Po prezentacji kandydatów nie było dyskusji.

Po przeprowadzeniu tajnego głosowania przewodniczący Komisji Skrutacyjnej dr hab. Jan Pakulski przedstawił jego wyniki. Łącznie oddano 42 ważne głosy. Poszczególni kandydaci uzyskali następującą liczbę głosów:

	tak	nie	wstrz.
prof. dr hab. A. Nowakowski	41	1	–
dr hab. K. Zielińska-Melkowska	38	1	3
dr hab. J. Tondel	42	–	–
dr R. Czaja	42	–	–
dr B. Dybaś	41	–	1
dr hab. J. Smulski	41	1	–

Komisja stwierdziła, że wszyscy kandydaci uzyskali wymaganą liczbę ważnych głosów i zostali wybrani na członków wydziałów. Przewodniczący Zgromadzenia przedstawił listę dziewięciu nowych członków zwyczajnych, a także poinformował, że członkiem wspierającym została Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej w Warszawie.

8. Ustalenie wysokości składek członkowskich na rok 1997. Zgromadzenie wysłuchało wniosku Zarządu o utrzymanie składek w dotychczasowej wysokości, co zakwestionował prof. dr Artur Hutnikiewicz, proponując podwyższenie ich o 100%. Prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz zaproponował dotychczasową wysokość składek jako próg minimalny, pozostawiając jej ewentualne podwyższenie do indywidualnego uznania. Propozycję prof. dr. Artura Hutnikiewicza poparła prof. dr hab. Aleksandra Krupianka, jednakże wnioskodawca nie zgłosił tej propozycji jako wniosku formalnego. W wyniku jawnego głosowania, przy jednym głosie przeciwnym i czterech wstrzymujących się – utrzymano dotychczasową wysokość składek.
9. Wolne wnioski. W ramach wolnych wniosków prof. dr hab. Gabriel Wójcik zaproponował ułatwienie przekazywania składek i darowizn poprzez drukowanie odpowiednich blankietów przekazów z podanym adresem i numerem konta. W odpowiedzi stwierdzono, że taka praktyka jest już stosowana. Następnie Dyrektor Muzeum Okręgowego Michał Woźniak zaprosił zebranych na uroczystą promocję kolejnego tomu „Historii Torunia”, a także na promocję najnowszej książki Michała Jagielly. Z kolei prof. dr hab. Ryszard Jadczyk zapytał, czy pochodzące sprzed wielu lat wydawnictwa magazynowane w TNT będą sprzedawane po obniżonej cenie. W odpowiedzi prof. dr hab. Marian Kallas stwierdził, że ceny tych wydawnictw są bardzo niskie, a one same są ogólnie dostępne zarówno w księgarniach, jak i na specjalnie organizowanych kiermaszach. To stanowisko poparł prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz.
10. Zakończenie. Po wysłuchaniu wszystkich wolnych wniosków Przewodniczący Zgromadzenia prof. dr hab. Janusz Kryszak podziękował przybyłym i zamknął obrady.

Sekretarz
Walnego Zgromadzenia
(-) *Dr Krzysztof Ćwikliński*

Przewodniczący
Walnego Zgromadzenia
(-) *Prof. dr hab. Janusz Kryszak*

WYSTĄPIENIE SEKRETARZA GENERALNEGO TOWARZYSTWA

PROF. DRA HAB. MARIANA KALLASA

Panie Przewodniczący, Szanowni Państwo!

Przypadło mi dzisiaj w udziale przedstawić Państwu sprawozdanie z działalności naszego Towarzystwa za mijający, tj. 1996 rok. Jest to 122 rok istnienia Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Pan Prof. Marian Biskup, Prezes TNT, w swoim obszernym, bogato udokumentowanym wystąpieniu przedstawił najważniejsze przejawy aktywności Towarzystwa. Najwięcej uwagi w tym wystąpieniu zajęła problematyka badawcza oraz informacje o przyszłych zamierzeniach w tym zakresie. Prof. M. Biskup unaoczniał zebranym Państwu sukcesy, jak i trudności, które napotyka Towarzystwo w działalności wydawniczej w zmienionych warunkach finansowych kraju. Za Profesorem pragnę wskazać na to, że w minionym roku przeważały zjawiska korzystne dla rozwoju Towarzystwa. Jednocześnie dodaję, że zakres tematyczny wystąpienia Prezesa zwalnia mnie od zajmowania się przedstawioną już Państwu problematyką.

Sprawy organizacyjne związane z przygotowaniem do Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczego TNT były – obok wielu innych – przedmiotem zainteresowania Zarządu na posiedzeniach w dniu 3 listopada 1995 r. i 19 stycznia 1996 r. Walne Zgromadzenie odbyło się w dniu 22 lutego 1996 r. Przygotowaniami do obecnego Walnego Zgromadzenia sprawozdawczego Zarząd TNT zajął się w szczególności na swym posiedzeniu 20 grudnia 1996 r. Zgodnie z przyjętym założeniem kolejne Walne Zgromadzenie odbywa się w dniu dzisiejszym (24 lutego 1997 r.).

Wzorem lat poprzednich, także w 1996 r. członkowie Zarządu, a w szczególności Sekretarz Generalny intensywnie, choć z różnym skutkiem, zabiegali o pozyskanie dodatkowych środków finansowych niezbędnych do pokrycia kosztów zwiększającej się działalności wydawniczej TNT. W związku z tym występowaliśmy do wielu instytucji, w tym do banków. Z drugiej strony wyrazem uznania za systematyczne wspieranie działalności wydawniczej Towarzystwa było wręczenie medalu okolicznościowego TNT Panu Włodzimierzowi Tribusowi. Uroczystość ta odbyła się w marcu 1996 r. w siedzibie Zarządu TNT.

Godny podkreślenia jest fakt wyróżnienia „Feliksem” Prezesa TNT za aktywny udział w pracach Komitetu Organizacyjnego *Colloquium Charitativum*. Pierwsza pozycja zamierzonej serii wydawniczej, obejmującej teksty prezentowane podczas toruńskich „rozmów braterskich”, ukazała się w 1966 r. W przygotowaniu są kolejne prace tego rodzaju.

Zarząd jest systematycznie i wyczerpująco informowany o pracach wszystkich jednostek organizacyjnych Towarzystwa. W ciągu roku 1996 wiele uwagi poświęcono sprzedaży zbioru nazywanego „Kolekcją Konrada Górskiego”. Po rozważeniu różnych koncepcji zdecydowano się na sprzedaż Kolekcji Uniwersytetowi Mikołaja Kopernika. W związku z tym przygotowano projekt odpowiedniego porozumienia (datowanego na 31 października 1996 r.). Realizacja tego porozumienia będzie wieńczyła długoletnie zabiegi o przekazanie całości Kolekcji we właściwe ręce.

Zarząd zabiegał o pozyskanie członków wspierających w celu zapewnienia dodatkowych środków na różne formy działalności naszego Towarzystwa. Jest to szczególnie ważne dla terminowego wydania *Albumu Steinera*, będącego – obok wielotomowej *Historii Torunia* – jednym z najważniejszych przedsięwzięć wydawniczych TNT.

Na zakończenie przyłączam się do podziękowań złożonych przez Pana Profesora M. Biskupa. Ze swej strony kieruję wyrazy szczególnego uznania do JM Rektora, Profesora Andrzeja Jamiolkowskiego, za systematyczne i zgodne współdziałanie w realizacji Porozumienia z 23 czerwca 1995 r. zawartego pomiędzy UMK a TNT. Dzięki temu nastąpiło wydatne wsparcie działalności wydawniczej naszego Towarzystwa.

S P R A W O Z D A N I E

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1996

I. Członkowie

Na koniec 1996 r. Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło 485 członków, w tym 212 członków wydziałów i 274 członków zwyczajnych oraz jednego członka wspierającego – Fundację na Rzecz Nauki Polskiej. Dwóch członków miało tytuł członka honorowego. Przyjęto w poczet członków zwyczajnych 9 osób. Zmarło w 1996 r. 6 członków wydziałów.

Skład ilościowy wydziałów:

		członkowie		
		miejscowi	zamiejscowi	razem
Wydział I	– Nauk Historycznych	36	16	52
Wydział II	– Filologiczno-Filozoficzny	36	7	43
Wydział III	– Matematyczno-Przyrodniczy	64	12	76
Wydział IV	– Nauk Prawnych, Społecznych i Ekonomicznych	35	6	41
Razem:		171	41	212

II. Walne Zgromadzenie

Dnia 24 II 1997 r. odbyło się doroczne Walne Zgromadzenie członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu, na którym dokonano oceny działalności Towarzystwa w roku 1996.

III. Komisja Rewizyjna

W 1996 r. Komisja Rewizyjna działała w następującym składzie: prof. dr hab. Andrzej Borodo i prof. dr hab. Bogumił Brzeziński – członkowie. Komisja odbyła posiedzenie w dniu 18 II 1997 r., na którym przeanalizowano i skontrolowano działalność TNT w okresie od 1 I do 31 XII 1996 r.

IV. Zarząd TNT

Rok 1996 był drugim rokiem pracy Zarządu w kadencji 1995–1997. Zarząd działał w następującym składzie: prof. dr Marian Biskup – prezes, prof. dr Roman Ingarden – wiceprezes, prof. dr hab. Marian Kallas – sekretarz generalny, prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz – skarbnik, dr hab. Jerzy Zbigniew Maciejewski – redaktor naczelny, prof. dr hab. Stefan Cackowski – przewodniczący Wydziału I, prof. dr Artur Hutnikiewicz – przewodniczący Wydziału II, prof. dr hab. Gabriel Wójcik – przewodniczący Wydziału III, prof. dr hab. Kazimierz Lubiński – przewodniczący Wydziału IV oraz prof. dr hab. Jadwiga Wilkoń-Michalska, prof. dr hab. Andrzej Woszczyk i prof. dr hab. Jerzy Dygdała – członkowie.

W okresie sprawozdawczym Zarząd odbył cztery posiedzenia, podczas których omawiano najważniejsze sprawy Towarzystwa, związane zarówno z wykonywaniem jego podstawowych zadań statutowych, jak i bieżącymi problemami finansowymi i organizacyjnymi:

19 stycznia – oceniano realizację planu wydawniczego z ubiegłego roku oraz omówiono najważniejsze zamierzenia w tym zakresie w 1996 r. Szczególną uwagę poświęcono problemom wydania kolejnych części i tomów „Historii Torunia”. Do nowego planu wydawniczego włączono edycję materiałów konferencji naukowej poświęconej prof. dr. Konradowi Górskiemu oraz materiałów konferencji międzynarodowej zorganizowanej w Toruniu w 350 rocznicę Colloquium Charitativum.

28 czerwca – omówiono przebieg imprez naukowych organizowanych przez Towarzystwo w pierwszym półroczu 1996 r., w tym konferencji Komisji Historycznej dla badań dziejów Prus Wschodnich i Zachodnich, która odbyła

się w czerwcu w Toruniu. Zarząd pozytywnie ocenił współpracę wydawniczą z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika oraz współpracę TNT z Instytutem Herdera w Marburgu w zakresie opracowania bibliografii Pomorza. Omawiano także sprawę edycji korespondencji prof. dr. Konrada Górskiego. 20 września – omawiano sprawę sprzedaży Uniwersytetowi Mikołaja Kopernika zbioru obrazów prof. dr. Konrada Górskiego. UMK wyraziło chęć przejścia całego zbioru, a także odpowiedniego zabezpieczenia obrazów i ich eksponowania. Zarząd TNT wyraził zgodę na odpłatne przekazanie zbioru. 20 grudnia – analizowano stan wykonania planu wydawniczego, zamierzenia edytorskie na rok przyszły oraz sytuację finansową Towarzystwa.

V. Redakcja Naczelna Wydawnictw TNT

Redakcja Naczelna działała w następującym składzie: dr hab. Jerzy Z. Maciejewski – redaktor naczelny, prof. dr hab. Antoni Czacharowski, prof. dr hab. Kazimierz Maliszewski – przedstawiciele Wydziału I, prof. dr hab. Jerzy Speina, prof. dr hab. Witold Wróblewski – przedstawiciele Wydziału II, prof. dr hab. Daniela Szymańska – przedstawiciel Wydziału III, prof. dr hab. Jan Głuchowski – przedstawiciel Wydziału IV, dr Cecylia Iwaniszewska – przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Prac Popularnonaukowych”.

VI. Komisje i Komitety przy Zarządzie TNT

1. ZESPÓŁ DO BADAŃ NAD PRZESZŁOŚCIĄ TORUNIA pracował pod kierunkiem doc. dra hab. Mariana Arszyńskiego, sekretarzem była dr hab. Krystyna Zielińska-Melkowska. Zespół kontynuował prace nad poszukiwaniem i gromadzeniem materiałów do historii Torunia.

2. KOMITET REDAKCYJNY „SPRAWOZDAŃ TNT” działał pod przewodnictwem prof. dra hab. Janusza Kryszaka. Sekretarzem była mgr Bożena Sołtys, członkami – prof. dr hab. Teresa Karwicka i prof. dr Ludmiła Roszko.

3. KOMITET REDAKCYJNY „PRAC POPULARNONAUKOWYCH” – pracował w następującym składzie: dr Cecylia Iwaniszewska – przewodnicząca, prof. dr hab. Kazimierz Maliszewski, dr Józef Poklewski, prof. dr hab. Zofia Mocarska-Tycowa, prof. dr hab. Marian Rejewski, prof. dr hab. Zbigniew Kwaśniewski – członkowie. Komitet odbył w okresie sprawozdawczym jedno posiedzenie, na którym przyjęto zgłoszenie i wyznaczono recenzentów pracy Zofii Mocarskiej-Tycowej „Szkice literackie”.

VII. Wydziały

WYDZIAŁ I – NAUK HISTORYCZNYCH. Przewodniczącym Wydziału był prof. dr hab. Stefan Cackowski, zastępcą prof. dr hab. Jerzy Dygdała, sekretarzem prof. dr hab. Janusz Tandecki. Wydział odbył dwa posiedzenia naukowe (15 IV i 16 XII) oraz dwa posiedzenia administracyjne, na których przyjął do druku prace: Sławomira Józwiaka „Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej zakonu krzyżackiego na Kujawach i w ziemi chełmińskiej w latach 1246–1343”, Piotra Olińskiego „Cysterskie księgi zmarłych na Pomorzu Gdańskim (XIII–XVII w.)” oraz w serii „Fontes”: „Księga rachunkowa urzędów rybickich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego w latach 1440–1445”, wyd. Zenon Hubert Nowak i Janusz Tandecki.

1. KOMISJA HISTORYCZNA pracowała pod kierunkiem prof. dra hab. Stefana Kwiatkowskiego. Sekretarzem był dr Roman Czaja.

2. KOMITET REDAKCYJNY „FONTES”. Przewodniczącym był prof. dr hab. Zenon H. Nowak, a członkami: prof. dr hab. Stefan Cackowski i prof. dr hab. Ryszard Kozłowski. W serii „Fontes” ukazały się „Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego”, t. III, cz. 2, opracowane przez Tadeusza Mencla i Mariana Kallasa oraz „Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665”, cz. 2, wyd. Zbigniew Górski, Jan Pakulski, Andrzej Tomczak. Do wydania przygotowane są: „Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego (1600–1817)”, cz. 1 (1600–1717), wyd. Zenon Hubert Nowak i Janusz Tandecki, oraz „Księga rachunkowa urzędów rybickich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego w latach 1440–1445”, wyd. Z. H. Nowak i J. Tandecki. Komitet odbył zebranie administracyjne w dniu 2 XII.

3. KOMITET REDAKCYJNY „ROCZNIKÓW TNT”. Przewodniczącym Komitetu był prof. dr hab. Antoni Czacharowski, członkami prof. dr hab. Jacek Staszewski i prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski. W serii „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” ukazała się w 1996 r. praca Henryka Baranowskiego „Bibliografia miasta Torunia 1972–1993”.

4. KOMITET REDAKCYJNY „PRAC ARCHEOLOGICZNYCH”. Komitet pracował pod kierunkiem prof. dra hab. Andrzeja Koli. Członkami byli: prof. dr hab. Jadwiga Chudziakowa, prof. dr hab. Krystyna Przewoźna i prof. dr hab. Jerzy Olczak.

5. KOMITET REDAKCYJNY „ZAPISEK HISTORYCZNYCH”. Przewodniczącym był prof. dr Marian Biskup, sekretarzem dr Magdalena Niedzielska, a członkami: prof. dr hab. Stefan Cackowski, doc. dr Karola Ciesielska, prof. dr hab. Antoni Czacharowski, prof. dr hab. Jerzy

Dygdała, prof. dr hab. Zenon H. Nowak, prof. dr hab. Kazimierz Wajda, prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski. W 1996 r. ukazały się następujące numery „Zapisek Historycznych”: t. 61, z. 1, 2-3, 4. Odbyły się dwa posiedzenia Komitetu.

WYDZIAŁ II – FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY. Przewodniczącym Wydziału był prof. dr Artur Hutnikiewicz, zastępcą prof. dr hab. Franciszek Peplowski, a sekretarzem prof. dr hab. Teresa Friedelówna. Wydział odbył jedno posiedzenie administracyjne, na którym omawiano działalność Wydziału i jego komisji w 1996 r. oraz sprawy przygotowań do Walnego Zgromadzenia Członków TNT.

1. **KOMISJA FILOLOGICZNA.** Przewodniczącym Komisji był prof. dr hab. Wojciech Gutowski, sekretarzem dr Maria Frankowska. Odbyły się dwa posiedzenia naukowe i administracyjne.

2. **KOMISJA FILOZOFICZNA.** Przewodniczącym Komisji był prof. dr hab. Ryszard Jadczyk, zastępcą prof. dr hab. Leon Gumański, sekretarzem zaś prof. dr hab. Włodzimierz Tyburski. Komisja była współorganizatorem sympozjum naukowego w 75 rocznicę urodzin Profesora Leona Gumańskiego. Odbyło się jedno posiedzenie naukowe.

3. **KOMISJA HISTORII SZTUKI.** Przewodniczącym Komisji był prof. dr hab. Zygmunt Kruszelnicki, a sekretarzem prof. dr hab. Józef Poklewski. Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe i jedno administracyjne, na którym omówiono sprawy wydawnicze, w tym zawartość IX tomu Teki Komisji Historii Sztuki.

4. **KOMISJA BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA.** Przewodniczącą Komisji była prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, zastępcami: dr Janina Huppenthal i dr hab. Grażyna Gzella, sekretarzem zaś mgr Urszula Zaborska. Komisja odbyła jedno posiedzenie administracyjne i zebranie naukowe, na którym przedstawiony został referat o współczesnych tendencjach w kształceniu bibliotekarzy oraz omówiono współpracę Towarzystwa z Instytutem Herdera przy opracowywaniu bibliografii Pomorza.

5. **KOMITET REDAKCYJNY „PRAC WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO”.** Przewodniczącym Komitetu był prof. dr hab. Marian Szarmach, a członkami: prof. dr hab. Leon Gumański, prof. dr hab. Zygmunt Kruszelnicki, prof. dr hab. Krystyna Jakowska, prof. dr hab. Krystyna Kallas i doc. dr Czesław Niedzielski.

WYDZIAŁ III – MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY. Przewodniczącym Wydziału był prof. dr hab. Gabriel Wójcik, sekretarzem prof. dr hab. Lech Jacuński. Wydział odbył jedno posiedzenie naukowe i administracyjne w dniu 19 XII 1996 r., na którym przyjęte zostały sprawozdania

z działalności komisji wydziałowych i Komitetu Redakcyjnego „Studia Societatis Scientiarum Torunensis”. W 1996 r. wydano trzy pozycje: pracę zbiorową pod redakcją Waldemara Jędrzejczyka „Heliocobacter pylori a choroba wrzodowa”, materiały sympozjum poświęconego pamięci Profesora Leszka Janiszewskiego pt. „Fizjologia i ekotoksykologia owadów oraz mechanizmy adaptacyjne u kręgowców”, pracę Zbigniewa Podgórskiego „Antropogeniczne zmiany rzeźby terenu województwa toruńskiego”.

1. KOMISJA ASTRONOMICZNA. Przewodniczącą Komisji była prof. dr hab. Stefania Grudzińska, a sekretarzem dr Cecylia Iwaniszewska.

2. KOMISJA GEOGRAFICZNO-GEOLOGICZNA pracowała pod kierunkiem dra hab. Leona Andrzejewskiego, sekretarzem był dr Roman Rudnicki. Odbyły się dwa posiedzenia naukowe, na których przedstawiono referaty: dra Z. Podgórskiego „Antropogeniczne zmiany rzeźby terenu województwa toruńskiego” i dra Z. Rdzanego z Uniwersytetu Łódzkiego „Kształtowanie rzeźby w czasie zaniku lodowca warmińskiego między górną Rawką a Pilicą”.

3. KOMISJA NAUK MEDYCZNYCH. Przewodniczącym był prof. dr hab. Waldemar Jędrzejczyk, zastępcą dr nauk medycznych Lech Bieganowski, sekretarzem dr nauk medycznych Grzegorz Jarczyk. Odbyły się trzy zebrania administracyjne i pięć posiedzeń naukowych.

4. KOMITET REDAKCYJNY „STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS”. Przewodniczącym Komitetu była prof. dr hab. Daniela Szymańska. Poszczególnymi sekcjami kierowali: prof. dr hab. Wiesław Maik (Sectio C), (Sectio D – vacat), prof. dr Melityna Gromadska (Sectio E), dr Cecylia Iwaniszewska (Sectio F), prof. dr hab. Leszek Janiszewski (Sectio G) (do 28 II, później vacat), dr nauk med. Lech Bieganowski (Sectio H).

WYDZIAŁ IV – NAUK PRAWNYCH, SPOŁECZNYCH I EKONOMICZNYCH. Wydział pracował pod kierunkiem prof. dr hab. Kazimierza Lubińskiego. Zastępcą był prof. dr hab. Zbigniew Witkowski, sekretarzem zaś prof. dr hab. Krystyna Kamińska. 7 III 1996 r. odbyło się posiedzenie naukowe Wydziału.

1. KOMITET REDAKCYJNY „STUDIA IURIDICA”. Przewodniczącym był prof. dr hab. Jan Głuchowski, a członkami: prof. dr hab. Marian Kallas i prof. dr hab. Eugeniusz Ochendowski. Komitet przyjął do druku dwie pozycje: Dariusza Makilly „Między Welawą a Królewcem. Geneza Królestwa w Prusach w świetle statutu prawno-politycznego Prus Książęcych w latach 1657–1701. Studium historyczno-prawne”, Kazimierza Lubińskiego „Eigenheiten der Prozessrechtsvergleichung”.

2. KOMISJA EKONOMICZNA pracowała pod kierunkiem prof. dra hab. Wojciecha Kosiedowskiego. Sekretarzem była dr Maria Marszałkowska. Komisja odbyła posiedzenie naukowe w dniu 2 XII 1996 r., na którym Anton Słonimski z Mińska wygłosił referat „Białoruska droga do gospodarki rynkowej. Tendencje i przebieg reform gospodarczych”. Odbyło się też jedno zebranie administracyjne.

VIII. Konferencje naukowe i popularyzacja nauki

W 1996 r. Towarzystwo Naukowe zorganizowało lub było współorganizatorem następujących konferencji naukowych:

- 7–9 VI Konferencja polsko-niemiecka pt. „Neue Forschungen zur Geschichte des Preussenlandes”, zorganizowana przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Historische Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung.
- 15–16 X „Braterska Rozmowa Chrześcijan i Żydów” – spotkanie z cyklu „Rozmowy Braterskie” odbywające się pod auspicjami Komitetu Organizacyjnego Toruńskich Obchodów Colloquium Charitativum.
- 23 XI Sesja naukowa w 75 rocznicę założenia przez prof. Tadeusza Lehra-Splawińskiego pierwszego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego w Toruniu (organizacja: Wydz. II TNT wspólnie z Kołem TMJP).
- 28–29 XI „Unia Brzeska 1596”. II spotkanie z cyklu „Rozmowy Braterskie” odbywające się pod auspicjami Komitetu Organizacyjnego Toruńskich Obchodów Colloquium Charitativum.

Oprócz imprez naukowych zorganizowano także:

- 16–18 V kiermasz wydawnictw naukowych i popularnonaukowych TNT
- 18 XI wystawę pt. „Literatura i język w wydawnictwach Towarzystwa Naukowego w Toruniu”
- 18–23 XI kiermasz wydawnictw TNT w ramach II Festiwalu Książki w Toruniu.

IX. Krajowa i zagraniczna wymiana wydawnictw

	1995	1996
1. Liczba krajów, z którymi prowadzona jest wymiana wydawnictw	35	35
2. Liczba kontrahentów wymiany zagranicznej	214	214
3. Liczba kontrahentów wymiany krajowej	76	77

4. Liczba egzemplarzy wydawnictw TNT wysłana kontrahentom zagranicznym	581	933
5. Liczba egzemplarzy wydawnictw TNT wysłana kontrahentom krajowym	255	348
6. Liczba egzemplarzy otrzymanych od instytucji zagranicznych (z wymiany)	1463	1223
a) wydawnictwa otrzymane z zagranicy jako bezpłatne dary	6	27
7. Książki otrzymane w ramach wymiany od instytucji krajowych	375	341

X. Sprzedaż wydawnictw

W 1996 r. Towarzystwo uzyskało ze sprzedaży wydawnictw własnych 28 516,34 zł. Wydawnictwa TNT można było nabyć w siedzibie Towarzystwa przy ul. Wysokiej 16, w toruńskich księgarniach o profilu naukowym oraz w niektórych księgarniach w Warszawie, Gdańsku, Poznaniu i Krakowie. Sprzedaż pozycji popularnonaukowych prowadziły także inne księgarnie toruńskie oraz Wojewódzki Ośrodek Informacji Turystycznej i PTTK. Powodzeniem cieszyły się specjalne kiermasze organizowane w maju i listopadzie.

XI. Pracownia Mikrofilmowa i Fotograficzna

W 1996 r. Pracownia wykonała 156 015 zdjęć negatywowych, 3734 przeźrocza oraz 1268 fotokopii. Wykonywała ona mikrofilmy i fotokopie materiałów naukowych i archiwalnych dla instytucji krajowych i zagranicznych, a także dla indywidualnych badaczy. Większość prac mikrofilmowych wykonano w ramach stałej umowy z Towarzystwem Genealogicznym Stanu Utah.

XII. Zbiory archiwalne i muzealne TNT

Zbiory akt i dokumentów TNT oraz materiały archiwalne przekazane Towarzystwu przez różne osoby tworzą oddzielny depozyt i zespół w Archiwum Państwowym w Toruniu. Fragmenty zbiorów archiwalnych znajdują się również w Książnicy Miejskiej im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Akta przechowywane są też w archiwum własnym TNT. Pozostałości dawnych zbiorów muzealnych, gromadzonych od początku istnienia Towarzystwa i

eksponowanych w latach zaboru pruskiego w siedzibie TNT przy ul. Wysokiej 16, znajdują się obecnie w depozycie Muzeum Okręgowego w Toruniu. Na zbiory te składają się:

- malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne, militaria, meble i inne przedmioty zabytkowe – 183 eksponaty,
- obiekty archeologiczne – 574 eksponaty,
- stare grafiki w różnych technikach (w większości z darów W. Amrogowicza) – 345 pozycji,
- obiekty numizmatyczne – 2919 pozycji.

Niektóre obiekty muzealne i zabytki sztuki, przechowywane w magazynach własnych, uzupełnione wycofanymi z depozytu muzealnego lub wypożyczonymi z Muzeum Okręgowego, posłużyły do wystroju pomieszczeń gmachu TNT.

XIII. Biblioteka Towarzystwa Naukowego

W 1996 r. Towarzystwo Naukowe przekazało do swojego księgozbioru znajdującego się w Książnicy Miejskiej 1632 woluminy z wymiany, zakupów, darów i wydawnictw własnych. Księgozbiór ten liczył na koniec roku 85 768 woluminów. W bibliotece podręcznej TNT znajdowało się 2027 pozycji. Księgozbiór prof. dra Konrada Górskiego obejmował 11 065 książek. Łącznie zbiory Towarzystwa liczą 98 860 pozycji.

XIV. Personel etatowy

W dniu 31 XII 1996 r. skład pracowników etatowych TNT był następujący:

- mgr Jan Pronobis – dyrektor Biura
- Krystyna Jaworska – główna księgowa (niepełny etat)
- mgr Bożena Sołtys – kierownik Redakcji
- Małgorzata Dykier – starszy instruktor (kancelaria)
- Grzymisław Jasiński – kierownik Pracowni Mikrofilmowej
- Aleksandra Pałuba – laborant w Pracowni Mikrofilmowej
- Danuta Helement – wymiana wydawnictw (niepełny etat)
- Grażyna Lenkiewicz – magazynier
- Alicja Zawadzka – sprzątaczką (niepełny etat).

Sekretarz Generalny TNT

(-) *Prof. dr hab. Marian Kallas*

Prezes TNT

(-) *Prof. dr Marian Biskup*

S P R A W O Z D A N I E
Z GOSPODARKI FINANSOWEJ TOWARZYSTWA
ZA ROK 1996

A. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY:	155 508,44
1. Własne wydawnictwa	28 516,34
2. Usługi	126 530,60
w tym:	
a. Pracownia Mikrofilmowa:	
– eksport	60 254,67
– kraj	3 911,35
b. wynajem pomieszczeń	17 100,00
c. wynajem sali kolumnowej	19 388,38
d. wynajem pokoju gościnnego	924,00
e. wydawnicze – porozumienie z UMK	24 952,20
3. Materiały	461,50
 B. POZOSTAŁE PRZYCHODY OPERACYJNE:	 99 214,50
1. Przychody ze sprzedaży składników majątku trwałego	118,50
2. Dofinansowanie na druk prac przez:	99 096,00
a. Komitet Badań Naukowych – Warszawa:	
– „Zapiski Historyczne” t. 61, z. 1, 2–3, 4	30 000,00
– „Lustracja woj. wielkopolskich i kujawskich”	15 000,00
b. dofinansowanie druku pracy „Historia Torunia” t. 2 cz. 3 przez następujących sponsorów:	
– Urząd Miejski Toruń	15 000,00
– Urząd Wojewódzki Toruń	15 500,00
– Apteka „Pod Lwem” Toruń	2 000,00
c. dofinansowanie druku pracy „Colloquium Charitativum” przez:	6 096,00
– Urząd Wojewódzki Toruń	2 700,00
– Stowarzyszenie Civitas Christiana	1 500,00
– Kuria Diecezjalna w Toruniu	1 896,00
d. Stowarzyszenie Civitas Christiana na druk albumu „Toruń – miasto...”	1 000,00

e. Astra Eksport & Trading na druk „Helicobacter pylori”	3 000,00	
f. Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej Warszawa na druk pracy pt. „Protokoły Sejmiku...”	11 000,00	
g. Urząd Wojewódzki Toruń dofinansowanie na katalogowanie zbiorów prof. Konrada Górskiego	500,00	
C. PRZYCHODY FINANSOWE		52 623,39
1. Odsetki bankowe i od lokat terminowych	44 414,78	
2. Wpłaty z tytułu składek członkowskich	3 680,92	
3. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej Warszawa (członek wspierający)	3 500,00	
4. Dodatnie różnice kursowe	1 027,69	
Ogółem przychody A+B+C		307 346,33
A. KOSZTY DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ:		352 978,16
1. Zużycie materiałów i energii	23 166,51	
– energia elektryczna, woda, gaz	15 083,01	
– materiały, książki	8 083,50	
2. Usługi obce	73 973,02	
– drukarskie	44 374,75	
– remontowe i konserwacyjne	12 828,10	
– konserwacja księgozbioru	7 350,00	
– opłaty pocztowe	9 117,57	
– prowizje bankowe	302,60	
3. Podatki i opłaty	952,71	
4. Wynagrodzenia	153 870,56	
– osobowe	94 580,86	
– bezosobowe	59 289,70	
– w tym honoraria	35 306,70	
5. Świadczenia na rzecz pracowników (ZUS, Fundusz Socjalny)	46 967,31	
6. Amortyzacja	22 048,60	
7. Pozostałe	31 999,45	
– delegacje	2 130,51	
– ubezpieczenie mająt.	272,56	
– prenumerata czasopism	706,60	
– egz. na wymianę wydawnictw	11 278,80	

- egz. autor., recenz., bezpłatne 12 668,65
- inne koszty związane z działalnością statutową 4 942,33

Główny Księgowy
 (-) *Krystyna Jaworska*

Skarbnik TNT
 (-) *Prof. dr hab. Mirosław Nesterowicz*

P R O T O K Ó Ł

Z POSIEDZENIA KOMISJI REWIZYJNEJ

W DNIU 18 II 1997 r.

Komisja Rewizyjna w składzie: prof. dr hab. Andrzej Borodo i prof. dr hab. Bogumił Brzeziński, w obecności księgowej TNT Krystyny Jaworskiej, dokonała przewidzianej statutem kontroli merytorycznej i finansowej działalności Towarzystwa w 1996 r.

Komisja uznała, że w 1996 r. Towarzystwo prowadziło działalność naukową we właściwy sposób i zgodnie ze statutem. Wydano 14 pozycji, w tym liczącą 40 arkuszy wyd. „Historię Torunia”. Opublikowane pozycje obejmują łącznie 216 arkuszy wydawniczych, co jest ilością zbliżoną do sytuacji z roku poprzedniego.

Znacząca aktywność wydawnicza możliwa była dzięki staraniom Zarządu TNT o uzyskanie środków finansowych. Podstawowe znaczenie miały tu dotacje na poszczególne pozycje wydawnicze. Największe kwoty uzyskano z KBN, Urzędu Wojewódzkiego, Urzędu Miejskiego w Toruniu, Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Wzrosły przychody z działalności gospodarczej Towarzystwa, sięgając kwoty 155 508 zł (wobec 127 001 zł w 1995 r.). Wyższe niż w poprzednim roku sprawozdawczym były przychody z tytułu lokat bankowych – 44 414 zł wobec 38 528 zł w 1995 r. Dane te świadczą o rosnącym znaczeniu wpływów uzyskiwanych z własnej aktywności gospodarczej i polegającej na dokonywaniu lokat na rynku finansowym.

Komisja zwraca jednak uwagę na nadal znaczną wysokość zapasów (książek). Wynika to w dużej mierze ze specyfiki obrotu książką naukową. Zadaniem Zarządu i administracji TNT powinno być jednak poszukiwanie nowych, skuteczniejszych form sprzedaży.

Komisja Rewizyjna pozytywnie ocenia działalność Zarządu związaną ze zmniejszaniem zaległości w uiszczaniu składek i uaktualnieniem liczby

członków Towarzystwa. Zaległość składek na koniec 1996 r. wynosi jeszcze 4 419 zł.

Komisja Rewizyjna zwraca uwagę na potrzebę wyboru biegłego rewidenta, zgodnie z wymogami ustawy z 1994 r. o rachunkowości, którego zadaniem będzie zbadanie bilansu Towarzystwa za 1997 r.

W konkluzji Komisja stwierdza, że Zarząd TNT i podległa mu administracja, w tym służby księgowe, pracowały sprawnie, osiągając zadowalające rezultaty w działalności organizacyjnej i finansowej. Upoważnia to Komisję do postawienia wniosku o udzielenie Zarządowi Towarzystwa absolutorium za działalność w 1996 r.

Członkowie Komisji

(-) *Prof. dr hab. Bogumił Brzeziński*

(-) *Prof. dr hab. Andrzej Borodo*

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA

Nowi członkowie wydziałów

Czaja Roman, dr, adiunkt w Zakładzie I Historii Średniowiecza Instytutu Historii i Archiwistyki UMK, Toruń, ul. św. Józefa 9/3.

Dybaś Bogusław, dr, adiunkt w Zakładzie Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich Instytutu Historii PAN, Toruń, ul. Klonowica 30/7.

Smulski Jerzy, prof. dr hab., Zakład Polskiej Literatury Współczesnej Instytutu Filologii Polskiej UMK, Toruń, ul. św. Józefa 2A/12.

Tondel Janusz, prof. dr hab., kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK, Toruń, ul. Wąska 10/7.

Zielińska-Melkowska Krystyna, dr hab., adiunkt w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii Instytutu Historii i Archiwistyki UMK, Toruń, ul. Miła 9.

Nowi członkowie zwyczajni

Czachowski Sławomir, dr med., Toruń, ul. Grabowa 10.

Jaworski Jan, dr n. med., zastępca ordynatora, adiunkt w Katedrze i Klinice Chirurgii Ogólnej i Gastroenterologicznej Akademii Medycznej w Bydgoszczy, Wojewódzki Szpital Zespolony w Toruniu, Toruń, ul. Baśniowa.

- Jużków Hubert, dr n. med., adiunkt w Katedrze i Klinice Chirurgii
Ogólnej i Gastroenterologicznej (jw.), Toruń, ul. Długosza 6A/19.
- Mincer Franciszek, prof. dr hab., kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa
w WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz, ul. Okulickiego 5-6.
- Nowakowska Katarzyna, mgr, asystent w Zakładzie Gramatyki Historycz-
nej i Historii Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej UMK,
Toruń, ul. Mickiewicza 104/19.
- Oliński Piotr, dr, st. archiwista w Archiwum Państwowym w Toruniu,
Toruń, ul. Włocławska 7j/29.
- Podgórski Zbigniew, dr, wykładowca w Pracowni Dydaktyki Geografii In-
stytutu Geografii UMK, Toruń, ul. św. Józefa 9d m. 39.
- Rudnicki Roman, dr, adiunkt w Zakładzie Geografii Ekonomicznej i Zago-
spodarowania Przestrzennego Instytutu Geografii UMK, Inowrocław,
ul. G. Jaworskiej 3/44.
- Sprengel Bolesław, mgr, rzecznik prasowy Komendy Wojewódzkiej Policji
w Toruniu, Toruń, ul. Mossakowskiego 2c/90.

Zmarli:

Płk. dr Konrad Ciechanowski
Prof. dr hab. Janina Gronowska
Prof. dr hab. Leszek Janiszewski
Prof. dr hab. Kazimierz Nowak
Doc. dr Krystyna Podlaszewska
Prof. dr hab. Władysław Sobociński
Prof. dr hab. Waław Szyszkowski
Prof. dr hab. Jerzy Wojtowicz
Prof. dr hab. Czesław Zgorzelski

II SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

W Y D Z I A Ł I

NAUK HISTORYCZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 15 IV 1996 r.

Sławomir J ó ź w i a k przedstawił pracę własną: *Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej zakonu krzyżackiego na Kujawach i w ziemi chełmińskiej w latach 1246-1343.*

(Praca wydana w „Rocznikach TNT”, R. 87, z. 3).

Zenon Hubert N o w a k przedstawił wydawnictwo przygotowane wspólnie z Januszem T a n d e c k i m: *Księga rachunkowa urzędów rybickich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego 1440-1445.*

Urząd rybicki należał do najstarszych urzędów w zakonie krzyżackim ze względu na konieczne zaopatrywanie konwentów w ryby, które były podstawową i najważniejszą potrawą postną. Rybicki mógł także bez zezwolenia swego zwierzchnika w osobie komtura dokonywać różnych transakcji kupna i sprzedaży, zwłaszcza w zakresie produktów konsumpcyjnych, dlatego zobowiązany był do corocznych sprawozdań ze swej działalności administracyjnej. O urzędach rybickich wiemy w ogóle stosunkowo niewiele. Pierwsze wzmianki źródłowe o rybickich w Prusach pochodzą dopiero z początków XIV w., choć nie ma wątpliwości, że działali oni tu znacznie wcześniej. Urzędy rybickie w komturstwach malborskim i dzierzgońskim należały do największych w Prusach. W komturstwie malborskim rybicki swym działaniem obejmował Szarpawę. Natomiast rybicki na jeziorze Druzno został w 1414 r. wyłączony z komturstwa dzierzgońskiego i włączony do konwentu malborskiego. Zmiana ta nie była konsekwentnie przestrzegana i rybicki z jeziora Druzno sytuował się między dwoma komturstwami – malborskim i dzierzgońskim.

Niniejsza „Księga rachunkowa”, której oryginał znajduje się w Tajnym Archiwum Państwowym Pruskiej Własności Kultury w Berlinie–Dahlem (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz) pod sygnaturą Ordensfolianten 181a, jest jedyną zachowaną tak obszerną księgą rachunkową rybickich zakonu krzyżackiego w Prusach, przy czym wśród nich do najważniejszych należały właśnie urzędy rybickie na Szkarprawie i na jeziorze Druzno.

„Księga rachunkowa” jest rękopisem papierowym w formie dutki o wymiarach 12 × 31 cm, oprawionym w zapisany pergamin z drugiej połowy XIV w. Liczy ona 64 karty i złożona jest z 8 składek. Pismo jej jest dość wyraźne i staranne, choć pojawiają się nadpisanie, skreślenia lub powtórzenia wyrazów i zwrotów. „Księga” została sporządzona głównie w języku wschodnio–średnio–niemieckim; łacina jest używana sporadycznie przy datacji lub w postaci pojedynczych słów.

„Księga” składa się z dwóch podstawowych części. Pierwsza część jest wykazem ryb śródlądowych i morskich dostarczanych przez rybickiego na Szkarprawie, Klause von der Hube. Wykaz ten, podając dokładnie ilość i rodzaj ryb w liczbie 25 gatunków, w które rybicki zaopatrywał przez cały rok 1442 (tj. od 27 XII 1441 r. do 24 XII 1442 r.) poszczególne stoły na zamku malborskim, np. wielkiego mistrza, konwentu, współbraci, podskarbiego, na posiłki we wszystkie dni postne, jest niezwykle ważnym źródłem do poznania różnych aspektów życia codziennego w zakonie krzyżackim. Druga jej część, obejmująca zestawienia rachunkowe rybickiego na jeziorze Druzno z lat 1440–1445, nie ma jednolitego charakteru pod względem treści. Wydawcy podzielili ją na 31 zapisów, umieszczając je pod numeracją [3]–[34]. Zawierają one bogaty materiał do ukazania połowów na jeziorze Druzno, ich rodzaju i używanych do nich sieci rybackich, wydatków na płace rybaków, dochodów z ryb dostarczanych na zamek malborski i sprzedawanych kupcom. Zapisy tej części pozwalają bliżej poznać funkcjonowanie urzędu rybickiego, a także wielkość wydatków na jego potrzeby i płace rybaków. Rybicki zaopatrywał też konwent malborski w inne artykuły, zwłaszcza w jaja potrzebne do posiłków postnych. Ponadto „Księga” na okładce górnej i na dolnej stronie wewnętrznej [1] i [35] zawiera wykaz wydatków dotyczących dworów krzyżackich – Jeziorno, Nowiny i Skenewiten oraz młyna (czy młynów) w komturstwie dzierżgońskim.

Wydawcy przygotowali do druku rękopis w całości bez żadnych skrótów. Zachowany został także oryginalny układ wpisów.

„Księga rachunkowa urzędów rybickich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego 1440-1445” jest niezwykle cennym źródłem, które w dotychczasowych badaniach nie było wykorzystywane. Pierwsza jej część stanowi znakomitą podstawę do opracowania życia codziennego na zamku malborskim. Zagadnienie konsumpcji żywnościowej, które dotąd w literaturze dotyczącej Zakonu nie doczekało się szerszego opracowania, zasługuje dzięki tej „Księdze” na poważniejsze zainteresowanie badaczy. Niewątpliwie ta pierwsza część źródła jest istotnym przyczynkiem do opracowania tego aspektu, zresztą jak i z punktu widzenia np. liturgicznego. Druga część przynosi przede wszystkim materiał źródłowy do głębszego poznania małego urzędu w administracji (jego funkcjonowania) państwa krzyżackiego w Prusach, jakim były w komturstwach urzędy rybickie.

Z tego względu „Księga rachunkowa” zasługuje na publikację, gdyż przynosi nie znany i szczególnie interesujący materiał źródłowy do działalności administracyjnej i gospodarczej rybickich w zakresie rybołówstwa, a także handlowej.

(„Księga” wydana w serii „Fontes”, t. 82).

Posiedzenie naukowe dnia 16 XII 1996 r.

Piotr O l i ś k i przedstawił pracę własną: *Cysterskie księgi zmarłych na Pomorzu Gdańskim (XIII-XVII wiek)*.

Nekrologi należą do grupy tzw. źródeł memoratywnych, tzn. źródeł służących utrzymywaniu pamięci (memorii) o osobie przyjętej do klasztornej wspólnoty modlitwnej. Były one wykorzystywane w czasie liturgii mszalnej do prowadzenia modlitw za osoby związane z mnichami w ramach owej wspólnoty. Pomijając nieliczne wyjątki, nekrologi i księgi zmarłych były wykorzystywane w dotychczasowych pracach polskich nad monastycyzmem średniowiecznym stosunkowo rzadko i raczej tylko na marginesie innych badań. Jednocześnie coraz częściej pojawiały się postulaty nawołujące do podjęcia prób określenia miejsca w otoczeniu społecznym. Właśnie dzięki źródłom o charakterze memoratywnym możliwe jest ukazanie różnorodnych związków klasztoru. Pozwalają one na badania nad funkcjonowaniem klasztoru w społeczeństwie średniowiecznym przy uwzględnieniu jego podstawowej roli, do jakiej był przeznaczony, mianowicie posług modlitwnej prowadzonych w intencji związanych z nim osób. Pewna niechęć historyków do wykorzystywania tych źródeł wynikała z lakoniczności poszczególnych not w księgach zmarłych i nekrologach. Zawierają one często

tylko imię, nie zawsze zaś miejsce pochodzenia czy stan społeczny wspomianej osoby oraz rodzaj złożonej darowizny. Bez osobnych kompleksowych badań nad poszczególnymi księgami zmarłych wykorzystywanie zawartych w nich danych zawsze będzie obarczone możliwością popełnienia błędów.

Swoje początki źródła o charakterze memoratywnym miały w dyptychach spisywanych w gminach wczesnochrześcijańskich. Owe podwójne tabliczki ze stałego materiału zaczęły być powszechniejsze od IV w. Wykorzystywano je w wykształcającej się liturgii rzymskiej do wspólnych modlitw za benefaktorów. Przejęcie rzymskiej liturgii we Francji w toku VIII i IX w. pociągnęło za sobą również przejęcie zwyczajów modlitewnych związanych z memoria, przy czym przyjęły one nieco inne formy aniżeli miało to miejsce w rycie rzymskim. Powstające wówczas listy żyjących i zmarłych związanych z danym klasztorem zaczęto łączyć w ramach jednej księgi. W ten sposób doszło do tworzenia tzw. *Librorum Vitae*. Dyskusyjny jest wciąż udział mnichów anglosaskich w szerzeniu tych praktyk w czasie misji chrystianizacyjnych, generalnie jednak wydaje się on niepośledni. *Libri Vitae* były świadectwem wspólnot tworzonych wokół różnych klasztorów i pomiędzy nimi. Fakt zapisania w takiej księdze, która w czasie liturgii mszalnej umieszczana była na ołtarzu, miał zasadnicze znaczenie. Księgi te były często łączone z sakramentarzami, ewangeliaarzami, kalendarzami itp. Znane są też przykłady wyrycia imion na płytach ołtarzowych czy na ścianach apsyd. W ramach źródeł memoratywnych funkcjonował również nekrolog, który umożliwiał prowadzenie indywidualnych wspominek anniwersarzowych, tzn. w każdą rocznicę śmierci danej osoby. Było to możliwe dzięki umieszczaniu not nekrologicznych w kalendarzu. Materiał onomastyczny zawarty w tych źródłach objął szerokie rzesze ówczesnego społeczeństwa. Wykorzystanie tego materiału było możliwe przy uwzględnieniu wszystkich imion zawartych w tych źródłach i ich wzajemnym porównywaniu i przypisywaniu konkretnym klasztorom. Udało się historiografii europejskiej wykryć kilka centrów modlitewnych w Europie od VIII w. począwszy, takich jak klasztory w Saint-Germain-des-Prés, Reichenau, St. Gallen czy w Fuldzie.

Do Polski praktyki memoratywne trafiły wraz z przyjęciem chrześcijaństwa i pojawieniem się pierwszych duchownych. Pierwsze znane noty memoratywne poświęcone Piastom, od Mieszka I począwszy, znajdują się w źródłach klasztorów i biskupstw zachodnioeuropejskich w Fuldzie, Hildesheim, Lüneburgu, Bambergu, Ratzbonie i innych. Dla XI w. można również odnaleźć noty poświęcone duchownym działającym w państwie

piastowskim. W tym wieku istniały już zapewne podobne źródła w Polsce. W 1. połowie XII w. pojawiają się wpisy poświęcone przedstawicielom możnowładztwa polskiego. Obraz ten jest zniekształcony przez fakt zaginięcia wielu ksiąg zmarłych i nekrologów z XI–XII w. Najstarsze zachowane źródła memoratywne w Polsce pochodzą z kapituły krakowskiej, klasztoru benedyktyńskiego w Lubiniu i klasztoru premonstratensów, pierwotnie zaś benedyktynów, na wrocławskim Olbinie. Zachowały się też ślady poświadczające istnienie innych wczesnych źródeł tego rodzaju. Od XIII w. występują one już częściej w różnych regionach państwa piastowskiego. Znaczną ich część stanowią nekrologi cysterskie. Cysterskie zwyczaje memoratywne pierwotnie miały być wyrazem opozycji w stosunku do wcześniejszych zwyczajów benedyktyńskich. Podstawowa różnica polegała na zaniechaniu wpisywania indywidualnych not poświęconych poszczególnym osobom czy nawet poszczególnym kongregacjom i klasztorom. Zamierzano odtąd modlić się na podstawie sumarycznych wzmianek poświęconych wszystkim dobroczyńcom całego zakonu i wszystkim zbratanym z cystersami wspólnotom. Tym samym unikano wszystkich obciążeń wynikających z działalności charytatywnej, która zawsze była związana z modlitwami za członków danej wspólnoty, oraz rezygnowano z szerszych kontaktów z otoczeniem. Z czasem jednak cystersi wraz ze wzrostem ich popularności coraz bardziej musieli ustępować wobec oczekiwań społecznych i rezygnować z tych rygorystycznych zasad. Znane były dotychczas listy zbratanych z zakonem cysterskim różnych wspólnot monastycznych, których zaczątki musiały istnieć już w XII w. Na podstawie, co prawda ograniczonej, ale jak się wydaje reprezentatywnej bazy źródłowej można również stwierdzić występowanie w różnych cysterskich klasztorach europejskich podobnych list zawierających imiona zbratanych z cystersami osób. Z czasem poszczególne klasztory cysterskie coraz bardziej odchodziły od zaleceń Kapituły Generalnej. W przypadku pierwszych klasztorów cysterskich polskich w Brzeźnicy–Jędrzejowie i w Leknie można już od samych początków ich istnienia stwierdzić wpisywanie odpowiednich not memoratywnych za swoich fundatorów, ich krewnych i osoby z otoczenia klasztoru. Tym samym fakt istnienia nekrologów w klasztorach cysterskich fundowanych w Polsce w 2. połowie XII w., w tym również w Oliwie, nie budzi większych wątpliwości. Osobnym zagadnieniem jest jednak to, czy wszystkie znane w obecnej postaci nekrologi, będące przeważnie nowożytnymi odpisami, wiernie oddają treść pierwotnych źródeł.

Jak już wspomniano, na treść nekrologów składały się część kalendarzowa i umieszczane pod każdym dniem wpisy, w których wymieniano osoby przyjęte do klasztornej wspólnoty modlitewnej. Z jednej więc strony przy analizie pomorskich nekrologów należało zbadać kalendarz, starając się tu przede wszystkim ustalić czas jego powstania, z drugiej zaś ustalić tożsamość osób wymienianych w notach memoratywnych. W efekcie można było ocenić wartość i przydatność badawczą analizowanych źródeł. W nekrologach pelplińskim i oliwskim liczba wymienionych osób wynosi ponad dwa tysiące. Oczywiście nie we wszystkich przypadkach próby przeprowadzenia odpowiednich identyfikacji mogą być zakończone powodzeniem, niemniej znaczna część osób wymienionych w tych nekrologach występuje również w innych źródłach, a tym samym można ustalić czas ich życia i pochodzenie społeczne. Mając za sobą te ustalenia można z kolei zająć się znaczeniem klasztoru jako ośrodka religijnego w różnych okresach i dla różnych środowisk społecznych.

Nekrolog pelpliński przechowywany w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie (sygn. Ms. 117/163) jest odpisem starszej księgi sporządzonym w roku 1402. Jak się okazuje po dokładniejszych badaniach, wydanie tego źródła przez W. Kętrzyńskiego zawiera liczne błędy związane głównie z nieprawidłowym datowaniem poszczególnych not. Dlatego też konieczne było ustawiczne kontrolowanie zgodności wydania z podstawą rękopiśmienną. Kalendarz w tym nekrologu powstał z pewnością po roku 1333, być może właśnie w roku 1402. W nekrologu znalazło się ponad 1200 not memoratywnych, w których wymieniono przedstawicieli bardzo różnych środowisk i grup społecznych. Najstarsze z nich pochodzą z XIII w., ostatnie zaś z 2. połowy XVII w. Pozwala to po przeprowadzeniu identyfikacji tych osób na pewne spostrzeżenia dotyczące rozwoju *fraternitas* istniejącej wokół klasztoru przez trzy wieki. Do roku 1402 wpisanych zostało do nekrologu około 250 osób. Darowizny tych osób w 2. połowie XIII w. i w początkach XIV w. stworzyły podstawy ekonomicznego bytowania klasztoru. Chodzi tu przede wszystkim o nadania ziemskie książąt Pomorza Gdańskiego oraz rycerstwa pomorskiego. Nadania te wynikały nie tylko z szeroko rozumianych pobudek religijnych i tzw. ekonomii zbawienia, ale często były związane z aktualną sytuacją polityczną i społeczną. W okresie późniejszym nadania ziemskie były raczej wyjątkowe. Natomiast przez cały okres istnienia klasztoru mnisi przyjmowali ofiary pieniężne i rzeczowe. Do roku 1402 można na podstawie danych zawartych w nekrologu naliczyć niebagatelną sumę około 4 tys. grzywien pruskich. Co

warte jest podkreślenia, około 50% tej sumy pochodziło od mieszczan. Mieszczanie stanowią ponad 30% wszystkich wymienionych w nekrologu do roku 1402. Na pozostałe grupy składają się kolejno według liczby wpisów: rycerstwo, familiarze klasztorni, kler miejski, biskupi i duchowieństwo kapitulne, sołtysi i ich rodziny, chłopci i ludność okolicznych wsi, kler wiejski, dynaści, nie zidentyfikowani duchowni, wielcy mistrzowie krzyżacy i rycerze zakonni, osoby pracujące na stałe lub okresowo w klasztorze i inni. Przewaga mieszczaństwa nad pozostałymi grupami zachowała się również dla XV i XVI w. Gwałtowny spadek wpisów poświęconych mieszczaństwu i zdecydowana dominacja wpisów wymieniających przedstawicieli szlachty zaznaczyła się w wieku XVII. Z poszczególnych miast największą popularnością cieszył się klasztor pelpliński w Malborku, Gdańsku i Elblągu. W przypadku kapituł najsilniejsze były związki klasztoru z kapitułami warmińską i pomezańską. Szczególną intensyfikację związków Pelplina ze środowiskami kapitulnymi można zauważyć w 2. połowie XIV w. i 1. połowie wieku XV. W przypadku środowisk wiejskich wpływy klasztoru stwierdzalne na podstawie nekrologu ograniczały się raczej tylko do pobliskich wsi.

Nekrolog oliwski znany jest w egzemplarzu sporządzonym w 1615 r. Do dnia dzisiejszego jednak nie zachował się on, istnieje natomiast odpis z tego egzemplarza sporządzony w roku 1622. Odpis ten jest przechowywany w Bibliotece Jagiellońskiej (przyb. 57/52). Według wydawcy tego źródła, W. Kętrzyńskiego, nekrolog w roku 1615 został odpisany ze starszego, mocno już zniszczonego. Tym samym treść odpisu miała oddawać treść pierwotnego średniowiecznego nekrologu. Zanegował to twierdzenie w krótkiej recenzji M. Perlbach, który uznał wydane przez W. Kętrzyńskiego źródło za dosyć dowolny twór mnicha powstały w czasach nowożytnych. Analiza kalendarza w tym nekrologu wykazuje, że powstał on w oparciu o wzorce funkcjonujące pod koniec XVI i w początkach XVII w. W przypadku wpisów poświęconych opatom, mnichom i konwersom konwentu oliwskiego zauważalna jest niekompletność nekrologu w stosunku do znanych z innych źródeł zakonników oliwskich. Uogólniając można stwierdzić, że w nekrologu znaleźli się ci z mnichów, którzy byli wymienieni w źródłach dostępnych w klasztorze oliwskim. W przypadku wpisów poświęconych dynastom można stwierdzić, że część z nich powstała w oparciu o dokumenty. Zauważalne jest to zwłaszcza w przypadku wpisów poświęconych pierwszym książętom Pomorza Gdańskiego. Pozostałe wpisy mogły powstać na podstawie innych źródeł. Wpisy dynastyczne poświęcone książętom pomorskim

w nekrologu oliwskim zostały wykorzystane później w księdze zmarłych klasztoru norbertanek w Żukowie. Jeśli chodzi o kilkanaście not poświęconych duchowieństwu, okazuje się, że znaczna ich część (8) została oparta na jednym z fragmentów Kroniki oliwskiej. Co do pozostałych nie zawsze można ustalić pierwotne źródło. W przypadku osób duchownych żyjących w czasach nowożytnych nie mogło być problemów ze sporządzeniem przez mnicha odpowiedniej noty w początkach XVII w. Dla kilku wpisów poświęconych osobom świeckim źródłem mogły być jakieś starsze zapiski memoratywne, w pozostałych przypadkach źródłem tym były Kronika oliwska i płyty nagrobne w kościele klasztornym. Podsumowując należy stwierdzić, że znany obecnie nekrolog oliwski nie zawiera pełnej treści nekrologu średniowiecznego. W rzeczywistości nekrolog średniowieczny musiał być znacznie bogatszy w znajdujące się w nim noty, na co zresztą można znaleźć kilka przesłanek w źródłach dokumentowych. Stworzenie nowego egzemplarza nekrologu w roku 1615 dobrze koreluje z działalnością ówczesnego opata oliwskiego Dawida Konarskiego, który dbał o klasztorną bibliotekę i starał się gromadzić rozproszone księgi i archiwalia klasztorne. W konsekwencji należy stwierdzić, że wpisy zawarte w zachowanym nekrologu powinny być wykorzystywane w badaniach mediewistycznych z dużym sceptycyzmem.

Należy jeszcze kilka słów poświęcić zachowanym w całości lub tylko fragmentarycznie nekrologom i księgom zmarłych pozostałych klasztorów pomorskich. Nekrolog brygidek w Gdańsku powstał w roku 1644 i nie zawiera wpisów średniowiecznych. Źródła memoratywne klasztoru kartuzów z Raju Maryi znane są fragmentarycznie. Bez wątplenia w klasztorze był prowadzony w średniowieczu nekrolog, który jednak zaginął w okresie reformacji. Księga zmarłych z klasztoru norbertanek w Żukowie powstała pod koniec XVI w. Wpisy dynastyczne w tej księdze powstały na podstawie not oliwskich, innych zaś wpisów wymieniających osoby spoza konwentu żyjące w średniowieczu księga nie zawiera. Osobnej analizie warto by poddać wpisy poświęcone zakonnikom żukowskim. Niezbędne byłoby wykorzystanie przy takiej analizie źródeł klasztoru norbertanek w Strzelnie i norbertanów z wrocławskiego Ołbina. Zestawienia wszystkich not żukowskich z notami zawartymi w nekrologu strzeleńskim i nekrologu opactwa św. Wincentego we Wrocławiu zostały już sporządzone dwukrotnie przez wydawców obu ksiąg. Niezbędne jest jednak do pełnej oceny wartości księgi żukowskiej wykorzystanie źródeł pozanekrologowych, w pierwszym rzędzie dokumentów.

Bez wątplenia więc najcenniejszym źródłem memoratywnym z terytorium Pomorza Gdańskiego jest nekrolog klasztoru cysterskiego w Pelplinie.

Pozostałe nekrologi i książki zmarłych dają tylko częściowo wyobrażenie o wcześniejszych źródłach tego rodzaju.

(Praca wydana w „Rocznikach TNT”, R. 88, z. 1).

W Y D Z I A Ł II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 17 I 1996 r.

Jerzy S m u l s k i: *Juliana Strykowskiego „tragedia optymistyczna”*.
Rozważania o „Biegu do Fragała”.

Posiedzenie naukowe dnia 30 V 1996 r.

Wojciech G u t o w s k i: *Wobec śmierci Boga. Sytuacje młodopolskie*.

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 17 V 1996 r.

Janina K r u s z e l n i c k a: *Portret Anny Nadolskiej na tle portretów wodzów polskich*.

Portret Anny Nadolskiej (ol. na pł., 132 x 120 cm) pochodzi z kolegium jezuickiego w Grudziądzu, zlikwidowanego w 1780 r. Należy do zespołu dwunastu portretów dobrodziejów kolegium, malowanych w 2. ćw. XVIII w. – zapewne przez jezuickiego malarza Szteynera o imieniu Franciszek Ksawery lub Ignacy albo Piotr (mimo nadawania mu w literaturze różnych imion, chodzi o tę samą osobę). Spis portretów wiszących w budynku dawnego kolegium opublikował X. Froelich w swej pracy pt. *Geschichte des Graudenzer Kreises...* W 1882 r. Michalina z Czapskich Czapska w Bydgoszczy ofiarowała 6 portretów z tego zespołu – wraz z portretem Nadolskiej – Poznańskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk, które z kolei przekazało je Muzeum Wielkopolskiemu (dziś: Narodowemu) w Poznaniu.

Data urodzenia Nadolskiej jest nieznana; zmarła w 1660 r. Mieszkała wraz ze swym mężem Samuelem Nadolskim (zm. 1655 r.) w jego majątku Stanisławie k. Tczewa. Portret Nadolskiej ukazuje ją na tle wypadków dziejących się w Grudziądzu po zajęciu go przez Szwedów, którzy – będąc gorliwymi protestantami – wypędzili jezuitów z miasta 21 IV 1656 r. Podobny los spotykał też inne katolickie zakony w różnych krajach – po powstaniu Reformacji (np.: w Antwerpii, Brugii, Frankfurcie n. Menem). Jezuitom grudziądzkim udzieliła schronienia Nadolska w odziedziczonym po mężu majątku Stanisławie; właśnie za ten czyn została uznana za ich dobrodziejkę. Na portrecie Nadolskiej ukazano grupy szwedzkich wojskowych (z gubernatorem Erykiem Oxenstierna i komendantem Piotrem Berendtsohnem) oraz postacie jezuitów; wyeksponowano specjalnie scenę, w której Berendtsohn na koniu ciągnie na sznurze pieszego jezuitę. W tle widnieje panorama Grudziądza z charakterystycznym dla tego miasta rzędem spichrzy, ale z innymi elementami zabudowy odtworzonymi niezbyt wiernie (umieszczenie przed spichrzami murów obronnych, brak kościoła farnego, dodanie do gmachu kolegium nie istniejącej jeszcze wtedy wieży). Ukazano też miasto ogarnięte pożarem, który miał miejsce dopiero w 1659 r. Annę przedstawiono jako wdowę (w welonie z czarnej koronki), z atrybutami symbolizującymi śmierć albo nieszczęścia: nożyczki, zamknięty wachlarz, puszka Pandory i puszka Persefony; są też symbole katolickie: różaniec i modlitewnik. Portret Anny oparty jest na schemacie ówczesnych wizerunków wodzów armii. Wodzów ze sfer monarszych ukazywano na koniu – na tle bitwy i zdobywanego miasta lub twierdzy; są umieszczeni na pierwszym planie, przewyższający swymi rozmiarami pozostałe osoby. Nie walczą osobiście, lecz tylko patronują bitwie, czasem jednak ich koń depte powalonego wroga albo akcesoria wrogiej armii. Często towarzyszą im gloryfikujące ich alegorie. Od pocz. XVII w. ustala się schemat portretu z postacią stojącą obok stolika z leżącymi na nim rekwizytami – w tle kolumna i podpięta kotara. Jest to tzw. w Polsce portret „sarmacki”; do „sarmackiego” portretu wodza dodawano bitwę wraz z twierdzą lub miastem. Pierwszym portretem „sarmackim” króla-wodza był portret Zygmunta III (1601–1604 r.) pędzla anonimowego artysty; robiono też w tym stylu portrety wodzów nie będących królami. Na portrecie Władysława IV (ok. 1660 r.) ukazano bitwę pod Wawelem, której za jego czasów nie było; w intencji fundatora obrazu Wawel miał być symbolem panowania tego króla i jego zwycięskich wojen. Spośród portretów wodzowskich z alegoriami wyróżnia się sztych Wolfganga Kiliانا (3. ćw.XVII w.), gdzie

Zygmuntowi III – ukazanemu na koniu, z bitwą w tle i twierdzą – dodano symbole ilustrujące tendencje gospodarcze w czasie jego panowania: alegorię Zgody Ziemi i Morza, będącą aluzją do handlu morskiego płodami rolnymi. Na sarkofagu króla Jana Kazimierza w kościele S. Germain-des-Prés w Paryżu francuski rzeźbiarz J. Thibaul przedstawił w 1672 r. tego króla jako wodza w bitwie pod Beresteczkiem. W 2. poł. XVII w. staje się typowym „sarmacki” portret wodza w pozie siedzącej. Tak ukazał króla Jana III anonimowy malarz z 4. ćw. XVII w.; według tego właśnie schematu Szteyner wykonał portret Anny Nadolskiej. Jezuici, fundując portret Nadolskiej, chcieli przedstawić siebie jako męczenników cierpiących za wiarę katolicką, a ratującą ich Annę jako wodza, który ich ocalił. Portret Anny był w sztuce polskiej pierwszym portretem kobiety-wodza, następne pojawiły się dopiero w XIX w. (wizerunki Emilii Plater), nie miały one jednak tradycyjnego schematu portretów wodzowskich, gdyż wówczas schematy takie przestały już istnieć, podobnie jak – w większym jeszcze stopniu – XX-wieczne portrety wodzów. Ostatnim portretem nawiązującym, w pewnym tylko stopniu, do dawnej tradycji był portret generała Henryka Dembińskiego, malowany przez Henryka Rodakowskiego w 1852 r.

Posiedzenie naukowe dnia 9 X 1996 r.

Michał W o ź n i a k: *Przestrzeń liturgiczna kościoła pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu.*

Posiedzenie naukowe dnia 13 XII 1996 r.

Zygmunt K r u s z e l n i c k i: *Neokicz. Sprawy typologii.*

Autor na początku podkreśla, że posługuje się w niniejszych rozważaniach w dużej mierze materiałem filmowym, a więc wykraczającym poza jego oficjalny profil badawczy. Następnie odwołuje się do wywodów Karola Irzykowskiego w jego dziele *Czyn i słowo* na temat możliwości wczuwania się artysty lub myśliciela w jakiś obcy, a w gruncie rzeczy „niższy” gatunkowo światopogląd.

Jako pierwszą odmianę sztucznie tworzonego kiczu – nazwijmy go „neokiczem” – przytacza autor niniejszych rozważań kicz, który jest przedrzeźnianiem oraz doprowadzaniem „ad absurdum” właściwego kiczu. Przykładami mogą być filmy czechosłowackie: „Przybrana córka”,

„Lemoniadowy Joe” oraz „Trup w każdej szafie”. Pierwszy z nich jest kontaminacją różnych rodzajów typologicznych kiczu, drugi – typowego westernu, trzeci – typowego filmu gangsterskiego.

Druga odmiana to kicz wysublimowany, udoskonalony, to „lepsze” dzieło, stylizowane tylko na kicz. Jako przykłady przytoczono tu filmy francuskie: „Wielkie manewry” René Claira oraz „Helena i mężczyźni” Jeana Renoire’a; z polskich filmów – powojenną wersję „Trędowatej” ze Starostecką w roli głównej.

Trzecią – zawierającą w sobie, notabene, najwięcej potencjalnych możliwości – odmianę, można by umownie nazwać „kiczem na odwyrtkę”. W tego typu utworach do pewnego momentu fabuła podąża torami typowego „klasycznego” kiczu – by dalej zwrócić się w zupełnie innym, nieoczekiwanym kierunku. Jako przykłady przytoczyć tu można amerykański film „Był sobie lajdak” oraz angielskie filmy: „Posłaniec”, a także „Dziewica i Cygan”.

Oprócz tych trzech rodzajów neokiczu, polegających na przedrzeźnianiu, poprawianiu i przekręcaniu na odwyrtkę „prawdziwego” kiczu, można przytoczyć też utwory stojące niejako na pograniczu tych trzech kategorii. Do takich można by przykładowo zaliczyć amerykański film „Barbarella” z Jane Fonda w roli głównej, ze wspaniałymi neomanierystycznymi dekoracjami, oraz czechosłowacki film „Cesarski piekarz” Frica, ze zużytkowaniem fantastycznego Golema w stylu ówczesnych „produkcyjniaków”.

Jednakże wszystkie odmiany owego – jak go nazwaliśmy – neokiczu mają pewną wspólną cechę, która jest jednocześnie ich słabością. Otóż wszystkie one, traktując kicz niejako „z góry”, operują w istocie rzeczy takim zasobem form, który już jest dany w kiczu jako takim. W tym właśnie głębszym sensie neokicz wcale poza świat „prawdziwego” kiczu nie wychodzi.

Istnieją jednak takie gałęzie twórczości, które wykorzystują w jakimś sensie zasoby form tkwiących w kiczu, a jednocześnie w ostatecznym efekcie poza i ponad kicz wychodzą.

Tak więc film amerykański, zwłaszcza monumentalny dramat – poczynając od „Narodzin narodu” i „Nietolerancji” Griffitha – to typ twórczości, która wchłonęła w siebie wiele „wypróbowanych” elementów kiczu.

Na gruncie plastyki klasycznym chyba przykładem jest twórczość Henri Rousseau Celnika. Niektóre z jego obrazów pozornie tylko wydają się być neokiczami – w rozumieniu znaczeniowym niniejszych wywodów. W istocie

obrazy takie jak „Śpiąca Cyganka” i cała plejada innych wnoszą głębokie treści formalne, ideowe i psychologiczne, o jakich się „właściwemu” kiczowi nie śniło. To samo dotyczy drzeworytów – collages Maxa Ernsta z trzydziestych lat XX w.

Na gruncie polskim można by przykładowo przytoczyć w tym nurcie twórczość Jerzego Krawczyka i Dudy-Gracza. W istocie nie mamy tu do czynienia z parodystycznym odtwarzaniem kiczu, lecz ze swobodnym posługiwaniem się elementami kiczu w nowej całości, która treścią swą da- leko poza tradycyjny kicz wykracza.

Tak więc droga do wykorzystania wszystkich walorów i osiągnięć kiczu – przy jednoczesnym „wniesieniu się” ponad niego – nie prowadzi poprzez przedrzeźniania, sublimowanie czy poprawianie kiczu. Prowadzi ona po- przez tworzenie zupełnie nowych koncepcji i nowych całości, w których twórczo wykorzystane zostają elementy, wywodzące się z tradycyjnego, pierwotnego kiczu.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 14 III 1996 r.

(wspólnie z Instytutem Filozofii UMK)

Symposium naukowe w 75 rocznicę urodzin prof. dra Leona Gumań- skiego.

Posiedzenie naukowe dnia 21 XI 1996 r.

(wspólnie z Polskim Towarzystwem Filozoficznym)

Wiesław L a n g: *Pojęcie osoby w moralności i prawie.*

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Posiedzenie naukowe dnia 13 XI 1996 r.

Bronisława W o ź n i c z k a-P a r u z e l: *Współczesne tendencje w kształceniu bibliotekarzy.*

Problemy związane z kształceniem bibliotekarzy w naszym kraju budzą ostatnio duże zainteresowanie. Świadczą o tym chociażby liczne konferencje poświęcone szeroko rozumianej edukacji bibliotekarskiej na jej różnych poziomach. Nie może to dziwić, gdy ma się świadomość ogromnych zmian, jakie nastąpiły w bibliotekach pod wpływem technik komputerowych, a które niejako „wymuszają” zmiany w programach i formach kształcenia przyszłych pracowników bibliotek, którzy powinni sprostać nowym wymaganiom. Tak więc akademickie kształcenie bibliotekarzy przechodzi obecnie okres transformacji. Obejmuje ona zarówno treści programowe, jak modele kształcenia. Obok jednolitych, pięcioletnich studiów magisterskich z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej pojawiły się specjalności bibliotekoznawcze na innych, humanistycznych zwykle kierunkach studiów, a także trzyletnie wyższe studia zawodowe, tzw. licencjaty.

W tym miejscu dopowiedzieć trzeba, że zarówno władze MEN, jak środowiska akademickie, od dłuższego już czasu widziały potrzebę restytucji wyższego szkolnictwa zawodowego. Świadczą o tym m.in. dwa dokumenty: ministerialny projekt *Ustawy o wyższych szkołach zawodowych* przesłany uczelniom do zaopiniowania z początkiem 1995 r. oraz *Propozycje rektorów uczelni autonomicznych w sprawie założeń systemu szkolnictwa wyższego i techniki*, zaaprobowane na Konferencji Rektorów Uczelni Autonomicznych w dniu 8 września 1995 r. w Łodzi.

W *Propozycjach rektorów* licencjat powiązany został z odmiennym od dotychczasowego modelem kształcenia, o czym świadczy m.in. warte cytowania ustalenie: „Wprowadza się trzystopniowy model kształcenia studentów w trybie studiów stacjonarnych, zaocznych, eksternistycznych. Pierwszy stopień kończy się uzyskaniem tytułu licencjata lub inżyniera i może mieć wyraźne ukierunkowanie zawodowe. Stopień ten można uzyskać bądź w uczelniach akademickich, kształcących według określonego programu, bądź w uczelniach zawodowych. Drugi stopień kończy się uzyskaniem magisterium, a trzeci stopień – doktoratem” (*Propozycje...*, H. 27, s. 10).

Wydaje się, że w przypadku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, prowadzonej jako odrębny kierunek w uczelniach akademickich, model kształcenia trzystopniowego jest propozycją godną uwagi. Zaczniemy od stopnia pierwszego, licencjackiego, ponieważ on budzi najwięcej emocji.

Swoisty „pragmatyzm” bibliotekoznawstwa, kształcącego przecież przyszłych bibliotekarzy, przemawia za tym, aby pierwszy szczebel ich edukacji akademickiej miał charakter studiów zawodowych, zakończonych uzyska-

niem dyplomu bibliotekarza – licencjata. W tym miejscu rodzą się liczne pytania i wątpliwości co do statusu absolwenta studiów tego rodzaju. Przede wszystkim należy zapytać o rolę, jaką miałby on odgrywać w bibliotece i jaki byłby zakres jego czynności zawodowych, słowem – jak będzie się mieścił w pragmatyce zawodu, bardzo, jak wiemy, nie uporządkowanej. Są to sprawy fundamentalne, nad którymi dopiero toczą się dyskusje.

Jak ważne jest umiejscowienie bibliotekarza – licencjata w pragmatyce zawodowej, nie trzeba chyba dowodzić. Bez tego niemożliwe jest narysowanie zarówno zarysu treści programowych, niezbędnych w jego edukacji, jak określenie relacji pomiędzy nim a np. absolwentami magisterskich kierunków bibliotekoznawczych oraz bibliotekarskich szkół pomaturalnych. Tak więc w toczących się na ten temat dyskusjach nie powinno zabraknąć również naszych głosów – głosów członków Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa TNT oraz lokalnego środowiska bibliotekarskiego.

Nie brak przeciwników tej formy kształcenia, obawiających się dewaluacji wartości tytułów akademickich oraz swoistej nadprodukcji niedouczonej „fachowców”, pozbawionych szerszej wiedzy ogólnej, nie wtajemniczonych w podstawy metodologiczne studiowanej dyscypliny, wątpliwie przygotowanych do prowadzenia badań naukowych, a zarazem sfrustrowanych swoją „niepełnością” w stosunku do osób z wykształceniem magisterskim. Pamiętać jednak warto, że wyższe szkolnictwo zawodowe, istniejące we wszystkich rozwiniętych państwach zachodnich, odgrywa tam niezwykle ważną rolę zarówno w pejzażu edukacyjnym, jak w życiu gospodarczym i społecznym, nie budząc negatywnych skojarzeń. Jak będzie ono wyglądało w wydaniu polskim, a nawet dokładniej – w ogólnym systemie kształcenia bibliotekarzy polskich – w dużej mierze zależy od nas samych.

W Y D Z I A Ł III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

POSIEDZENIA KOMISJI GEOGRAFICZNO-GEOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 17 I 1996 r.

Z b i g n i e w P o d g ó r s k i: *Antropogeniczne zmiany rzeźby terenu województwa toruńskiego.*

Z. R d z a n y (Łódź): *Kształtowanie rzeźby w czasie zaniku lodowca warmińskiego między górną Rawką a Pilicą.*

POSIEDZENIA KOMISJI NAUK MEDYCZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 16 II 1996 r.

Mieczysława C z e r w i o n k a-S z a f l a r s k a (Bydgoszcz): *Helicobacter pylori u dzieci w materiale własnym.*

Grzegorz J a r c z y k: *Eliminacja Helicobacter pylori i zmniejszenie wskaźnika nawrotu wrzodu trawiennego w 12 miesięcy po zastosowaniu terapii potrójnej.*

Anna R a c z y Ń s k a: *Ocena efektywności potrójnej terapii anty-Hp u pacjentów Helicobacter pylori pozytywnych leczonych z powodu choroby wrzodowej i przewlekłego czynnego zapalenia błony śluzowej żołądka typu B, w oparciu o badania histopatologiczne.*

Grzegorz B u k a t o (Gdańsk): *Blokery pompy protonowej w skojarzonej terapii anty-Helicobacter pylori.*

Wojciech Z e g a r s k i (Bydgoszcz): *Ocena przydatności badań endoskopowych, mikrobiologicznych i histopatologicznych w wykrywaniu Helicobacter pylori u pacjentów z gastritis chronica.*

Grzegorz J a r c z y k: *Ocena leczenia omeprazolem i amoksycyliną Helicobacter pylori – pozytywnych pacjentów z chorobą wrzodową.*

Posiedzenie naukowe dnia 6 III 1996 r.

Barbara K w i a t k o w s k a, Jacek G e s s e k: *Ewolucja wytycznych leczenia nadciśnienia – czy stare leki bezpowrotnie odeszły ?*

A. G e r y k: *„Tertensif” – bardziej aktualny niż kiedykolwiek.*

A. J a n u s z e w i c z: *Indywidualizacja farmakologicznego leczenia nadciśnienia tętniczego.*

Posiedzenie naukowe dnia 16 III 1996 r.

Marek K r a w c z y k: *Diagnostyka i leczenie zmian ogniskowych w wątrobie.*

Posiedzenie naukowe dnia 15 VI 1996 r.

Waldemar J ę d r z e j c z y k: *Uwapiione guzy śródotrzewnowe.*

W Y D Z I A L IV

NAUK PRAWNYCH, SPOLECZNYCH I EKONOMICZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 7 III 1996 r.

Dariusz M a k i ł ł a przedstawił pracę własną: *Między Welawą a Królewcem. Geneza Królestwa w Prusach w świetle statusu prawno-politycznego Prus Książęcych w latach 1657-1701. Studium historyczno-prawne.*

(Praca w druku w serii „Studia Iuridica” t. 20, z. 3).

POSIEDZENIA KOMISJI EKONOMICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 2 XII 1996 r.

Anton A. S ł o n i m s k i j (Mińsk): *Białoruska droga do gospodarki rynkowej. Tendencje i przebieg reform gospodarczych.*

Po rozpadzie ZSRR i uzyskaniu w związku z tym statusu suwerennego podmiotu prawa międzynarodowego Białoruś przystąpiła do transformacji swego systemu polityczno-gospodarczego. Podjęte reformy początkowo posuwały się dość skutecznie, wkrótce jednak zostały przyhamowane i zawrócone. W sumie dokonane przeobrażenia okazały się zbyt płytkie, ostrożne, niekonsekwentne i nierzadko wewnętrznie sprzeczne. Doprowadziło to do sytuacji głębokiego kryzysu. Produkt krajowy brutto zmniejszył się o 40%. W takim samym mniej więcej stopniu obniżyła się produkcja przemysłowa. Produkcja białoruskich „specjalności”, jak m.in. znanych również w Polsce traktorów, zmniejszyła się o 74%, samochodów ciężarowych o 69%, tarcicy o 71%. Nieco niższy spadek wykazała produkcja rolna: zbiory zbóż spadły o 25%, pogłowie bydła zmniejszyło się o 28%, trzody chlewnej o 23%, produkcja towarowa mleka o 32%. Szczególnie głębokie załamanie nastąpiło w dziedzinie inwestycji, które zmniejszyły się 2,5-krotnie. Brak środków nie pozwala nawet na prostą reprodukcję

kapitału trwałego, w związku z czym ulega on głębokiej dekapitalizacji (spadek wartości środków trwałych szacuje się na 2 mld USD w skali roku, a aktualny stopień zużycia na 60–70%). W szybkim tempie spada rentowność przedsiębiorstw państwowych (z 20,7% w 1994 r. do 9,0% w połowie 1996 r.). Rośnie liczba przedsiębiorstw deficytowych, które stanowią już około 70% wszystkich przedsiębiorstw kraju.

Wraz z pogarszaniem się sytuacji wewnętrznej rośnie zadłużenie zagraniczne. Pogłębia się ujemne saldo bilansu handlowego, które tylko w I półroczu 1996 r. wzrosło o 871,5 mln USD. Najszybciej rośnie zadłużenie wobec Rosji w związku z importem paliw i energii (ocenia się, że Białoruś jest w stanie opłacić terminowo tylko 27% zobowiązań z tytułu dostaw rosyjskich nośników energii). Tylko w ciągu pięciu pierwszych miesięcy 1996 r. dług Białorusi wobec wschodniego sąsiada zwiększył się o 383,1 mln USD.

Kryzys gospodarczy zniechęca inwestorów zagranicznych do lokowania na Białorusi swych kapitałów. Wskaźniki atrakcyjności dla obcego kapitału stawiają Białoruś na jednym z ostatnich miejsc w Europie Wschodniej. W 1995 r. bezpośrednie inwestycje zagraniczne wyniosły tutaj śladową wielkość około 4 mln USD (poniżej 0,40 USD na jednego mieszkańca).

Załamaniu gospodarczemu towarzyszy dramatyczny spadek konsumpcji. Według niezależnych szacunków białoruskich poziom życia ludności obniżył się o 3–3,5 raza. Obecnie średnia płaca wynosi tutaj około 90 USD miesięcznie, a emerytura 40 USD przy cenach niewiele odbiegających od poziomu światowego. Poniżej granicy biedy, określonej na Białorusi jako 60% tzw. minimalnego budżetu konsumpcyjnego (minimum socjalnego), znalazło się 36% ludności (w 1991 r. 5%). Dochody około 10% ludności są dwukrotnie i więcej niższe od minimum socjalnego, co stawia tę grupę na granicy minimum biologicznego (a nawet poniżej). O zubożeniu społeczeństwa świadczy deformacja struktury wydatków konsumpcyjnych większości gospodarstw domowych: 80% tych wydatków pochłania zakup żywności i odzieży. Spadek dochodów realnych spowodował tak znaczne załamanie popytu, że na Białorusi paradoksalnie pojawiła się swoista „nadprodukcja”, a mianowicie: wypełniając kategoryczne polecenie nie znoszącego sprzeciwu prezydenta Aleksandra Łukaszenki, białoruskie przedsiębiorstwa państwowe zwiększyły produkcję artykułów konsumpcyjnych, zgodnie z socjalistyczną zasadą „produkujemy wszystko, co się da”. Niedostateczny popyt nie pozwolił jednak na realizację tej dodatkowej produkcji, w rezultacie czego wzrosły zapasy. W okresie styczeń – czerwiec 1996 r. produkcja zrealizowana była o 16,2% niższa od wytworzonej.

Krytyczny stan gospodarki nasuwa zasadnicze pytania o przyszłość państwa. Białoruscy ekonomiści niezależni domagają się niezwłocznego powrotu na drogę reform zmierzających do zbudowania konkurencyjnej gospodarki rynkowej. Dowodząc swych racji, często powołują się na sukcesy transformacji gospodarki polskiej, czeskiej czy postradzieckich państw bałtyckich. Podkreślają, że w przeciwnym razie Białoruś znajdzie się w zaklętym kręgu ubóstwa krajów słabo rozwiniętych i prawdopodobnie utraci swą niepodległość. Uważają przy tym, że zamianę nieefektywnego systemu centralnego zarządzania samoregulacją rynkową można osiągnąć dwoma sposobami: 1) tzw. terapią szokową zaproponowaną polskim planem Balcerowicza (usiłował ją wprowadzić Jegor Gajdar w Rosji, lecz bez powodzenia); 2) konsekwentną, mozolną, długofalową transformacją, dokonywaną pod nadzorem państwa w tzw. okresie przejściowym, stosunkowo dłuższym.

Większość niezależnych ekonomistów białoruskich twierdzi, iż w specyficznych warunkach ich kraju należy wybrać drugą metodę. Pierwszy etap przemian winien doprowadzić do stabilizacji gospodarki, zapewnić wykorzystanie wszelkich możliwości podtrzymania poziomu życia ludności, stworzyć atrakcyjne warunki do inwestowania, również przez podmioty zagraniczne, i tym samym fundament przyszłego wzrostu gospodarczego. Drugi etap miałby polegać na modernizacji aparatu wytwórczego i restrukturyzacji gospodarki narodowej.

Poprzedniemu, demokratycznie wybranemu parlamentowi Białorusi udało się dokonać pewnych kroków we właściwym kierunku. Uchwalone wówczas ustawy umożliwiły zapoczątkowanie prywatyzacji, przewidywały równość wszystkich form własności, ukształtowały zręby swobody przedsiębiorczości, a nawet dopuściły tworzenie gospodarstw farmerskich. Niestety, działania te rychło zostały przyhamowane przez prezydenta i podporządkowaną mu władzę wykonawczą. Prezydent, co prawda wybrany również demokratycznie w głosowaniu powszechnym, wprowadził politykę ponownego upaństwowienia gospodarki i renacjonalizacji większych przedsiębiorstw i banków. W rezultacie podjęte zostały decyzje, często chaotyczne, nakazujące ponowną rejestrację podmiotów gospodarczych, nakazy i zakazy ograniczające działalność zwłaszcza na rynkach zagranicznych, administracyjne ograniczenia wartości zawieranych transakcji i inne restrykcje biurokratyczne. Wiele niepewności wprowadza polityka podatkowa – zmienność tytułów i stóp podatkowych, decyzje obowiązujące wstecz itp. Spowodowało to dalsze pogorszenie sytuacji, co zmuszony był przyznać sam Łukaszenka, który poprzednio często wspominał o „pewnych sukcesach ma-

III

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(Ciąg dalszy)

W y d z i a ł I

CZAJA ROMAN urodził się 8 sierpnia 1960 r. w Wąbrzeźnie. W tym mieście ukończył też szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące. W latach 1979–1983 studiował historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracę magisterską pt. „Życie codzienne mieszczaństwa toruńskiego w średniowieczu” napisał na seminarium prof. dr. hab. Antoniego Czacharowskiego. W październiku 1984 r. rozpoczął jako asystent stażysta pracę w Instytucie Historii i Archiwistyki UMK. W 1991 r. po złożeniu wymaganych egzaminów i obronie pracy doktorskiej pt. „Socjotopografia Starego Miasta Elbląga w średniowieczu”, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Antoniego Czacharowskiego, uzyskał stopień doktora i awansował na stanowisko adiunkta. W semestrze zimowym 1988/1989 przebywał na stażu naukowym w Institut für vergleichende Geschichte w Münster i studiował na tamtejszym uniwersytecie. W latach 1990 i 1993 prowadził badania w Max-Planck-Institut w Getyndze. Jako stypendysta DAAD i Fundatio Lanckoroński prowadził także kwerendę w archiwach i bibliotekach Berlina i Wiednia. Kilkakrotnie wygłaszał referaty na międzynarodowych konferencjach (Toruń, Lubeka, Münster) i w zagranicznych instytucjach naukowych (Kilonia, Greifswald). Od 1994 r. jest członkiem redakcji „Hansische Umschau” w „Hansische Geschichtsblätter”. Pełnił także różne funkcje organizacyjne w ramach Polskiego Towarzystwa Historycznego (m.in. od 1991 r. członek Zarządu Głównego).

S p i s p r a c : a) **P r a c e m o n o g r a f i c z n e :** 1) Socjotopografia miasta Elbląga w średniowieczu, Toruń 1992, ss. 210. 2) Atlas historyczny miast polskich, t. I, Prusy Królewskie i Warmia, pod. red. A. Czacharowskiego, z. 1,

Elbląg (z Z. Kozielem), Toruń 1993. 3) Pierwotny Elbląg; Kultura materialna i życie codzienne (z T. Nawrołskim), w: *Historia Elbląga*, t. I, praca zbiorowa pod red. St. Gierszewskiego i A. Grotha, Gdańsk 1993, s. 60–130, 204–226. 4) (Red.) *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu*, Toruń 1996, ss. 333, (z J. Tandekim). b) *A r t y k u ł y*: 5) Rynek kupna renty w Elblągu w pierwszej połowie XIV wieku, *Zapiski Historyczne*, t. 52: 1987, z. 3, s. 7–39. 6) Życie religijne mieszczaństwa toruńskiego w XV wieku, *Rocznik Toruński*, t. 18, 1988, s. 217–241. 7) Elbing, w: *Die Hanse. Lebenswirklichkeit und Mythos*, Bd. I, hrsg. v. J. Bracker, Hamburg 1989, s. 280–284. 8) Kredyt pieniężny w Starym Mieście Torunia do 1410 roku, *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, t. 49, 1988 (druk 1991), s. 2–20. 9) Entwicklung des bürgerlichen Backsteinbaus in der Altstadt Elbing in der 1. Hälfte des 14. Jh. nach historischen Quellen, w: *Archaeologia Elbingensis*, vol. 1, Gdańsk 1992, s. 60–72. 10) *Atlas Historyczny Miast Europejskich*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, t. 40: 1992, z. 4, s. 399–405. 11) Place targowe w Starym Mieście Elblągu w średniowieczu, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, t. 40: 1992, z. 4, s. 359–363. 12) Kryzys handlu elbląskiego na przełomie XIV/XV wieku, *Rocznik Elbląski*, t. 13, 1993, s. 9–21. 13) Nowy Rynek w Elblągu. Przyczynek do historii przemian urbanistycznych w miastach pruskich w drugiej połowie XVIII w., *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, t. 41: 1993, z. 2, s. 321–326. 14) *Der Handel des Deutschen Ordens und der preußischen Städte – Wirtschaft zwischen Zusammenarbeit und Rivalität*, w: *Ritterorden und Region – politische, soziale und wirtschaftliche Verbindungen im Mittelalter*, hrsg. v. Z. H. Nowak, Toruń 1995, s. 111–124. 15) Związki gospodarcze wielkich szafarzy zakonu krzyżackiego z miast pruskich na początku XV wieku, w: *Zakon krzyżacki a społeczeństwo państwa w Prusach*, pod red. Z. H. Nowaka, Toruń 1995, s. 9–34. 16) Udział wielkich miast pruskich w handlu hanzeatyckim do połowy XIV wieku, cz. 1–2, *Zapiski Historyczne*, t. 60: 1995, z. 2–3, 4, s. 21–38, 43–55. 17) *Patrycjat Starego Miasta Torunia i Starego Miasta Elbląga w średniowieczu*, w: *Elity mieszczańskie i szlacheckie Prus Królewskich i Kujaw w XIV–XVIII wieku*, pod red. J. Staszewskiego, Toruń 1995, s. 13–50. 18) Kontakty handlowe Elbląga z zakonem krzyżackim na początku XV w., w: *750 lat praw miejskich Elbląga. Księga Pamiątkowa*, pod red. A. Grotha, Gdańsk 1996, s. 67–78. 19) Gospodarcze znaczenie jarmarków w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach, w: *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu*, Toruń 1996, s. 121–132. c) *R e c e n z j e*: 20) J. Rosen, *Verwaltung und Ungeld in Basel 1360–1535*, München 1987, w: *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, t. 49, 1988 (druk 1991), s. 256–259. 21) *Informativa e storia urbana. Il catasto di Carpi del 1472 analizzato con il computer. Storia della città*, fasc. 30, red. E. Guidone, Milano 1985, w: *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, t. 22: 1987, z. 2, s. 131–133. 22) S. Kubiak, *Monety i stosunki monetarne w Prusach Królewskich w 2 połowie XV wieku*, Wrocław 1986, w: *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, t. 50, 1989, s. 231–233. 23) *Beiträge zur Geschichte Westpreussen*, Nr 10: 1987, w: *Zapiski Historyczne*, t. 54: 1989, z. 4, s. 127–130. 24) *Das Elbinger Stadtbuch*, Bd. 2, 1361–1418, hrsg. v. H. W. Hoppe, Osnabrück 1986, tamże, t. 55: 1990, z. 1, s. 160–163. 25) Z. Kruszelnicki, *Tematyka krzyżacka w*

sztuce polskiej, w: *Studia z Historii Sztuki Gdańska i Pomorza*, Wrocław 1992, w: *Biuletyn Historii Sztuki*, 1992, s. 100–101. 26) *Westpreußen-Jahrbuch*, Bd. 43, Hrsg. H.–J. Schuch, Westpreussen-Verlag, Münster 1993. 160 S., w: *Preussenland*, Jg. 1993, s. 28–29. 27) *Das Revaler Kämmereibuch von 1376 bis 1380*, bearb. von D. Heckmann, *Zeitschrift für Ostforschung Länder und Völker in östlichen Mitteleuropa*, 41. Jahrgang 1992, H. 2, s. 186–247, w: *Zapiski Historyczne*, t. 59: 1994, z. 4, s. 180–182. 28) *Der hansische Sonderweg? Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse*, hrsg. v. Stuart Jenks und Michael North, Köln; Weimar; Wien: Böhlau 1993 (Quellen und Darstellungen zur hansischen Geschichte; NF., Bd. 39), w: *Zapiski Historyczne*, t. 60: 1995, z. 1, s. 115–117. 29) *Das Königsberger Gebiet im Schnittpunkt deutscher Geschichte und in seinen europäischen Bezügen*, hrsg. v. B. Jähniß u. S. Spieler, Bonn 1993, w: *Preußenland*, Jg. 33: 1995, Nr. 1, s. 23–24.

20 recenzji i omówień polskich prac w: *Hansische Geschichtsblätter*, Jg. 113: 1995 s. 191, 273–278, Jg. 114: 1996, s. 183, 249–251, 254–258, 260–262. W druku jedna monografia i 5 artykułów.

DYBAŚ BOGUSŁAW urodził się 22 września 1958 r. w Warszawie. Po uzyskaniu matury w I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika w Toruniu studiował w latach 1977–1981 historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Dyplom magisterski uzyskał na podstawie pracy pt.: „Konflikt szlachecko–magnacki w drugiej połowie XVII w.”, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jacka Staszewskiego. Po ukończeniu studiów rozpoczął od 1 X 1981 r. pracę w Pomorskiej Pracowni Instytutu Sztuki PAN z siedzibą najpierw w Bydgoszczy, następnie (od 1983 r.) w Toruniu. W Instytucie Sztuki PAN pracował w zespole zajmującym się edycją źródeł historycznych dla potrzeb historyków sztuki. Równolegle rozpoczął prace nad dysertacją doktorską pt.: „Sejm pacyfikacyjny w 1699 roku”, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Jacka Staszewskiego, którą obronił w 1987 r. na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu. Z dniem 1 I 1988 r. został powołany na stanowisko adiunkta w Instytucie Sztuki PAN i oprócz prac przy wydawaniu źródeł rozpoczął opracowywanie większej monografii poświęconej dziejom fortyfikacji stałych w epoce nowożytnej. W ramach prac nad tym tematem odbywał m.in. studia biblioteczne i archiwalne w Berlinie, Wiedniu, Mińsku (Białoruś) oraz przez pół roku w Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel. Po likwidacji w 1992 r. Pomorskiej Pracowni IS PAN w Toruniu pracował najpierw (1/2 etatu) w Archiwum Państwowym w Toruniu, następnie zaś od 1 XII 1992 r. w Zakładzie Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich Instytutu Historii PAN w Toruniu. Kontynuował tam prace nad rozpoczętą habilitacją (ostateczny temat: *Fortece Rzeczypospolitej. Studium z dziejów budowy fortyfikacji*

stałych w Rzeczypospolitej w XVII wieku; praca w druku) oraz podjął badania nad dziejami Inflant Polskich w czasach nowożytnych, w związku z czym prowadził dwukrotnie krótkie poszukiwania archiwalne w Rydze (Lotwa). Zajmuje się także dziejami Torunia. Jesienią 1995 r. objął funkcję redaktora „Rocznika Toruńskiego” wydawanego przez Towarzystwo Miłośników Torunia. Uczestniczył z referatami w licznych konferencjach krajowych i międzynarodowych. Jest m.in. członkiem zarządu Towarzystwa Miłośników Torunia, członkiem zarządu Oddziału Północnego Towarzystwa Przyjaciół Fortyfikacji, wiceprezesem Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Okręgowego w Toruniu oraz członkiem „Arbeitskreis Militär und Gesellschaft in der Frühen Neuzeit”.

S p i s p r a c: a) **P r a c e m o n o g r a f i c z n e:** 1) Sejm pacyfikacyjny w 1699 roku, Roczniki TNT, R. 84, z. 2, Toruń 1991, ss. 274. b) **W y d a w n i c t w a ź r ó d ł o w e:** 2) Miscellanea źródłowe do historii kultury i sztuki Torunia, opr. B. Dybaś i M. Farbiszewski, Wrocław [i in.] 1989 (w ramach tego tomu: Memorial burmistrza Henryka Strobanda: „Von Befestigung der Stadt Thorun” z roku 1591, s. 21–95; Memorial Jakuba von Kempen z roku 1699, dotyczący ufortyfikowania Torunia, s. 105–110; Inwentarz kościoła NMP i budynków klasztornych, spisany przy przejmowaniu ich przez bernardynów w 1724 roku, s. 163–169). 3) Statuty toruńskiego rzemiosła artystycznego i budowlanego z XVI–XVIII w., wyd. B. Dybaś, J. Tandecki, przy współpracy M. Farbiszewskiego, Warszawa–Toruń 1990, ss. 262. c) **R o z p r a w y i a r t y k u ł y:** 4) Statut toruńskiego bractwa czeladzi murarskiej z 1617 roku, Rocznik Toruński 18, Toruń 1988, s. 193–208. 5) W sprawie traktatu puzewickiego z 1698 roku i jego następstw, Zapiski Historyczne, t. 53: 1988, z. 3–4, s. 87–100. 6) Strobandowska koncepcja modernizacji mostu na Wiśle w Toruniu w końcu XVI wieku, tamże, t. 54: 1989, z. 2–3, s. 35–53. 7) Sejm pacyfikacyjny w 1699 roku, Sprawozdania TNT, Nr 43: 1989, Toruń 1990, s. 33–37. 8) Przyczynek do polityki morskiej Augusta II w pierwszych latach panowania, Zapiski Historyczne, t. 55: 1990, z. 1, s. 137–141. 9) Problem budowy i funkcjonowania fortyfikacji stałych w Rzeczypospolitej w okresie wojen w połowie XVII wieku, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia XXVIII, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 259: 1993, s. 13–33. 10) Burmistrza Henryka Strobanda polemiczne rozważania o finansowaniu budowy fortyfikacji w Toruniu w końcu XVI w., [w:] Między Padwą a Zamościem. Studia z historii sztuki i kultury nowożytnej ofiarowane Profesorowi Jerzemu Kowalczykowi, Warszawa 1993, s. 101–107. 11) „Rozmyślenia podrózne zacnego Sasa podążającego z Polski do ojczyzny w roku 1699”. Saskie spojrzenie na Polskę i początki unii polsko-saskiej, [w:] Między wielką polityką a szlacheckim partykularzem. Studia z dziejów nowożytnej Polski i Europy ku czci Profesora Jacka Staszewskiego, Toruń 1993, s. 147–154. 12) Początki nowożytnych fortyfikacji Torunia w świetle

źródeł pisanych, *Zapiski Historyczne*, t. 59: 1994, z. 1, s. 29–44. 13) *Der Wechselübergang in Thorn in der frühen Neuzeit. Ein Beitrag zur Geschichte der ersten festen Wechselbrücke in Preußen*, [w:] *Nachrichten- und Kommunikationswesen im Preussenland. Tagungsberichte der Historischen Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung*, Band 10, hrsg. von Udo Arnold, s. 145–160. 14) *Przyczynki do społeczno-politycznych i ustrojowych uwarunkowań budowy fortyfikacji stałych na południowo-wschodnich terenach Rzeczypospolitej w XVII wieku*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, T. 35: 1993, s. 95–111. 15) *Podróż Tymoteusza Josta. Przyczynek do kształcenia budowniczych w wielkich miastach Prus Królewskich na przełomie XVI i XVII w.*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo XXV*, *Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 280: 1994, s. 111–125. 16) *Toruński statut o ochronie zabytków z 1918 r.*, *Rocznik Toruński*, T. 22: 1994, s. 169–191. 17) *Dzieje wojskowe Torunia w latach 1548–1660*, [w:] *Historia Torunia*, pod red. M. Biskupa, t. II. cz. 2: *W czasach renesansu, reformacji i wczesnego baroku (1548–1660)*, Toruń 1994, s. 141–168. 18) *„De vanitate consiliorum” a postawy i poglądy polityczne St. H. Lubomirskiego w pierwszych latach panowania Augusta II*, [w:] *Barok – Sarmatyzm – Psalmidia. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Zakład Historii Nowożytnej*, Toruń 22–23 września 1993, pod red. K. Maliszewskiego i K. Obremskiego, Toruń 1995, s. 73–86. 19) *Koncepcja ufortyfikowania Pisz z początku XVII wieku. Przyczynek do projektowania nowożytnej twierdzy bastionowej*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, nr 4 (210), Olsztyn 1995, s. 343–349. 20) *Toruńskie Mokre w świetle rejestru z pierwszej połowy XVII wieku*, *Sprawozdania TNT*, Nr 48, 1995, s. 53–59. 21) *Henryka Strobanda projekt organizacji „fabryki wałów” (walgebewde) w Toruniu w końcu XVI wieku*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, t. 37: 1995, s. 17–30. 22) *Problematyka budowy i utrzymania fortyfikacji stałych w opiniach i działaniach sejmików województw krakowskiego i ruskiego w okresie wojen w połowie XVII wieku*, [w:] *Rzeczpospolita w latach potopu*, pod red. J. Muszyńskiej i J. Wijaczki, Kielce 1996, s. 109–131. 23) *Miasto idealne czy twierdza idealna. (Problemy urbanistyczne, gospodarcze oraz społeczne i polityczne w nowożytnych traktatach z zakresu teorii fortyfikacji)*, *Sprawozdania z posiedzeń komisji naukowych PAN Oddział w Krakowie*, t. 39/1, s. 199–201. 24) *Księgi grodzkie dyneburskie w Lotewskim Państwowym Archiwum Historycznym w Rydze*, *Zapiski Historyczne*, t. 61: 1996, z. 4, s. 111–117. 25) *Problematyka dziejowa Polskich Inflant (Łatgalii) w drugiej połowie XVIII stulecia*, [w:] *Ziemie północne Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w dobie rozbiorowej 1772–1815*, pod red. M. Biskupa, Warszawa-Toruń 1996, s. 124–131. 26) *Projekt budowy manufaktury zbrojeniowej w dobrach radziwiłłowskich w okolicach Słucka z 1670 roku*, [w:] *Europa Orientalis. Polska i jej wschodni sąsiedzi od średniowiecza po współczesność. Studia i materiały ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Alexandrowiczowi w 65 rocznicę urodzin*, Toruń

1996, s. 289–292. 27) Prussica w zbiorze planów i widoków europejskich miast i twierdz z 1604 roku w Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel, [w:] *Ziemie dawnych Prus Wschodnich w kartografii*, red. P. Grabowski, J. Ostrowski, *Z dziejów kartografii*, t. VIII, Olsztyn 1997, s. 81–92. 28) *Daugavpils tiesas gramatas Latvijas Valsts vestures arhiva Riga, Latvijas arhivi (Latvijas Republikas Valsts arhivu generaldirekcija)*, 2/1997, s. 117–118. d) *Prace redakcyjne*: 29) Isaak Gottfryd Goedtke, *Historia miasta Chojnic, Chojnice 1991* (reedycja kroniki miasta z 1724 r.; redakcja wspólnie z A. Radziwińskim polskiego tłumaczenia tekstu kroniki). 30) *Między wielką polityką a szlacheckim partykularzem. Studia z dziejów nowożytnej Polski i Europy ku czci Profesora Jacka Staszewskiego*, Toruń 1993 – współred. 31) *Rocznik Toruński*, t. 23: 1996, ss. 228, wstęp, redakcja naukowa. 32) *Rocznik Toruński*, t. 24: 1997, ss. 316, wstęp, redakcja naukowa. e) *Prace popularyzatorskie (wybór)*: 33) *Toruńska przeprawa i mosty na Wiśle* (wspólnie z Kazimierzem Walczakiem), Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Torunia, Nr 2, Toruń 1989, ss. 40. 34) *Najstarszy most toruński*, [w:] *TIK. Aktualności Kulturalne*, Nr 9(101): 1989, s. 30–33. 35) *Z zagadnień uzyskiwania wody i likwidacji nieczystości w Toruniu nowożytnym (XVI–XIX w.)*, [w:] *1893–1993. 100-lecie nowoczesnych wodociągów toruńskich [folder WPWiK w Toruniu, 1993]*, s. 6–9. 36) *Toruń [Miniprzewodnik]*, tekst: B. Dybaś, zdjęcia: S. Klimek, konsultacja naukowa: M. Arszyński, Toruń [1995, II wyd. 1996]. f) *Inne*: 37) *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. V Le–M, Warszawa 1993, biogramy toruńskich malarzy cechowych: Leofas (Leuas) Baltzer, Liedman (Lidman) Anton, Łukaszewicz (Lucassewitz) Kazimierz, Milter (Miltter) Christian, Müller (Miller, Möller, Muller) Jacob; ponadto do załączonych do tego tomu uzupełnień do tomów I–IV – uzupełnienia lub biogramy dla 60 osób, wszystkie uwzględniane osoby z kręgu malarzy i rzeźbiarzy cechowych w Toruniu w XVII–XVIII w. g) *Recenzje i omówienia*: 38) *Changes in Two Baltic Countries. Poland and Sweden in the XVIIIth Century*. Edited by Edmund Cieślak and Henryk Olszewski, Poznań 1990, ss. 179 (=Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Historia Nr 164), *Zapiski Historyczne*, t. 57: 1992, z. 4, s. 150–152. 39) *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, pod redakcją Mariana Biskupa i Andrzeja Gizińskiego, Warszawa–Poznań–Toruń 1989, ss. 388 (*Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Prace Popularnonaukowe nr 50*), *Biuletyn Historii Sztuki*, R. LIV, 1992, Nr 3, s. 92–93. 40) *Relations between Poland and Sweden over the Centuries. A Collection of Studies* edited by Zenon Ciesielski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, ss. 160 (=Polska Akademia Nauk Oddział w Gdańsku) – recenzja, *Zapiski Historyczne*, t. 58: 1993, z. 1, s. 146–148. 41) *Izstade – wystawa Latvija – Polija 1447–1940*. Katalogs, Riga 1993, ss. 56, tamże, t. 59: 1994, z. 4, s. 139–141. 42) Heinrichs Strods, *Skład etniczny ludności Łatgalii (b. Inflant Polskich) w latach 1772–1959*, *Przegląd Za-*

chodniopomorski, t. 4 (33): 1989, z. 3-4, s. 161-209, tamże, t. 60: 1995, z. 2-3, s. 94-95. 43) Latvijas Vestures Instituta Žurnals, Rīga 1992 (nr 1-4); 1993 (nr 1-4), tamże, t. 60: 1995, z. 4, s. 125-126. 44) Ulrich Schütte, Das Schloss als Wehranlage. Befestigte Schlossbauten der frühen Neuzeit im alten Reich, Darmstadt 1994 (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), ss. 430 – recenzja, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, t. 40: 1995, z. 3-4, s. 251-253. 45) Urzędnicy inflanccy XVI-XVIII wieku. Spisy, opr. K. Mikulski i A. Rachuba, Kórnik 1994, ss. 292 – recenzja, *Zapiski Historyczne*, t. 62: 1997, z. 1, s. 144-147. 46) *Kultura polska na Łotwie (Polu kultura Latvija)*. Wersja polska, Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze, Ryga 1994, ss. 216 – recenzja, tamże, t. 62: 1997, z. 1, s. 157-160. 47) *Atlas historyczny miast polskich*, pod red. A. Czacharowskiego, z. Toruń, opr. J. Tandecki, Z. Kozieł, Toruń 1995, recenzja, *Rocznik Toruński*, t. 24: 1997, s. 271-274. h) *S p r a o z d a n i a*: 48) IV Konferencja Historyków Szwedzkich i Polskich w Kórniku, *Zapiski Historyczne*, t. 53: 1988, z. 3-4, s. 142-143. 49) Poznańska sesja naukowa „Polska – Saksonia” tamże, t. 54: 1989, z. 1, s. 188-190. 50) Jubileusz siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Mariana Biskupa, tamże, t. 58: 1993, z. 4, s. 198-199. 51) Spotkanie z okazji zakończenia edycji serii źródłowej „Akta stanów Prus Królewskich 1479-1526”, sprawozdanie, tamże, t. 60: 1995, z. 2-3, s. 109-110. 52) Toruńska sesja poświęcona kancelariom okresu księgi wpisów w Prusach Królewskich, sprawozdanie, *Archeion*, [t.] 94: 1995, s. 264-267. 53) Podjęcie w Toruniu prac nad czwartym tomem „Historii Pomorza” – sprawozdanie, tamże, t. 60: 1995, z. 4, s. 188. 54) Międzynarodowa konferencja w Toruniu poświęcona ziemiom północnej Rzeczypospolitej w dobie rozbiorowej – sprawozdanie (wspólnie z M. Niedzielską), *Zapiski Historyczne*, t. 61: 1996, z. 2-3, s. 120-122. i) *P r a c e o d d a n e d o d r u k u*: 55) „Fortece Rzeczypospolitej”. Studium z dziejów budowy fortyfikacji stałych w Rzeczypospolitej w XVII wieku, ss. 377, 40 ilustracji. 56) Fortyfikacje stałe na terenie Rzeczypospolitej 1500-1795, rozdział do tomu II *Dziejów polskiej techniki wojskowej* (red. prof. T. M. Nowak, WIH), ss. 137. 57) *Księga cechu złotników krakowskich z drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku* (opr. wspólnie z Januszem Tandeckim), ss. 210. 58) W poszukiwaniu modelu rządów w początkach panowania Augusta II w Polsce (1697-1700), ss. 25 (UAM Poznań). 59) Problematyka budowy fortyfikacji miejskich w Rzeczypospolitej w XVI-XVII wieku w świetle memorialu toruńskiego burmistrza Henryka Strobanda z 1591 r. – tekst referatu na sesję „Od armii komputowej do armii narodowej”, Toruń, październik 1995, ss. 14. 60) *Polnisch-Livland (Lettgalen) im 18. Jahrhundert. Ein Land zwischen Staaten und Nationen*, referat z sesji w Rydze, wrzesień 1996, ss. 10. 61) Nowożytnie fortyfikacje Torunia – początki twierdzy Toruń (materiały z konferencji poświęconej 125-leciu twierdzy Toruń), ss. 14, 9 ilustracji. 62) Toruńskie zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne jako warsztat pracy historyka, *Biuletyn*

Niemieckiego Instytutu Historycznego, ss. 11. 63) Słownik Artystów Polskich i obcych w Polsce działających, t. VI (N-Ró) – 17 biogramów toruńskich malarzy i rzeźbiarzy cechowych z XVII–XVIII w. 64) Allgemeines Künstler Lexikon, Lipsk, 5 biogramów toruńskich malarzy i rzeźbiarzy cechowych z XVII–XVIII w.

NOWAKOWSKI ANDRZEJ urodził się 7 maja 1939 r. w Lublinie, w rodzinie inteligenckiej. Maturę uzyskał w 1956 r. w III LO im. T. Kościuszki w Łodzi. W latach 1957–1962 studiował archeologię na Uniwersytecie Łódzkim pod kierownictwem prof. K. Jażdżewskiego i prof. A. Nadolskiego. Podczas studiów brał udział w badaniach nad początkami państwa polskiego, stosunkami słowiańsko-germańskimi oraz neolitem polskim, prowadzonych przez Katedrę Archeologii UŁ. W latach 1957–1962 pracował na zleceniach w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi i uczestniczył w badaniach archeologicznych na Kujawach. Kujawom poświęcona jest praca magisterska „Pradzieje powiatu radziejowskiego” napisana na seminarium prof. K. Jażdżewskiego w 1962 r. W latach 1962–1964 pracował jako asystent-stażysta w Katedrze Archeologii UŁ i kontynuował badania na Pomorzu oraz rozpoczął zajęcia dydaktyczne. W 1964 r. zaangażował się w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN w Łodzi. Brał udział we wszystkich badaniach Instytutu, a szczególnie tematu „Osadnictwo kasztelanii spicimierskiej”. Rozpoczął także poszukiwania archeologicznych relikwów działań wojennych, kierując wykopaliskami na pobojuwiskach pod Świecinem i Płowcami. Od 1966 r. do 1978 r. pracował ponownie w Katedrze Archeologii UŁ. Zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół dwóch zagadnień: pogranicza polsko-ruskiego i kontaktów kulturowych pomiędzy Polską, Rosją i krajami bałtyjskimi oraz historii uzbrojenia średniowiecznego w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnych oddziaływań Orientu i Okcydentu oraz ich wpływu na polskie militaria średniowieczne. W 1972 r. napisał rozprawę „Kultura pogranicza polsko-ruskiego na południe od Prypeci w VIII–1. poł. XI w.”, której promotorem był prof. A. Nadolski, przyjętą na Uniwersytecie Łódzkim jako doktorska, i na jej podstawie nadano mu w tymże roku stopień doktora nauk humanistycznych. Historii średniowiecznej wojskowości, a szczególnie uzbrojeniu, poświęcił kilka publikacji. W latach 1966–1978 realizował także inne zadania, m.in. w ramach tematu „Przemiany kulturowe na Pomorzu i Kujawach w średniowieczu”. Prowadził eksperymentalne badania nad stanem zachowania się relikwów budownictwa drewnianego, kierując wykopaliskami w Tatrach Polskich. W 1978 r. przeszedł do IHKM PAN w Łodzi, gdzie pod kierownictwem prof. A. Nadolskiego skoncentrował się na badaniach średniowiecznej wojskowości, zwłaszcza

uzbrojenia. Szczególnie interesowały go militaria krzyżackie. Począwszy od 1979 r. brał udział w badaniach archeologicznych Pól Grunwaldu, realizowanych w ramach ogólnopolskiego programu „Grunwald w świadomości Polaków”, a pracami terenowymi kierował do ich końca w 1990 r. W latach 1983–1991 był kierownikiem Pracowni Historii Dawnego Uzbrojenia IHKM PAN w Łodzi, jedynej do niedawna tego typu placówce w Polsce. Zajmował się gromadzeniem źródeł do rekonstrukcji uzbrojenia krzyżackiego w Prusach, rozpatrywanego na środkowoeuropejskim tle porównawczym. Temu zagadnieniu poświęcona była rozprawa habilitacyjna „Uzbrojenie wojsk krzyżackich w Prusach w XIV i na początku XV w.”. Kolokwium habilitacyjne w IHKM PAN odbyło się w październiku 1980 r. Nadano mu wówczas stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie archeologii średniowiecza. W kierowanej przez niego Pracowni kontynuowano tradycje polskiego bronioznawstwa, rozpoczęte przez prof. A. Nadolskiego. Największym osiągnięciem naukowym Pracowni jest monografia „Uzbrojenie średniowieczne w Polsce. 1350–1450”, wydana w 1990 r. Monografia ta otrzymała nagrodę im. J. Lelewela jako najlepsza polska książka historyczna wydana w 1990 r. Po przeniesieniu się od 1 X 1991 r. do Instytutu Archeologii i Etnologii UMK zatrudniony został jako profesor nadzwyczajny w utworzonym tu Zakładzie Historii Uzbrojenia (na UMK pracował na 1/2 etatu od 1986 r.). Zakład ten jest jedyną tego typu placówką uniwersytecką w Europie. Prowadzone są tu badania uzbrojenia średniowiecznego w państwie krzyżackim oraz broni średniowiecznej w ziemi chełmińskiej. Podsumowaniem dotychczasowych badań wojskowości krzyżackiej jest wydana w 1994 r. monografia „Arms and Armour in the Medieval Teutonic Order's State in Prussia”. Na jej podstawie oraz w oparciu o ocenę całości dorobku naukowego i dydaktycznego otrzymał 23 VI 1995 r. tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Zbierając materiały do studiów nad kontaktami kulturowymi pomiędzy Wschodem a Zachodem, głównie w dziedzinie wojskowości, wielokrotnie wyjeżdżał za granicę, m.in. do Kijowa, Moskwy, St. Petersburga, Wilna, Rygi, Odessy, Norymbergi, Passawy, Berna, Zurychu, Genewy, Solothurn, Bratysławy, Pragi, Budapesztu i Miszkolca. Uczestniczył w kilkunastu międzynarodowych konferencjach i sympozjach naukowych. Kilka z nich współorganizował, zwłaszcza międzynarodowe Kolokwia Grunwaldzkie – miejsca spotkań bronioznawców z Zachodu i Wschodu Europy. Bierze także udział w kształceniu młodych pracowników naukowych. Wypromował dwóch doktorów nauk humanistycznych, uczestniczył jako recenzent w trzech przewodach habilitacyjnych i kierował 35 pracami magisterskimi. W 1991 r. ukazał się w wydawnictwie UMK podręcznik „Uzbrojenie

średniowieczne w Polsce (na tle środkowoeuropejskim)". Od 1 X 1994 jest prodziekanem Wydziału Nauk Historycznych UMK. Jest członkiem Komisji Archeologii Średniowiecza Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN. Należy do wielu towarzystw naukowych, w których pełnił lub pełni rozmaite funkcje. Uczestniczy także w Radach Naukowych kilku instytucji w kraju oraz opracowuje ekspertyzy na zamówienie instytucji kultury i oświaty.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Górne Pobuże w wiekach VIII–XI. Zagadnienia kultury, Łódź 1972, ss. 159. 2) Uzbrojenie wojsk krzyżackich w Prusach w XIV w. i na początku XV w., Łódź 1980, ss. 162. 3) O wojskach Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie zwanego krzyżackim, Olsztyn 1988, ss. 199. 4) Uzbrojenie ochronne, [w:] Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej. 1350–1450, red. A. Nadolski, Łódź 1990, s. 31–110. 5) Uzbrojenie indywidualne; Oporządzenie indywidualne; Sprzęt taborowy, obozowy i przeprowowy; Środki rozkazodawstwa i łączności; Konie wierzchowe i zwierzęta pociągowe, [w:] Polska technika wojskowa do 1500 roku, red. A. Nadolski, Warszawa 1994, s. 198–257, 270–278. 6) Arms and Armour in the Medieval Teutonic Order's State in Prussia, Łódź 1994, ss. 163. b) P o d r ę c z n i k i : 7) Uzbrojenie średniowieczne w Polsce (na tle środkowoeuropejskim), UMK, Toruń 1991, ss. 142. c) A r t y k u l y : 8) Osada wczesnośredniowieczna na st. 5 w Radziejowie, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, nr 9, 1964, s. 233–296 (z L. Gabałówną). 9) Badania na pobojowisku z wojny trzynastoletniej pod wsią Świecino w powiecie puckim, Pomorania Antiqua, r. II, 1968, s. 315–319. 10) „Opowieść lat doczesnych” jako źródło do historii wczesnoruskiego uzbrojenia, Acta Archaeologica Lodziensia, nr 17, 1968, s. 125–130. 11) Przyczynki do poznania tak zwanej zbroi mazowieckiej, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, r. XXI, 1973, nr 2, s. 289–298. 12) Cmentarzysko średniowieczne w Płowcach II, pow. Radziejów, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 68, 1973, s. 201–225 (z B. Luczakiem). 13) Stan i potrzeby badań nad wojskowością krzyżacką, Pomorania Antiqua, t. VI, 1975, s. 281–293. 14) W sprawie datowania ostróg z gwiazdzistym bodźcem, Acta Universitatis Lodziensis, seria I, 1976, z. 11, s. 75–82. 15) Badania nad początkami miast, tamże, seria I, 1979, z. 36, s. 53–64. 16) Jeszcze o genezie pawęży, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, r. XXVII, 1980, z. 1, s. 111–115. 17) Średniowieczna przyłbica z Muzeum Okręgowego w Toruniu. Przyczynek do znajomości bałtyjskiego uzbrojenia ochronnego, tamże, r. XXVII, 1980, z. 1, s. 53–61 (z M. Głoskiem). 18) Situation und Notwendigkeit der Forschungen nach dem Militärwesen des Deutschen Ordens, [w:] Rapports du IIIe Congres d' Archeologie Slave, t. II, Bratislava 1980, s. 329–334. 19) Osobiste arsenały Władysława Jagielly i Ulryka von Jungingena w świetle współczesnych rachunków, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, r. XXIX, 1983, z. 2, s. 21–33 (z

J. Danką). 20) Historia średniowiecza a dzieje polskiego uzbrojenia, *Wiadomości Historyczne*, nr 3(148), t. XXVI, 1983, s. 187–208. 21) Uzbrojenie średniowieczne w Słowniku Starożytności Słowiańskich, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XXXII, 1984, z. 2, s. 247–262. 22) Dwa przedstawienia uzbrojenia bałtyjskiego w średniowiecznej plastyce figuralnej z ziem polskich, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Archeologia VIII*, 1984, s. 83–95 (z T. H. Orłowskim). 23) The Armament of Inhabitants of Towns of Northern Poland and Russia in 10th–13th Centuries, [w:] *Tezisy dokladov pol'skoj delegacii na V Meždunarodnom Kongresse Slovianskoj Archeologii*. Kiev 1985, Warszawa 1985, s. 88–97. 24) Uzbrojenie mieszkańców miast północnej Polski i Rusi w X–XIII w., *Próba porównania*, [w:] *Trudy V Meždunarodnogo Kongressa Archeologov Slavistov*, Kiev 18–25 sentabria 1985, Kiev 1988, s. 111–114. 25) Rodzaje uzbrojenia ochronnego w Polsce w okresie monarchii stanowej w świetle źródeł pisanych, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XXXIII, 1985, z. 1–2, s. 29–48 (z J. Szymczakiem). 26) Militaria z grodziska w Plemiętach. Elementy rzędu końskiego i oporządzenia jeździeckiego, [w:] *Plemięta – średniowieczny gródek w ziemi chełmińskiej*, red. A. Nadolski, Toruń 1985, s. 129–138. 27) Późnośredniowieczne monety w polskich badaniach archeologicznych – aspekty metodyczne, *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Numizmatyczna i Konserwatorska*, nr 5, 1985, s. 65–70. 28) Arsenaly zamków krzyżackich w Prusach w latach 1364–1431, *Acta Archaeologica Lodziensia*, nr 31, 1986, s. 49–99. 29) Arsenaly zamków krzyżackich w Prusach na początku XVI stulecia, *tamże*, nr 32, 1986, s. 43–60. 30) Les monnaies du Bas Moyen Age dans le recherches archeologiques polonaises. Certains aspects methodiques, *Fasciculi Archaeologiae Historicae*, fasc. I, 1986, s. 65–70 (z T. Poklewskim). 31) Uzbrojenie wojsk polskich w epoce Grunwaldu, *Biuletyn Grunwaldzki*, nr 4, 1987, s. 64–76. 32) Militaria w „Liber viginti artium” Pawła z Pragi czyli tak zwanej Księdze Twardowskiego, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XXXVI, 1988, z. 1, s. 43–59 (z J. Danką i J. Szymczakiem). 33) Znaki na dnach naczyń, [w:] *Łęczyca wczesnośredniowieczna*, t. II, Wrocław 1989, s. 41–42. 34) Naczynia zachowane lub zrekonstruowane w całości, *tamże*, s. 43–50. 35) Nowe informacje o bitwie pod Grunwaldem, [w:] *Materiały z Sesji Grunwaldzkiej ZHP*, Olsztyn 1988, s. 31–49. 36) Średniowieczny helm z Olsztyna, *Rocznik Olsztyński*, t. XVI, 1989, s. 147–154. 37) Some Remarks about Weapons stored in the Castle Arsenals of the Teutonic Order in Prussia in the late 14th and early 15th Centuries, *Ordines Militares. Colloquia Toruniensia Historica V*, Toruń 1991, s. 75–92. 38) New Studies on Arms and Armour in Teutonic Prussia. The Present State and the Perspectives, *Fasciculi Archaeologiae Historicae*, fasc. V, 1992, s. 82–89. 39) O pewnym grunwaldzkim epizodzie, [w:] *Arma et ollae*, Łódź 1992, s. 137–146. 40) Profesor Andrzej Nadolski. Historyk wojskowości i bronioznawca, [w:] *Sylwetki łódzkich uczonych*, z. 11, Łódzkie Towarzystwo Naukowe – Łódź 1994,

s. 15–22. 41) Źródła zaopatrzenia w uzbrojenie wojsk krzyżackich w Prusach w XIV–XV w., Pamiętnik XIV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, t. II, Warszawa–Toruń 1994, s. 333–338. 42) Nowe badania nad uzbrojeniem krzyżackim w Prusach, *Archaeologia Historica Polona*, t. I, 1995, s. 87–98. 43) Pradzieje Uniejowa i okolic, [w:] Uniejów. Dzieje miasta, red. J. Szymczak, Łódź–Uniejów 1995, s. 49–58. 44) The Toruń Meetings of King Władysław II Jagiello with the Grand Master of the Teutonic Order Konrad von Jungingen, *Fasciculi Archaeologiae Historicae*, fasc. VIII, 1995, s. 41–45. 45) Uwagi o badaniach kultury rycerskiej w średniowiecznej Polsce, [w:] *Kultura średniowiecznego Śląska i Czech*. Zamek, red. K. Wachowski, Wrocław 1996, s. 9–12. d) S p r a w o z d a n i a (w y b ó r): 46) Badania relikwów osadnictwa pasterskiego na Polanie Smreczyńskiej Wyżniej (Tatry Polskie, ok. 1440 n.p.m.), *Acta Archaeologica Carpathica*, t. II, 1969, fasc. 2, s. 187–206 (z M. Blombergową). 47) Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Wieścicach, pow. Poddębice w 1964 r., *Sprawozdania Archeologiczne*, t. XVI, 1967, s. 205–208. 48) Sprawozdanie z badań osady średniowiecznej w Wieścicach, tamże, t. XVI, 1967, s. 209–215. 49) I Międzynarodowe Sympozjum Archeologów Krajów Bałtyckich: Migracje kulturowe i etniczne w basenie Bałtyku w okresie rzymskim i wędrówek ludów. Teolog k. Tucholi, 4–8 XI 1974, tamże, t. XXVII, 1976, s. 329–332. 50) Sprawozdanie z badań cmentarzyska średniowiecznego w Płowcach II, d. pow. Radziejów, *Komunikaty Archeologiczne*, t. II, 1978, s. 337–338. 51) Badania archeologiczno–architektoniczne w Tucholi w latach 1970–1972, tamże, s. 315–324 (z J. Kmieciskim). 52) Sprawozdanie z badań na Polach Grunwaldu w latach 1983–1984, *Komunikaty Warmińsko–Mazurskie*, 1985, nr 3–4, s. 349–449 (z M. Mielczarkiem). 53) Sprawozdanie z badań archeologicznych na Polach Grunwaldu w 1988 r., *Biuletyn Grunwaldzki*, nr 6, 1989, s. 32–41. 54) Badania archeologiczne na Polach Grunwaldu w latach 1985–1988, *Studia Grunwaldzkie*, t. I, 1991, s. 77–107 (z M. Mielczarkiem i Z. Wawrzonowską). 55) Badania archeologiczne na Polach Grunwaldu w latach 1988–1990, tamże, t. II, 1992, s. 77–92 (z M. Mielczarkiem, A. Nadolskim i R. Odolem). e) R e c e n z j e (w y b ó r): 56) A. N. Kirpičnikov, *Drevnerusskoe orużie*, t. I–II, Moskwa–Leningrad 1966; *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XVI, 1968, z. 4, s. 238–248. 57) A. N. Kirpičnikov, *Drevnerusskoe orużie*, t. III, Moskwa–Leningrad 1971; tamże, r. XX, 1972, z. 4, s. 712–717. 58) A. N. Kirpičnikov, *Snariażenie vsadnika i verchovogo konia na Rusi*, Moskwa–Leningrad 1973; tamże, r. XXII, 1974, z. 2, s. 84–87. 59) V. V. Aulich, *Žymnyv'ske horodyšče – slovianska pam'jatka VI–VII st. v Zachidnyj Volyni*, Kiev 1972; *Sprawozdania Archeologiczne*, t. XXVIII, 1975, s. 330–335. 60) P. Paulsen, E. Schach–Dorges, *Das alamanische Gräberfeld von Giengen*. Stuttgart 1978; *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XXIX, 1981, z. 1, s. 188–193. 61) U. Koch, *Das Fränkische Gräberfeld von Herbolzheim, Kreis Heillbron; Fundberichte aus Baden–Württemberg*, Bd. 7,

1982; tamże, r. XXXI, 1983, z. 3, s. 380–384. 62) A. Ruttkay, *The Organisation of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State*, Slovenska Archeologia, r. XXX, 1982; tamże, z. 2, s. 221–226. 63) S. Vencl, *Počátky zbrani. Príspevek k poznateľnosti pravekove vyzbroje*, Archeologicke Rozhledy, r. XXXI, 1979, z. 6; *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, nr 28, 1981 (1983), s. 286–287. 64) J. V. Chudiakov, *Voorużenie kočevnikov Centralnoj Azii i Jużnoj Sibiri*, Novosibirsk 1987; *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, r. XXXVII, 1989, z. 1, s. 205–206. 65) A. I. Solovev, *Voennoe delo korenogo naselenia Zapadnoj Sibiri. Epocha srednevekovia*, Novosibirsk 1987; tamże, z. 2, s. 291–297. 66) V. Kazakjavicius (Kazakevicius), *Orużie baltskich plemen II–VIII vekov na teritorii Litvy*, Vilnius 1988; tamże, z. 3–4, s. 646–649. 67) M. Biskup, *Grunwaldzka bitwa. Przebieg–Geneza–Znaczenie–Tradycja*, Warszawa 1991; *Studia Grunwaldzkie*, t. III, 1994, s. 135–138. 68) T. M. Nowak, *Rozwój techniki raketowej w świetle europejskich traktatów XIII–XVI wieku*, Warszawa 1995; *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, R. XL, nr 3, 1995, s. 187–192. 69) M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem Krzyżackim (1308–1521)*, Gdańsk 1993; *Zapiski Historyczne*, t. LXI, 1996, z. 1, s. 123–127. f) I n n e (w y b ó r): 70) *Wojownicy pod Grunwaldem*, Warszawa 1988, ss. 32. 71) *Album grunwaldzki*, Olsztyn 1988, ss. 52 (z A. Kleinem i A. Nadolskim). 72) *Sekrety Krzyżaków*, Poznań 1992, ss. 153 (z H. Leśniowskim). 73) Prof. dr hab. Andrzej Nadolski (1921–1993), *Studia Grunwaldzkie*, t. III, 1994, s. 139. 74) *Profesor doktor habilitowany Andrzej Nadolski. Archeolog i bronioznawca*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1994, nr 1 (203), s. 101–103. 75) *Wspomnienie o Profesorze Andrzeju Nadolskim (1921–1993)*, *Zapiski Historyczne*, t. LX, z. 1, 1995, s. 165–170.

TONDEL JANUSZ urodził się 20 kwietnia 1946 r. w Międzyzlesiu, woj. pilskie. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Jadownikach koło Żnina, woj. bydgoskie. Od 1960 r. był uczniem Państwowego Liceum Pedagogicznego w Inowrocławiu. Po jego ukończeniu został studentem historii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Egzamin magisterski zdał w czerwcu 1970 r. na podstawie pracy przygotowanej na seminarium prowadzonym przez prof. dr hab. Marię Jaczynowską. Przez rok był asystentem stażystą w Zakładzie Historii Starożytnej Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. W 1971 r. podjął pracę w Bibliotece Głównej UMK, najpierw w Oddziale Opracowania Zbiorów Nowych, a potem w Oddziale Starych Druków i Rękopisów. 1 X 1977 r. został zatrudniony w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMK, w którym pracuje do chwili obecnej. 24 I 1979 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie pracy „Instytucja Augustales w prowincjach naddunajskich w okresie Wczesnego Cesarstwa Rzymskiego”, napi-

sanej pod kierownictwem prof. Marii Jaczynowskiej. Trzy miesiące później został awansowany na stanowisko adiunkta w Zakładzie Bibliotekoznawstwa. Od tego czasu swoje zainteresowania naukowe skoncentrował na historiografii książki, a szczególnie na dziejach książki i biblioteki na obszarze Prus Książęcych. Przez kilka lat uczestniczył w seminarium prowadzonym przez prof. dr hab. Barbarę Bieńkowską w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki na Uniwersytecie Warszawskim. W oparciu o rozprawę habilitacyjną, pt. „Biblioteka zamkowa (1529–1568) księcia Albrechta Pruskiego w Królewcu” (Toruń 1992), Rada Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego 8 XII 1992 r. nadała mu stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliologii. 1 X 1995 r. powołany został na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki. Wielokrotnie wyjeżdżał w celach naukowych za granicę. Był stypendystą: Biblioteki Augusta w Wolfenbüttel (9 miesięcy), Niemieckiego Instytutu Kultury Polskiej w Darmstadtzie (5 miesięcy), Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w Berlinie (1 miesiąc), Komisji Historycznej w Berlinie (1 miesiąc). Krótkie staże naukowe odbył na uniwersytetach w Gryfii, Roztoce, Oldenburgu oraz Padwie. Przez miesiąc (1995) brał udział w opracowaniu księgozbioru króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, znajdującego się w Bibliotece Narodowej w Kijowie. Uczestniczył w kilkunastu krajowych oraz zagranicznych konferencjach naukowych; na pięciu wygłosił referaty. 1 IV 1993 r. został kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informatyki (1 I 1994 r. przekształconego w katedrę). Funkcję tę pełni do dzisiaj. Jest członkiem Internationaler Arbeitskreis Stadt und Literatur z siedzibą w Osnabrück oraz kilku polskich towarzystw naukowych. Za osiągnięcia naukowe kilkakrotnie był wyróżniony nagrodami rektora UMK.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Biblioteka zamkowa (1529–1568) księcia Albrechta Pruskiego w Królewcu, Toruń 1992. 2) Srebrna Biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii, Warszawa 1994. b) S k r y p t y i w y d a w n i c t w a ź r ó d ł o w e : 3) Historia książki i bibliotek. Wybór źródeł. 1 (do końca XVIII wieku), Toruń 1986. 4) Cz. 2 (XIX w.–1945), Toruń 1988. 5) Katalog poloników Kammerbibliothek i Nova Bibliotheca księcia Albrechta Pruskiego zachowanych w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, Toruń 1991. c) A r t y k u ł y : 6) Panika w Wiecznym mieście, Mówią Wieki, 1972, Nr 2, s. 15–18. 7) Kult cesarski w zachodnich prowincjach imperium rzymskiego, Filomata 1973, Nr 273, s. 167–177. 8) Jak cesarze rzymscy stawali się bogami, Mówią Wieki 1974, Nr 9, s. 24–28. 9) Aedes Augustalium w Sarmizegetuzie, Filomata 1979, Nr 331, s. 79–87. 10) Le rôle social des Augustales dans les provinces danubiennes, Acta Univ. Nic. Co-

pernici. *Historia XIII. Nauki Hum. Spol.*, z. 96, 1979, s. 29–57. 11) *Bibliotheca* w Comum, *Filomata* 1981, Nr 348, s. 359–363. 12) Instytucja „Augustales” w prowincjach naddunajskich w okresie wczesnego cesarstwa, *Meander* 1982, Nr 3, s. 107–118. 13) Księgozbiór Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu jako warsztat badań księgoznawczych, *Studia o Książce* 13, 1983, s. 17–30. 14) Atlas Beneventana w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej Mikołaja Kopernika. Cz. I*, 1983, s. 75–100. 15) *Bibliotheca Ulpia*, *Filomata* 1984, Nr 360, s. 128–137. 16) Najstarszy polski katalog księgarski w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, *Księgarz* 1984, Nr 4, s. 31–34. 17) Prywatne kolegia Augustales w prowincjach naddunajskich, *Eos* 72, 1984, s. 143–155. 18) Krag przyjaciół Samuela Wolfa, rektora szkoły kalwińskiej w Lewartowie, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 30, 1985, s. 183–190. 19) Udział Augustales w *munificentia privata* regionu naddunajskiego, *Eos* 73, 1985, s. 301–312. 20) Rękopiśmienne dedykacje autorskie dla księcia pruskiego Albrechta Hohenzollern–Ausbach oraz jego syna w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, *Zapiski Historyczne* 50, 1985, z. 1, s. 99–114. 21) *Das Gebetbuch aus der Kammerbibliothek des Herzogs Albrecht von Preussen*, *Nordost–Archiv. Zeitschrift für Kulturgeschichte und Landeskunde H. 83/84*, 1986, s. 145–152. 22) (wspólnie z E. Głowacką) Cenne i rzadkie egzemplarze książki religijnej znajdujące się w zbiorach starych druków Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, 3, 1986, s. 161–179. 23) Srebrna biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii, *Sprawozdania TNT*, nr 39, 1987, s. 66–68. 24) *Ein Beutelbuch aus dem altpreussischen Königsberg*, *Gutenberg Jahrbuch* 1987, s. 313–316. 25) Srebrna biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii oraz jej losy, *Mówią Wieki* 1987, Nr 5, s. 21–24. 26) *Ein Dedikatinsexemplar der Katherina Lutherin für Reformationsgeschichte* 1987, s. 387–403. 27) *Das Schicksal der Königsberger Schloßbibliothek*, *Preussenland* 25, 1987, s. 39–48. 28) (wspólnie z I. Imańską) Dawna książka historyczna w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, Nr 4, 1988, s. 83–106. 29) Unikatowy druk z oficyny Floriana Unglera „*Narratio fundationis monasterii Montis Calvi*” w zbiorach Biblioteki Głównej UMK w Toruniu, tamże, s. 107–111. 30) (wspólnie z E. Głowacką) Cenne i rzadkie egzemplarze książki religijnej znajdujące się w zbiorach starych druków Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Cz. 2, tamże, Nr 6, s. 136–155. 31) Miłośnictwo książek cesarzy rzymskich, *Filomata* 1987, s. 17–28. 32) Srebrna biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii oraz jej losy, *Acta Univ. Nicolai Copernici. Historia XXIII*, 1988, s. 7–48. 33) *Ein Lederschnitteiband aus altpreussischen Königsberg*, *Gutenberg Jahrbuch* 1988, s. 285–289. 34) Udostępnianie w *Nova Bibliotheca* w

Królewcu w czasach rządów księcia Albrechta Pruskiego, *Roczniki Biblioteczne* 34, 1990, s. 27–61. 35) Drei seltene Varianten des Exlibris von Paulus Speratus. Ein Beitrag zur frühen Bibliophilie in Preussen, *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Kulturgeschichte und Landeskunde* 24, 1991, H. 103, s. 89–98. 36) Die Provenienz der Thorner Exemplare der Ausgabe von Nicolaus Copernicus „De revolutionibus” (Nürnberg 1543), *Berichte zur Wissenschaftsgeschichte* 14, 1991, s. 25–30. 37) Rękopiśmienne katalogi królewieckiej Biblioteki Zamkowej z lat 1540–1548 autorstwa Feliksa Königa Polyphema, *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*. 1, 1991, s. 7–18. 38) Źródła zaopatrywania Nowej Biblioteki w Królewcu w okresie rządów księcia Albrechta, w: *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi. Kolekcje wyznaniowe*. Red. B. Bieńkowska, nr 13, Warszawa 1992, s. 41–80. 39) Książę Albrecht Pruski jako fundator i opiekun Nowej Biblioteki w Królewcu, *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*. 4, 1992, s. 7–12. 40) Bibliotekarze Nowej Biblioteki księcia Albrechta Pruskiego w Królewcu w latach 1529–1568, *Roczniki Biblioteczne* 36, 1992, z. 1–2, s. 85–113. 41) Ein unbekanntes Exemplar eines Grolier-Einbands, *Gutenberg-Jahrbuch* 1993, s. 319–323. 42) Rzekomy ekslibris Nowej Biblioteki księcia Albrechta Pruskiego, [w:] *Bibliologia dyscypliną integrującą. Studia ofiarowane Profesor Barbarze Bieńkowskiej*, Warszawa 1993, s. 139–143. 43) Stan badań i źródła do historii biblioteki zamkowej księcia Albrechta Pruskiego (1529–1568), *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*, t. 5, 1993, s. 17–30. 44) Toruńskie egzemplarze „De revolutionibus” 1543 Mikołaja Kopernika, *Głos Uczelni* 1993, nr 4, s. 9. 45) Srebrna biblioteka księcia Albrechta Pruskiego i jego żony Anny Marii, tamże, 1993, nr 2, s. 12–13. 46) *Collectio Regia*, tamże, 1994, nr 6, s. 21. 47) Egzemplarz dedykacyjny Filipa Melanchtona dla księcia Albrechta Pruskiego, *Studia o bibliotekach i zbiorach polskich*, t. 6, 1994, s. 55–59. 48) Zur Verfügbarkeit der Buchbestände in der Nova Bibliotheca in Königsberg in der Herrschaftszeit des Herzogs Albrecht von Preussen, *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte*. N. F. 3, 1994, H. 2, s. 331–355. 49) Das früheste ostpreussische Exlibris, *Exlibriskunst und Graphik. DEG Jahrbuch* 1994, s. 26–32. 50) Exlibris des Herzogs Albrecht von Preußen, in: *Marginalien Zeitschrift für Buchkunst und Bibliophilie* 139, 1995, 3, s. 81–86. 51) Biblioteka księcia Augusta w Wolfenbüttel, *Głos Uczelni* 4 (1995), Nr 10, s. 16–17. 52) Kilkanaście hasel do publikacji: *Srebrne oprawy książkowe ze zbiorów w Polsce*, Gdańsk 1996.

d) R e c e n z j e: 53) Edward Potkowski, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*, Warszawa 1986, *Zapiski Historyczne* 1986, z. 4, s. 149–153.

ZIELIŃSKA-MELKOWSKA KRYSZYNA urodziła się 10 stycznia 1935 r. w Toruniu. Rodzice byli długoletnimi pracownikami Domów Studenckich UMK. Naukę w szkole średniej rozpoczęła w Gimnazjum i Liceum im. T. Kościuszki, a ukończyła w II Szkole Ogólnokształcącej stopnia

podstawowego i licealnego w Toruniu, gdzie zdała maturę w 1952 r. W latach 1952–1956 studiowała historię i archiwistykę na Wydziale Humanistycznym UMK. Podczas studiów uczęszczała na trzy seminaria: historii powszechnej średniowiecznej prof. dra hab. Karola Górskiego, w ramach specjalizacji archiwistycznej – na seminarium z ustroju i administracji ziem polskich prof. dra hab. Wojciecha Hejnosza oraz na magisterskie z historii Polski średniowiecznej prof. dra hab. Bronisława Włodarskiego, pod kierunkiem którego napisała pracę dyplomową pt. „Monarchia Henryków śląskich w pierwszej połowie XIII wieku” i w 1956 r. uzyskała stopień magistra w zakresie historii i archiwistyki. Z dniem 1 VII 1956 r. podjęła pracę w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Poznaniu, a w sierpniu tegoż roku odbyła 4–tygodniową praktykę w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie pod kierunkiem prof. dra Kazimierza Konarskiego i mgr Ireny Sułkowskiej. Od 1 VIII 1956 r. została zaangażowana na stanowisku asystenta w Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii na Wydziale Humanistycznym UMK. Uczestniczyła w seminarium doktorskim prof. B. Włodarskiego, przygotowując rozprawę doktorską. W lutym 1964 r. funkcję promotora objął doc. dr Kazimierz Jasiński. Już 10 listopada tegoż roku na podstawie rozprawy *Zjednoczenie Pomorza Gdańskiego z Wielkopolską w drugiej połowie XIII w. (Umowa kępińska 1282 r.)* uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych. Praca została opublikowana w serii Roczników TNT, t. 73, z. 3 (1968), ss. 135. Tuż po doktoracie opublikowała kilka prac związanych z tematyką rozprawy doktorskiej m.in. wydała nieznane dokumenty: 1. *Przywilej Przemysła I dla Beniamina Zaremby z 1252 r.* (Zapiski Historyczne, t. 31: 1966, z. 2, s. 49–53). 2. *Przywilej Mszczuja II dla kasztelana puckiego Czycibora* (Zeszyty Naukowe UMK, Historia V, 1969, z. 35, s. 7–20), a także publikację z serii wydawnictw specjalnych Zrzeszenia Kaszubsko–Pomorskiego pt. *Działo się i dan w Kępnie w 1282 r.* (Gdańsk 1980, ss. 30). Od 1965 r. pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. W związku z przygotowaniem do jubileuszu 750–lecia Torunia rozszerzyła swoje zainteresowania badawcze na historię miast i mieszczaństwa w ziemi chełmińskiej XIII i XIV w. oraz na zagadnienia historii prawa chełmińskiego i jego roli miastotwórczej. W 1991 r. przedstawiła Radzie Wydziału Humanistycznego jako rozprawę habilitacyjną cykl jednotematycznych publikacji dotyczących „Przywileju chełmińskiego i jego roli w średniowiecznych lokacjach miejskich na ziemi chełmińskiej, lubawskiej i michałowskiej”, na który składały się trzy książki: 1. *Przywilej chełmiński 1233 i 1251*, Toruń 1986 (wyd. UMK), ss. 70 + XVI, seria: Teksty pomników prawa chełmińskiego w przekładach polskich nr 1;

2. *Pierwotny i odnowiony przywilej chełmiński (1233 i 1251 r.)*, Toruń 1984, ss. 130; 3. *Lokacja Grudziądz z roku 1291. Studium historyczno-archiwalne*, Toruń 1991, ss. 118, oraz artykuły: *Przywilej chełmiński jako instrument miastotwórczy (Średniowieczne lokacje w ziemiach chełmińskiej, lubawskiej i michałowskiej)*, [w:] *Personae – colligationes – facta*, Toruń 1991, s. 248–278; *Kulmer Handfeste* [w:] *800 Jahre Deutscher Orden*, Germanisches National Museum, Nürnberg 1990, s. 74–75. Kolokwium odbyło się 17 XI 1992 r. i w tymże dniu Rada Wydziału Humanistycznego UMK podjęła uchwałę o nadaniu jej stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii – historii średniowiecznej Polski i nauk pomocniczych historii. Zatwierdzenie przez Centralną Komisję do Spraw Tytułów Naukowych i Stopni Naukowych nastąpiło 26 IV 1993 r. Bierze udział w programach badawczych IH PAN: 1. Genealogia – Społeczeństwo polskie – struktury społeczne, ich ewolucje, przemiany i uwarunkowania w epoce feudalizmu i kapitalizmu oraz: 2. Kodeks dyplomatyczny Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej. Jest członkiem następujących organizacji, stowarzyszeń i zespołów naukowych: PTH – członek od 1956; TNT – członek od 1966 i sprawozdawca Zespołu do Badań nad Przeszłością Torunia; Polskie Towarzystwo Heraldyczne od 1988 r.; Komisja Genealogiczna i Komisja Mediewistyczna oraz Zespół: Pielgrzymki w kulturze dawnej Europy – IH PAN w Warszawie. W roku akad. 1985/86 otrzymała nagrodę Rektora UMK II stopnia za osiągnięcia w działalności naukowej. Odznaczona w 1977 r. Złotym Krzyżem Zasługi oraz 1987 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Zjednoczenie Pomorza Gdańskiego z Wielkopolską pod koniec XIII w. (Umowa Kępińska 1282 r.), Roczniki TNT, t. 73 (1968), z. 3, ss. 135. 2) Działo się i dan w Kępnie 1282. Publikacja z serii wydawnictw specjalnych Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Gdańsk 1980, ss. 32. 3) *Pierwotny i odnowiony przywilej chełmiński (1233 i 1251 r.)*, Toruń 1984, ss. 130. 4) *Przywilej chełmiński 1233 i 1251 r.* seria: Teksty pomników prawa chełmińskiego w przekładach polskich, nr 1, Toruń 1986, ss. 71 + XV il. 5) *Przywilej lokacyjny miasta Grudziądz z 1291 r. Studium historyczno-archiwalne*, Toruń 1991, ss. 101. b) Artykuły i rozprawy: 6) *Przywilej Przemysła I dla Beniamina Zaremby z r. 1252*, Zapiski Historyczne, t. 31: 1966, z. 2, s. 49–53. 7) *Przywilej Mszczuja II dla kasztelana puckiego Czycibora*, Zeszyty Naukowe UMK, Historia V, z. 35, Toruń 1969, s. 7–20. 8) *Nieznany dokument Przemysła Ziomomysłowica z 1309 r.*, [w:] *Księga Pamiątkowa poświęcona Profesorowi J. Bieniakowi*, AUNC, Historia 26, Toruń 1992, s. 77–91. 9) *Przywilej chełmiński jako instrument miastotwórczy (Średniowieczne lokacje w ziemiach chełmińskiej, lubawskiej i michałowskiej)*, [w:] *Personae–colligationes–facta*, Toruń 1991, s. 248–278. 10) *Kulmer Handfeste*, [in:] *800 Jahre Deutscher Orden*, Germanisches National Museum, Nürnberg 1990, s. 74–75. 11) *Święty Chrystian –*

cysters – misyjny biskup Prus i pasterz ziemi chełmińskiej w latach 1222–1245, [w:] *Diecezja Toruńska wczoraj i dziś (750-lecie diecezji chełmińskiej)*, Przegląd Regionalny, z. 7, Toruń 1993, s. 12–19. 12) Bitwa nad Jeziorem Rządskim na tle wczesnych dziejów Grudziądza, *Rocznik Grudziądzki*, t. XI (1994), s. 9–20. 13) Święty Chrystian – misyjny biskup Prus. Próba nowego spojrzenia, [w:] *Dzieje i kultura polskich cystersów do XVIII w.*, *Nasza Przeszłość*, t. 83, Kraków 1994 s. 35–61. 14) Średniowieczne miejsca pielgrzymkowe w ziemiach: chełmińskiej, lubawskiej i michałowskiej, [w:] *Peregrinationes. Pielgrzymki w kulturze dawnej Europy*, Instytut Historii PAN, Warszawa 1995, s. 242–251. 15) Związki ziemi chełmińskiej z zakonnikami reguły benedyktyńskiej (Wokół kultu św. Mikołaja), [w:] *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Lechowi Mokrzeckiemu z okazji jubileuszu, Gdańsk 1996, s. 106–113. 16) Keselingowie (Kislingowie) – najstarsza spośród znanych rodzin toruńskich, [w:] *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu*, Studia ofiarowane Profesorowi A. Czacharowskiemu, Toruń 1996, s. 209–219. 17) Zagadnienie proveniencji elit mieszczańskich w ziemiach: chełmińskiej, lubawskiej i michałowskiej w XIII i XIV wieku, [w:] *Genealogia – Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. A. Radziwińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1996, s. 263–289. 18) Stosunki polsko-pruskie w XI–XIII w., [w:] *Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów*, Toruń 1997, s. 173–193, tamże: *Słowo wstępne*, s. 5–7 i *In memoriam*, s. 8–9. c) **B i o g r a m y**: 19) Mikołaj Jankowic h. Zaremba, *Polski Słownik Biograficzny*, 21, Kraków 1976, z. 1, s. 85–86. 20) Przemysł II (1257–1295), [w:] *Ludzie pomorskiego średniowiecza. Szkice biograficzne*, Gdańsk 1981, s. 97–103. 21) Mikołaj Jankowic h. Zaremba, *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981, s. 479–480. 22) Janusz abp gnieźnieński, tamże. 23) Tyło, notariusz, tamże, s. 782. 24) Wincenty Przedpełkowic h. Łódzia, tamże, s. 782. 25) Gurnowski Marian h. Rola (1881–1974), *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. II, Gdańsk 1994, s. 139–140. 26) Luśniak (Luśniakówna) Jadwiga (1898–1988), harcmistrzyni, podinspektor PWK, nauczycielka, bibliotekarka, tamże, t. III, Gdańsk 1996, s. 91–93. 27) Zaleska Jadwiga (1900–1993) h. Jelita, ps. „Janina Toruńska” lub „Wiga”, harcmistrzyni, żołnierz AK, tamże, t. IV, Gdańsk 1997, s. 208–210. d) **S p r a w o z d a n i a i r e c e n z j e**: 28) Wymienne praktyki czeskich i polskich studentów archiwistyki w roku 1965; *Archeion*, t. 44, Warszawa 1966, s. 268–270. 29) *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, Organ Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Lublin 1959–1968, z. 2–16; tamże, t. 51, Warszawa 1969, s. 256–258. 30) *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, Lublin 1968–1970, z. 17–21; tamże, t. 56, Warszawa 1971, s. 275–277. 31) Toruńska dyskusja nad „Dyplomatyką wieków średnich”, *Zapiski Historyczne*, t. 37: 1972, z. 3, s. 177–179. 32) *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, Lublin 1971–1974, z. 22–28; *Archeion*, t. 63, Warszawa 1975, s. 275–279. 33) Jubileusz 65-lecia urodzin Profesora Leonida Żytkowicza, *Zapiski Historyczne*, t. 41: 1976, z. 3, s. 197–200. 34) Bibliografia prac Leonida Żytkowicza do roku 1975, tamże, s. 200–211. 35) Bibliografia prac Profesora Kazimierza Jasińskiego, tamże, t. 50: 1985, z. 3, s. 5–15. 36) *Zespół do Badań nad Przeszłością Torunia*, tamże, z. 1,

s. 173–179. Przedruk: Sprawozdania TNT 38 (1986), s. 95–103. 37) Sesja naukowa poświęcona pamięci Profesora Bronisława Włodarskiego, tamże, t. 53: 1988, z. 1–2, s. 191–195. 38) Zespół do Badań nad Przeszłością Torunia w latach 1985–1986, Sprawozdania TNT 40 (1987), s. 81–88. 39) Rec. A. Mietz, J. Pakulski: Corpus Inscriptionum Poloniae, t. IV, Województwo wrocławskie, z. 2, Ziemia Dobrzyńska. Zebrali, opracowali, wstępem i komentarzem opatrzyli..., Włocławek–Toruń 1987, Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, ss. 317 i ilustr. [w:] Ziemia Dobrzyńska, Zesz. Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego TN, t. 1, Rypin 1989, z. 2, s. 157–160. 40) Zespół do Badań nad Przeszłością Torunia. Rok 1987, Zapiski Historyczne, t. 53: 1988, z. 3–4, s. 147–151. Przedruk: Sprawozdania TNT 41 (1988), s. 77–81. 41) Dyskusja (sprawozdanie z dyskusji na sesji poświęconej Profesorowi B. Włodarskiemu), [w:] Księga Pamiątkowa „Poloni et vicini in medio aevo”, AUNC Historia XXIV, Toruń 1990, s. 207–213. 42) Podsumowanie obrad, tamże, s. 213–214. 43) Bibliografia prac Profesora Kazimierza Jasińskiego za lata 1985–1990 wraz z uzupełnieniami za okres 1950–1984, [w:] Personae–colligationes–facta, Toruń 1991, s. 5–10. 44) Zespół do Badań nad Przeszłością Torunia. Rok 1989–1990, Sprawozdania TNT, 44 (1991), s. 7. 45) Dyskusja i podsumowanie obrad (Sprawozdanie), [w:] Genealogia – Polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym, pod red. J. Wroniszewskiego, Toruń 1993, s. 195–206. e) R e d a k c j a n a u k o w a k s i ą ż k i: 46) Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów – Materiały z sympozjum zorganizowanego dla uczczenia 50–lecia mediewistyki toruńskiej w ramach Wielkiego Jubileuszu UMK w dniach 14–15 grudnia 1995 r. Toruń 1997, ss. 440.

Wykaz niniejszy nie uwzględnia prac oddanych do druku, a także omówień i artykułów w prasie.

W y d z i a ł II

SMULSKI JERZY urodził się 29 marca 1956 r. w Sierpcu. Po ukończeniu tamtejszego liceum ogólnokształcącego studiował w latach 1975–1979 filologię polską na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; tytuł magistra uzyskał 25 VI 1979 r. na podstawie pracy „Poetyka prozy Jerzego Andrzejewskiego w okresie międzywojennym”, wykonanej pod kierunkiem doc. dra hab. Jerzego Speiny. Stopień doktora nauk humanistycznych nadała mu Rada Wydziału Humanistycznego UMK 30 VI 1987 r. na podstawie rozprawy „Twórczość prozatorska Stefana Otwinowskiego”; promotorem był doc. dr hab. Jerzy Speina. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa – historii literatury polskiej i teorii literatury uzyskał na mocy uchwały Rady Wydziału Humanistycznego UMK 6 XI 1995 r. na podstawie rozprawy „Pęknięcie

lodów. Krótkie formy narracyjne w literaturze polskiej lat 1954–1955”. Od 1 I 1980 r. został zatrudniony w Zakładzie Teorii Literatury IFP UMK: najpierw na stanowisku asystenta–stażysty (do 30 IX 1981), później asystenta (1 X 1981–31 III 1983), następnie starszego asystenta (od 1 IV 1983 do 31 III 1988), a od 1 IV 1988 do 30 XI 1997 – adiunkta (od 1 XI 1988 – w Zakładzie Polskiej Literatury Współczesnej); z dniem 1 XII 1997 r. został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego. Zajmuje się badaniami w zakresie historii literatury polskiej XX wieku i teorii literatury. Od roku 1984 jest członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Twórczość narracyjna Stefana Otwinowskiego, Toruń 1993, ss. 168. 2) Pęknięcie lodów. (Krótkie formy narracyjne w literaturze polskiej lat 1954–1955), Toruń 1995, ss. 176. b) R o z p r a w y i a r t y k u ł y : 3) Jerzy Andrzejewski jako krytyk literacki (do roku 1948), *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 22, 1982, s. 79–98. 4) Kompozycja utworu literackiego, *Fakty* 1984, nr 3, s. 7. 5) Czas w dziele literackim, *Fakty* 1984, nr 46, s. 7. 6) Jerzy Andrzejewski, *Fakty* 1985, nr 24, s. 7, 9. 7) „Uwertura” jako część konstrukcyjna utworu narracyjnego, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 26, 1985, s. 139–156. 8) Autobiografizm jako postawa i jako strategia artystyczna. Na materiale współczesnej prozy polskiej, *Pamiętnik Literacki* 1988, z. 4, s. 83–101. 9) „Nagrobek” Stefana Otwinowskiego wobec prozy powojennego psychologizmu, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 32, 1989, s. 103–121. 10) Aspekty przestrzeni przedstawionej w powieści Jerzego Andrzejewskiego „Idzie skacząc po górach”, [w zbiorze:] *Czas i przestrzeń w prozie polskiej XIX i XX wieku*, pod red. Cz. Niedzielskiego i J. Speiny, Toruń 1990, s. 199–210. 11) Powieść o lęku („Czas nieludzki” Stefana Otwinowskiego wobec prozy o „powszednim dniu okupacji”), *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 33, 1991, s. 65–92. 12) O starzeniu się tekstów literaturoznawczych. Uwagi polemiczne, *Teksty Drugie* 1991, nr 6, s. 74–78. 13) „Ulepiec”. Kilka uwag o formie gatunkowej tryptyku Tadeusza Konwickiego „Kalendarz i klepsydra”, „Wschody i zachody księżycy”, „Nowy Świat i okolice”, [w zbiorze:] *Formy i strategie wypowiedzi narracyjnej*, pod red. Cz. Niedzielskiego i J. Speiny, Toruń 1993, s. 137–161. 14) Odmiany biografii w prozie współczesnej, *Polonistyka* 1994, nr 6, s. 334–340. 15) Grotesk, satyra, realizm? („Złoty lis” Jerzego Andrzejewskiego wobec „zapomnianej literatury polskiego Października”), *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 43, 1994, s. 49–66. 16) Ogień nie inaczej jako lód gasi (Salamandra Mariana Promińskiego wobec prozy socrealistycznej), tamże, 45, 1995, s. 87–109. 17) Odwilż, Putrament i Brandys (glosa do przypisu), „*Teksty Drugie*” 1996, nr 1, s. 164–166. 18) Kilka uwag o genezie „Miazgi” Jerzego Andrzejewskiego, *Ruch Literacki* 1996, nr 2, s. 217–221. 19) „Odwilżowe w formie, stalinowskie w

treści” (O opowiadaniu Kazimierza Brandysa „Nim będzie zapomniany”), *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 47, 1996, s. 47–60. 20) Epizod z dziejów przedpaździernikowej „odwilży”. Wokół „Pamiętnika uczennicy”, [w zbiorze:] *Polonistyka Toruńska Uniwersytetowi w 50. Rocznicę Utworzenia UMK. Literaturoznawstwo. Materiały konferencji naukowej 14–16 marca 1995 r.*, pod red. J. Kryszaka, Toruń 1996, s. 171–179. 21) Immanentne zło komunizmu jako temat publicystyki i literatury „odwilżowej”, [w zbiorze:] *Październik '56. Odwilż i przełom w życiu literackim i kulturalnym Polski. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej. Rzeszów, 23–25 września 1996 roku*, pod red. A. Kulawika, Kraków 1996, s. 123–130. 22) Kostium historyczny w popaździernikowej prozie rozrachunkowej, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska* 49, 1997, s. 19–51. 23) Ciągłość czy kataklizm? Kilka uwag o cezurze roku 1949 w procesie literackim, [w zbiorze:] *Stare i nowe w literaturze najnowszej. Z problemów literatury polskiej po 1945 roku*, pod red. L. Wiśniewskiej, Bydgoszcz 1996, s. 29–44. 24) Juliana Strykowskiego „tragedia optymistyczna”. Rozważania o Biegu do Fragała, *Pamiętnik Literacki* 1997, z. 1, s. 61–78. 25) „Kokietuje jak dobrze odpasiona kocica”. Obraz erotyki w polskiej prozie socrealistycznej, *Pogranicza* 1997, nr 3, s. 56–59. c) R e c e n z j e: 26) K. Dybcia, *Personalistyczna krytyka literacka. Teoria i opis nurtu z lat trzydziestych*, Wrocław 1981; *Ruch Literacki* 1983, nr 2, s. 168–172. 27) S. Burkot, *Proza powojenna 1945–1980. Analizy i interpretacje*, Warszawa 1984; tamże, 1986, nr 1, s. 81–84. 28) B. Hadaczek, *Polska powieść rozwojowa w dwudziestoleciu międzywojennym*, Szczecin 1985, *Pamiętnik Literacki* 1988, z. 3, s. 323–329. 29) G. Gazda, *Awangarda – nowoczesność i tradycja. W kręgu europejskich kierunków literackich pierwszych dziesięcioleci XX w.*, Łódź 1987; tamże, 1989, z. 2, s. 400–407. 30) W. Tomasi, *Słowo o socrealizmie. Szkice*, Bydgoszcz 1991; *Ruch Literacki* 1992, nr 4, s. 427–430. 31) D. Dąbrowska, *Romantyzm i wojna. Interpretacja historii w polskiej literaturze o tematyce okupacyjnej*, Szczecin 1991; *Pamiętnik Literacki* 1993, z. 2, s. 242–246. 32) K. Jakowska, *Międzywojenna powieść perswazyjna*, Warszawa 1992; tamże, 1993, z. 3/4, s. 207–214 [współautorka: E. Owczarz]. 33) *Konwicky czytany dzisiaj* [rec.: P. Czapliński, Tadeusz Konwicky, Poznań 1994]; *Twórczość* 1995, nr 3, s. 109–111. 34) *Bibliografia teorii literatury. 1984–1990. Prace polskie, tłumaczone na język polski i recenzowane w polskich czasopismach, wyboru dokonała i opracowała J. Andrzejewska*, Gdańsk 1994; *Pamiętnik Literacki* 1995, z. 4, s. 200–211. 35) *Tożsamość jako problem historycznoliteracki* [rec.: A. Fiut, *Pytanie o tożsamość*, Kraków 1995]; *Twórczość* 1996, nr 1, s. 109–111. d) S p r a w o z d a n i a n a u k o w e: 36) „Postać w dziele literackim”. Konferencja teoretycznoliteracka (Toruń 11–12 XI 1981), *Ruch Literacki* 1982, nr 5–6, s. 363–365. 37) „Fabuła utworu literackiego”. Konferencja teoretycznoliteracka (Toruń 17–18 maja 1984), tamże, 1985, nr 2, s. 156–159.

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
ZA ROK 1997

ZAPISKI HISTORYCZNE

Tom 62, z. 1, Toruń 1997, ss. 190.

Tom 62, z. 2-3, Toruń 1997, ss. 328.

Tom 62, z. 4, Toruń 1997, ss. 196.

FONTES

T. 82

- ✓ Księga rachunkowa urzędów rybickich komturstw malborskiego i dzierzgońskiego 1440-1445, wyd. Z. H. Nowak i J. Tandecki, Toruń 1997, ss. 95.

T. 83

- ✓ Metryka uczniów Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego 1600-1817, cz. 1 (1600-1717), wyd. Z. H. Nowak i J. Tandecki, Toruń 1997, ss. 267.

ROCZNIKI

R. 87, z. 3

- ✓ JÓŻWIAK SŁAWOMIR: Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej zakonu krzyżackiego na Kujawach i w ziemi chełmińskiej w latach 1246-1343, Toruń 1997, ss. 280.

R. 88, z. 1

- ✓ OLIŃSKI PIOTR: Cysterskie nekrologi na Pomorzu Gdańskim od XIII do XVII wieku, Toruń 1997, ss. 339.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

T. 35, z. 1

- ✓ DOMARADZKI MARIAN: Odprzymiotnikowe rzeczowniki atrybutywne w historii polszczyzny, Toruń 1997, ss. 227.

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio C (Geographia et geologia), vol. 10, nr 5

- ✓ RUDNICKI ROMAN: Geograficzno-ekonomiczne czynniki kształtujące produkcję rolnictwa indywidualnego na przykładzie makroregionu dolnej Wisły, Toruń 1997, ss. 167 + mapy.

STUDIA IURIDICA

T. 20, z. 3

- √ MAKIŁŁA DARIUSZ: Między Welawą a Królewcem. Geneza Królestwa w Prusach w świetle statusu prawnohistorycznego Prus Książęcych w latach 1657–1701. Studium historycznoprawne, Toruń 1997.

SPRAWOZDANIA TNT

Nr 50 (za okres 1 I 1996 – 31 XII 1996), Toruń 1997, ss. 87.

Biblioteka Główna UMK

300001622489

WYDAWNICTWA TOWAROWYCH
TORUNSKIE

10, nr 3

Wydawnictwo Toruńskie

Tom 62, nr 2-3, Toruń 1997, ss. 187 + 189

Tom 62, nr 4, Toruń 1997, ss. 196

STUDIA IURIDICA
TORUNIA

T. 20, z. 2

✓ **MARIJA A. DARJUSZ-MIEDEY**: Książki i wydawnictwa w Toruniu w latach 1997-1998. Studium historyczno-geograficzne. Toruń 1997, ss. 58

T. 28

SPRAWOZDANIA TIT

✓ **Metryka uczelnia Toruńska Gimnazjum Akademickiego 1800-1817, cz. 1 (1600-1800)**. Toruń 1997, ss. 84-103

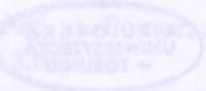
ROZCZNIKI

R. 87, z. 3

✓ **JÓZWIAK SŁAWOMIR**: Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej sądownictwa kandydackiego na Kujawach i w ziemi chełmińskiej w latach 1243-1343, Toruń 1997, ss. 250

R. 88, z. 1

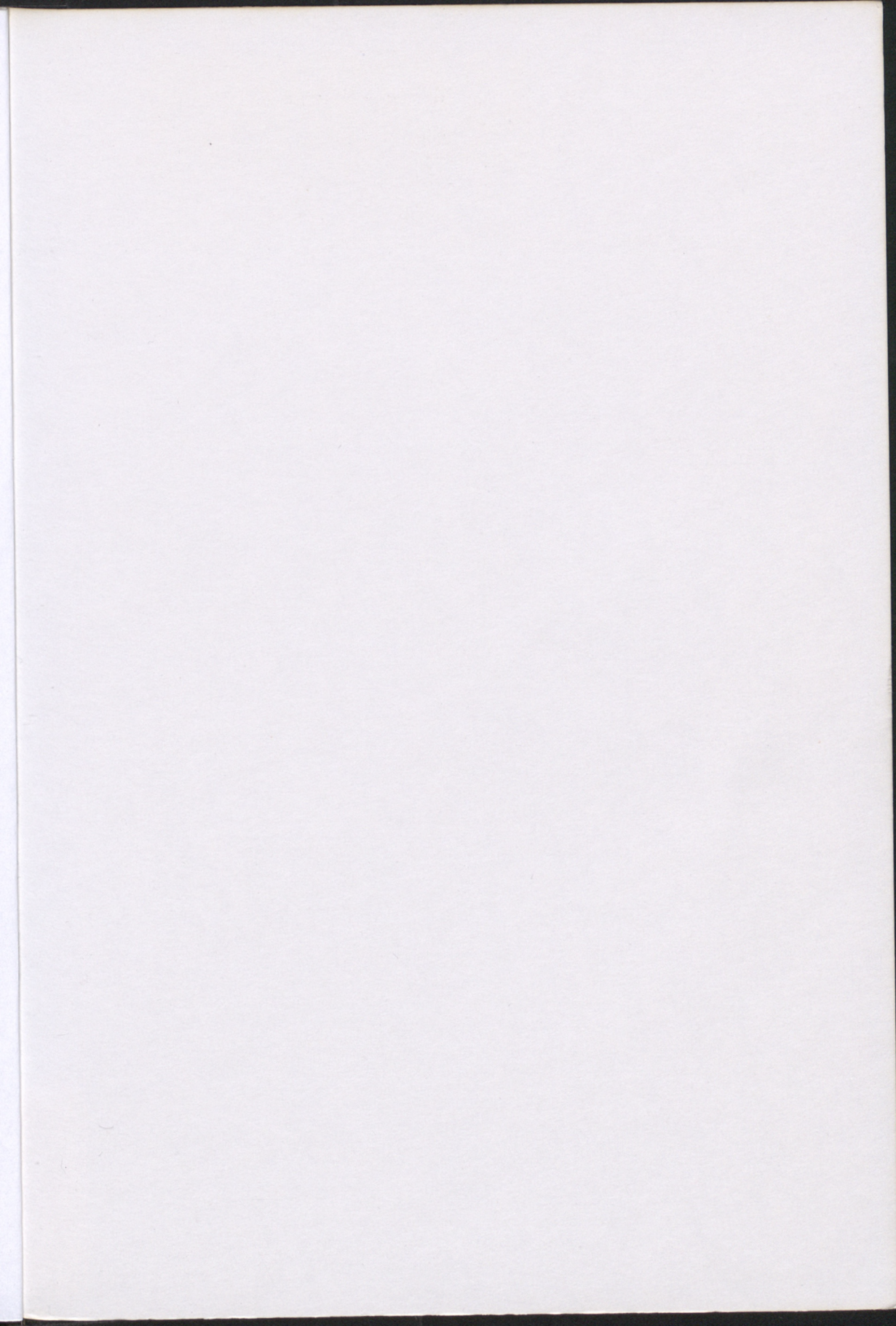
✓ **OLIŃSKI PIOTR**: Cysterskie nekrologia Gduńskie od XIII do XVII wieku, Toruń 1997, ss. 100-105

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

T. 30, z. 1

✓ **DOMARADZKI MARIAN**: Odpisymiotalkowe rzeźbienie atrybutyczne w historii polszczyzny, Toruń 1997, ss. 227

11

1.0